

**T.C. KÜLTÜR VE TURİZM
BAKANLIĞI**

**©Kütüphaneler ve Yayınlar
Genel Müdürlüğü**

Eser Adı: Tezkiretü'ş-şu'arâ
Müellifi: Şeyhülislam Ârif Hikmet Bey
Hazırlayan: Mehmet Nuri Çınarcı
Yayın Yılı: 2019
ISBN: 978-975-17-4240-7
Ana Yayın Numarası: 3636
Kültür Eserleri Dizisi- 609

Adres: Bahçelievler Son Durak 06490
Bahçelievler/Çankaya/ANKARA
Telefon: +90 312 470 80 00
Faks: +90 312 470 54 71
e-posta: yaphaz@ktb.gov.tr

www.ktb.gov.tr
<http://ekitap.ktb.gov.tr>

ŒEYHÜLİSLAM ÂRİF HİKMET BEY

TEZKİRETÜ'Ş-ŞU'ARÂ

(İnceleme - Metin)

Hazırlayan

Dr. Mehmet Nuri ÇINARCI

Ankara

2019

KISALTMALAR

- AKM : Atatürk Kültür Merkezi
C : Cilt
Çev. : çeviren
hzl. : Hazırlayan
KB : Kültür Bakanlığı
Ktp. : Kütüphane/Kitaplık
MEB : Milli Eğitim Bakanlığı
TDK : Türk Dil Kurumu
TTK : Türk Tarih Kurumu
vb. : ve benzeri
yay. : Yayınları
yty : Yayın tarihi yok
yy. : Yüzyıl

GİRİŞ

1.1. Şeyhülislam Ârif Hikmet Bey'in Hayatı

XIX. yüzyılın önemli bürokrat şair ve tezkirecilerinden olan Şeyhülislam Ârif Hikmet Bey, Hicri 25 Muharrem 1201 (Miladi 17 Kasım 1786) tarihinde İstanbul'da doğmuştur¹. Şeyhülislam Ârif Hikmet Bey, şeceresini Teracim adlı risalesinde “İbrahim İsmet bin Vezîr eş-Şehir Râif İsmâ'il Paşa ibn-i Vezîr eş-Şehir Malatyevî İbrahim Paşa ibn-i Seyyid Ahmed Ağa ibn-i el-Hâc Mustafâ el-Hüseynî el-Hanefî el-İslâmbolî el-validü'l-melhuf câmi'-i hazîhi'l-hurûf” şeklinde belirtir. Bürokrat bir aileden gelen Ârif Hikmet'in babası III. Selim devrinde kazaskerlik ve nakîbüleşrâflık görevlerinde bulunmuş İbrahim İsmet Bey'dir. Dedesi ise I. Abdülhamid devri vezirlerinden Reîsülküttâb Râif İsmâ'il Paşa'dır. Ârif Hikmet'in eğitimini tamamladıktan sonra atandığı ilk resmi görevi olan Kudüs Mevleviyeti'ne ait mahkeme sicillerinde kullandığı imzası “İsmet Bey-zâde Mevlana Ahmet Ârif Efendi el-Hüseynî”; mührü ise “Ahmet Ârif” şeklindedir². Şair, Arapça, Farsça ve Türkçe şiirlerinde çoğunlukla “Hikmet” mahlasını kullanmasına rağmen kimi zaman da “Ârif” mahlasını tercih etmiştir. Birçok kaynak Şeyhülislam Ârif Hikmet Bey'in seyyid olduğu hususunda hemfikirdir. Nitekim kendi imzasında yer verdiği “*Hüseynî*” ismi ile genellikle Osmanlı idari yapısında seyyid ve şeriflerin getirildiği nakîbüleşrâflık görevini ifa etmesi bu durumun en büyük kanıtlarından biridir. Devrin önemli müfessirlerinden el-Âlûsî de yazmış olduğu Arapça bir beytinde onun Haşimi soyundan geldiğine telmihte bulunmuş ve onu seyyid olarak göstermiştir³.

Ârif Hikmet Bey, babasının memuriyetinden dolayı hayatının ilk yıllarından itibaren İstanbul, Halep, Mekke, İzmit ve Bursa gibi şehirlerde ikamet etmek zorunda kalmıştır. Ancak ailesi çoğunlukla İstanbul'da ikamet ettiği için kendisi de ilk eğitimini İstanbul'daki farklı okullarda almıştır. Babası Osmanlı devletinde önemli görevler ifa eden bir devlet adamı olduğundan daha küçük yaşlardan itibaren kendisine Hicri 1211

---

¹ Şeyhülislam Ârif Hikmet Bey'in hayatı için bakınız: Müstakîmzâde Süleymân Sa'deddîn Efendi (yty). *Devhatü'l-meşâyih ma'a zeyl*. 129-130; Ömer Çiftçi (hzl) (2017). *Hâtimetü'l-eş'âr (Fatîn Tezkiresi)*. KTB Yay. 103; M. Münir Aktepe (hzl) (1991). *Ahmed Lutfî Efendi Tarihi*. C. XIV. Ankara: TTK Yay. Ankara. 81; Cemal Kurnaz ve Mustafa Tatçı (hzl). (2001). *Tuhfe-i Nâilî*. C.II. Ankara: Bizim Büro Yay. 607; Bağdatlı İsmâ'il Paşa (1951). *Hediyetü'l-ârifîn Esmâ'ü'l-mü'ellifîn ve Âsârü'l-musannifîn*. C. I. İstanbul: MEB Yay. 188; Şemseddîn Sâmî (1311). *Kâmûsü'l-a'lâm*. C.IV. İstanbul: Mihran Matbaası. 3041; Bursalı Mehmed Tâhir (1333). *Osmânî Müellifleri*. C. II. İstanbul: Matbaa-ı Âmire. 327-328; Muallim Nâcî (1307). *Osmânî Şâirleri*, İstanbul: Asadoryan Matbaası. 106, Şehâbeddin Ebi's-Senâ Muhammed b. Abdullâh (1983). *Ârif Hikmet Hayatuhu ve Meâsiruhu*. Beyrut; Seyit Ali Kahraman (hzl) (1996). *Mehmed Süreyya, Sicil-i Osmânî*. C. 1. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay. 311.

² Bilal Kemikli (2003). *Şair Şeyhülislam Ârif Hikmet Beyefendi (Hayatı-Eserleri-Şiirleri)*. Ankara: MEB Yay. 6.

³ Şehâbeddin Ebi's-Senâ Muhammed b. Abdullâh (1983). *Şehiyyü'n-negam fi Tercümeti Şeyhü'l-islâm Ârifi'l-hikem*. Dimeşk. 104.

(1796) tarihinde müderrislik payesi verilmiştir. Müstakîmzâde, eseri *Devhatü'l-meşâyih*'te Ârif Hikmet Bey'e müderrislik payesi verildiğini şöyle ifade eder: “*Tilke 'aşeretin kâmile oldukda iktisâbilerine berâtü'l-istihlâl olmak üzere 1211 dibâce-i küttâb evsâf-ı mahdumânelelerine kıdvetü'l-ulemâi'l-muhakkikîn unvan olunmuş idi.*”⁴ Aynı bilgi Fatîn'in *Hâtimetü'l-eş'âr* tezkiresinde ise şöyle aktarılır: “*...iki yüz on bir târîhinde nâm-ı feyz-ittisâmı defter-i revnak-dih-i i'tilâ ve medâris-i mu'tâdeye sırasıyla zînet-bahşâ olduktan sonra...*”⁵

Elit bir aileden gelmesi sebebiyle iyi bir eğitim alan Ârif Hikmet Bey, Osmanlı devletinin özellikle idari yapısında birçok görev almıştır. Kaynaklarda her ne kadar onun ilk resmi görevinin Kudüs kadılığı olduğu söylene de aslında böyle bir idari pozisyona atanmanın ön şartının daha önceden başka bir devlet memuriyetinden geçtiği aşikârdır. Nitekim Ürdün Üniversitesi'nde bulunan Kudüs Şerriye Sicillerinden birinde Ârif Hikmet'in kadılık beratında onun daha önce Beyazıt Ağa Medresesi müderrislerinden olduğu bilgisi de yer almaktadır⁶. Ârif Hikmet Bey'in müderrislikten sonra idarecilik anlamındaki ilk görevleri hep merkezden uzak şehirlerde olmuştur. Kudüs kadılığına Hicri 1231 (1816) tarihinde atanmıştır⁷. Burada halkın sorunlarını mevcut teolojik bilgisi ve devletin verdiği yetkiyle yoluna koymaya çalışan Ârif Hikmet Bey, aynı zamanda eşini ve kızını da burada kaybetmiştir. Hicri 1232 yılında Kudüs kadılığından ayrılan Ârif Hikmet Bey, Hicri 1236 (1820) tarihinde Mısır'a kadı olarak atanmış ve Mısır kadılığındaki görev süresinin bitiminde İstanbul'a geri dönmüş ve akabinde Hicri 1239 (1823) tarihinde Medine kadılığına atanmıştır⁸. Medine kadılığından sonraki süreçte edindiği görevler genellikle merkezde yani İstanbul'da sürdürdüğü görevler olmuştur. Ârif Hikmet Bey'in İstanbul'da üstlendiği ilk görev İstanbul payeliğidir. İstanbul payesi kendisine Hicri 1242 (1826) tarihinde verilmiştir. Aradan kısa bir zaman geçtikten sonra da İstanbul kadısı olmuştur.

Kadılık görevinden sonra Ârif Hikmet Bey'in atandığı ilk memuriyet Nakîbü'l-eşrâflık'tır. Genellikle seyyid ve şeriflerin seçildikleri Nakîbü'l-eşrâflık payesi Ârif Hikmet Bey'e Hicri 1246 (1831) tarihinde verilmiştir. Ancak Ârif Hikmet Bey, bu görevinden “işlerinin yoğunluğu ve uzlete çekilme isteği” gibi sebeplerden dolayı istifaya etmiştir. Onun istifası göstermiş olduğu sebeplerden ziyade devrin karmaşık siyasi kargaşaları ve idari yapıdan kaynaklanan sorunlar sebebiyledir. Ârif Hikmet Bey, Nakîbü'l-eşrâflık görevinden sonra 1249 (1833) tarihinde Anadolu kazaskeri, 1254 (1838) tarihinde ise Rumeli kazaskeri olmuştur. Ârif Hikmet Bey bir sene sonra ise II. Mahmut döneminde devletin yönetim ve idari mekanizmasında ortaya çıkacak olan

⁴ Müstakîmzâde Süleymân Sa'deddîn Efendi (yty). *Devhatü'l-meşâyih ma'a zeyl.* 130.

⁵ Ömer Çiftçi (Hzl) (2017). *Hâtimetü'l-eş'âr (Fatîn Tezkiresi)*. Ankara: KTB Yay. 102.

⁶ Bilal Kemikli (2003). *Şair Şeyhülislam Ârif Hikmet Beyefendi (Hayatı-Eserleri-Şiirleri)*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yay. 6.

⁷ Şemseddîn Sâmî (1311). *Kâmûsü'l-a'lâm*, İstanbul: Mihran Matbaası, C. 4, 3041. Ömer Çiftçi (Hzl) (2017). *Hâtimetü'l-eş'âr (Fatîn Tezkiresi)*. KTB Yay. 102.

⁸ Seyit Ali Kahraman (hzi) (1996). *Mehmed Süreyya, Sicil-i Osmânî*. C. 1. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay. 311. Ömer Çiftçi (hzi) (2017). *Hâtimetü'l-eş'âr (Fatîn Tezkiresi)*. KTB Yay. 102; Şemseddîn Sâmî (1311). *Kâmûsü'l-a'lâm*. C. 4. İstanbul: Mihran Matbaası. 3041.

yeniliklere öncülük etmek amacıyla kurulmuş olan Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye adlı komisyona üye olarak seçilmiştir.

Ârif Hikmet Bey'in yaşadığı dönem aynı zamanda Osmanlı devletinde yenileşme hareketlerinin en önemli dönüm noktalarından biri olan Gülhâne Hatt-ı Humâyun yani Tanzimat Fermanı'nın ilan edildiği tarihe tekabül eder. Tanzimat Fermanı'nın 3 Kasım 1839 tarihinde ilanından kısa bir süre sonra fermanda yer alan maddelerin layıkıyla temin için muhassıllık merkezi olan kazalar ile bunlara bağlı bulunan kaza, kasaba ve köylerin teftişine ihtiyaç duyulmuştur⁹. Tanzimat Fermanı'nın içerdiği maddelerin tam manasıyla tatbik edildiğini denetlemek için Anadolu ve Rumeli'de bulunan kazaları teftiş etmek amacıyla iki müfettiş görevlendirilmiştir. Anadolu şehir ve kazalarının teftişi için Çerkeşî Mehmed Efendi, Rumeli şehir ve kazaları içinse Ârif Hikmet Bey müfettiş olarak görevlendirilmiştir. Ârif Hikmet Bey, maiyetine verilen Hacı İzzet Efendi ve Süleyman Faik Efendi ile birlikte 28 Mayıs 1840 tarihinde İstanbul'dan ayrılmıştır. Rumeli'de bulunan şehir ve kazaları teftiş eden Ârif Hikmet Bey'in bu hizmetleri devlet yönetimi tarafından takdir ve taltif edilmiştir.

Tanzimat müfettişliği görevini hakkıyla ifa eden Ârif Hikmet Bey, İstanbul'a dönmüş ve devrin şeyhülislamı Mekkî-zâde Mustafa Efendi'nin vefatıyla onun yerine atanmıştır. Ârif Hikmet Bey bu makama Hicri 2 Zilhicce 1846 (21 Kasım 1846) tarihinde getirilmiştir¹⁰. Yeni şeyhülislamın Ârif Hikmet Bey olmasına en çok sevinen şair Fatîn Davud olacak ki hem tezkiresinde hem de divanında Ârif Hikmet Bey'in şeyhülislamlık makamına gelişine tarih düşürmüştür. Tezkiresinde yer verdiği tarih şöyledir: "...iki yüz altmış iki senesi şehri-i Zi'l-hiccesinde "lî-nâmîkihi Ârif Beg'i irfân ile Hakk şeyhü'l-islâm eyledi" târihi menkûtu mantûkunca..."¹¹ Divanında ise bu tayine şu tarihi düşmüştür:

*Gelsün istifnâya 'Amr u Zeyd târihin tuyup
Ola 'Ârif Beg Efendi cây-ı fetvâya mukîm¹²*

Yedi sene dört ay üç gün bu makamda vazife gören Ârif Hikmet Bey, Mustafa Reşid Paşa'nın, Rusya ile meydana gelebilecek bir harbe mani olmak için yaptığı teşebbüslere ve bu yüzden zuhur eden Softa Ayaklanmasına seyirci kalması sebebiyle 24 Cumâdelâhire 1270 / 24 Mart 1854 tarihinde şeyhülislamlıktan azl edilmiştir¹³. Şeyhülislamlık makamından ayrılan Ârif Hikmet Bey, "kûşe-i tayyibede tahassün için uzlete çekilmek" fehvasınca devlet işlerinden elini ayağını çekmiştir. Ârif Hikmet Bey'in divanına bir mukaddime yazan Tırnakçızade Ziver Bey onun meşihat makamından

⁹ Mahir Aydın (1992). "Ahmed Ârif Hikmet Beyefendi'nin Rumeli Tanzimat Müfettişliği ve Teftiş Defteri". *Belleten*. LVI(215): 69-176.

¹⁰ Şemseddîn Sâmî (1311). *Kâmûsü'l-a'lâm*. C. 4. İstanbul: Mihran Matbaası. 3041. Müstakîmzâde Süleymân Sa'deddîn Efendi (yty). *Devhatü'l-meşâyih ma'a zeyl*. 130. Ömer Çiftçi (hzl) (2017). *Hâtîmetü'l-eş'âr (Fatîn Tezkiresi)*. Ankara: KTB Yay. 102. Seyit Ali Kahraman (hzl) (1996). *Mehmed Süreyya, Sicil-i Osmânî*. C.1. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay. 311.

¹¹ Ömer Çiftçi (hzl) (2017). *Hâtîmetü'l-eş'âr (Fatîn Tezkiresi)*. Ankara: KTB Yay. 102.

¹² Uğur Soldan (2005). *Fatîn Divânı (İnceleme-Metin)*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi.

¹³ Mahir Aydın (1990). "Ahmed Ârif Hikmet Bey Efendi". *Belleten*. LIV(209): 245-280.

ayrıldıktan sonra zamanını Sultan Abdülmecid'in kendisine verdiği Rumelihisarı'ndaki sahilhanede ibadet ve taatle geçirdiğini ve 5000 ciltten fazla kitabını 1855'te tamamlanan Medine'deki kütüphanesine bağışladığını ifade eder¹⁴. Medine'ye azmetmek niyetindeyken hastalığı nedeniyle gidememiştir. Şeyhülislam Ârif Hikmet Bey 16 Şaban 1275 (22 Mart 1859) tarihinde vefat etmiştir. Tırnakçızade Mehmed Ziver, divan mukaddimesinde şairin vefatına şu tarihi düşmüştür:

*Düşdi dehrin bir sûtûnı yine bu târîhde
Oldı Hikmet Bey Efendi reh-rev-i sây-i bekâ¹⁵*

Dönemin kendisine en yakın isimlerinden olan tezkire sahibi Fatîn Davud'un ise onun vefatına düştüğü tarih şöyledir:

*Bağteten 'ulemâ-yı 'asrın vuku'-ı rihleti
Hey'et-i mecmû'aya birden bire viridi kesel*

*Müftî-yi 'âlem olup nüshâ-yı 'ilm ü kemâl
Câh-ı fetvâya şeref viridi sekiz yıl bî-halel*

*Kendi isti'fâ idüp olmuş idi 'uzlet-güzîn
Yok iken 'ilm ü hünerde zâtına misl ü bedel*

*Güvyâ ruh-ı mesrûr idi ol zât-ı şerif
Çeşm-i 'âlemden nihân oldı vucûdı bî-'alil*

*Levha tahrîr ittirdi târîhin ger ama kâtibîn
Hikmet 'Ârif Beg Efendi kıldı me'vâda mahal¹⁶*

Ârif Hikmet Bey'in kabri Üsküdar'da Kartal Baba Tekkesi'nin karşısında yer alan Nuh Kuyusu'nda bulunmaktadır.

XIX. yüzyılda klasik edebiyatın son temsilcilerinden sayılan Ârif Hikmet Bey küçük yaştan itibaren aldığı iyi eğitim neticesinde sadece Türkçe değil Arapça ve Farsça şiirler de yazmıştır. Fatîn, tezkiresinde Ârif Hikmet'in şiir ve nesrini: “*Şiirlerinin güzelliğine Sâ'ib ve Örfî hayran olup Nergisî ve Veysî ise onun letafeti karşısında şaşkındır.*¹⁷” şeklinde övmüştür. Muallim Naci ise Ârif Hikmet'in şiirlerinden bahsederken onların sanatsal açıdan orta derecede olduğunu savunur¹⁸. Şiirleri genellikle Nef'î, Nâbî ve Nedîm gibi klasik şiirin önemli temsilcilerinin şiirlerine yazılmış nazire tarzındadır. Ârif Hikmet Bey'den bahseden kaynakların ortak kanaati onun sadece bir şair değil aynı zamanda devrin önde gelen âlimlerden biri olduğu yönündedir. Bursalı Mehmed Tahir onun ilimdeki yetkinliğini “Şeyhülislamlığa ışık veren âlimlerdendir”

¹⁴ Mehmed Ziver. *Mukaddime-i Dîvân-ı Şeyhü'l-İslâm 'Ârif Hikmet Bey*. TBMM Ktp. Nu. 73-3870. vr. 5.

¹⁵ Mehmed Ziver. *Mukaddime-i Dîvân-ı Şeyhü'l-İslâm 'Ârif Hikmet Bey*. TBMM Ktp. Nu. 73-3870. vr. 6.

¹⁶ Uğur Soldan (2005). *Fatîn Dîvânı (İnceleme-Metin)*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep. Gaziantep Üniversitesi.

¹⁷ Ömer Çiftçi (hzl) (2017). *Hâtimetü'l-eş'âr (Fatîn Tezkiresi)*. Ankara: KTB Yay. 102.

¹⁸ Muallim Nâcî (1307). *Esâmî*. İstanbul: Mahmud Beg Matbaası. 396.

şeklinde tarif etmektedir. Dönemin hükümdarı Sultan Abdülmecid, şeyhülislamlık makamına getireceği Ârif Hikmet Bey'in ilmi ve insani karakterini şu cümlelerle övmektedir: "... *Mir-i müşârü'n-ileyhin fezâ'il-i zâtiye ve hasâ'il-i hamîdesi ve hâsıl-ı câmi'-i kemâlât-ı insâniyye olduğu herkesin müsellemi olmağla mesâlih-i mevkûlesinde tevfi-kât-ı samâdanniyyeye mazhariyetini eltâf-ı Rabbâniyye'den me'mûl ederim.*"¹⁹

Ârif Hikmet Bey, bir taraftan büyük dedesinden itibaren Osmanlı devletinde yöneticilik yapmış bürokrat bir aileden gelmesi vesilesiyle önemli bir devlet adamı; diğer taraftan yüksek ilmi tahsilinin gerektirdiği alt yapıyla manzum ve mensur birçok eser kaleme almış önemli bir ediptir. Kaynaklarda devlet adamlığı, âlimliği ve edebiyatçı kimliği dışında kendisiyle ilgili sıkça vurgulanan iki önemli husus vardır:

- Devrin âlim ve şairlerinin sıkça bir araya geldiği kültür merkezi konumundaki konağı
- Medine'de kurduğu kütüphane

Bilindiği gibi şair ve sanat erbabını himaye etme anlayışı Türk devlet geleneğinde eskiden beri varolan bir uygulamadır. Özellikle Osmanlı hükümdar ve şehzadeleri kendi saraylarında devrin önde gelen âlim, sanatçı ve şairlerini himaye ederek ikamet ettikleri yerleri birer kültür merkezi haline getirmişlerdir. Hiç şüphesiz İstanbul bu kültür merkezlerinin en önemlilerindendir. İstanbul'da saray muhitinin yanında devrin sadrazamları, vezirleri, yüksek memurlarının sarayları ve konakları da edipler ve şairler için birer sığınak, toplantı yeri olmuştur²⁰. Ârif Hikmet Bey'in konağı da bu açıdan mütalaâ edilecek yerlerden biridir. Onun her şeyden önce bürokrat ve aristokrat bir aileden gelmesi ve devrin birçok ilim ve sanat ehli ile irtibatı, böyle bir ortamın kuruluşuna zemin hazırlamıştır. Konağın belli başlı müdavimleri arasında Keçecizâde İzzet Molla, Ziya Paşa, Bayburtlu Zihni, Şeyhizâde Es'ad Efendi, Ziver Paşa ve Fatin Davud gibi isimler vardır. Öte yandan Ârif Hikmet Bey, sadece İstanbul'daki konağında değil; kadılık görevi dolayısıyla gitmiş olduğu Kudüs, Kahire ve Medine gibi şehirlerde de şairleri himaye etmeye devam etmiştir. Nitekim dönemin ünlü âlim ve ediplerinden olan Âlûsî, şairin şiirlerini tahmis eden, nazireler yazan ve ona kasideler sunan Arap şairlerden de bahsetmektedir²¹.

Ârif Hikmet Bey'in konağının yanı sıra kültürel etkinliklere verdiği önemin diğer bir kanıtı ise kitap ve kütüphanelere verdiği değerd. Ârif Hikmet Bey, hem âlimlik sıfatı hem de şeyhülislamlık makamının kendisine yüklediği misyondan dolayı kitapla haşır neşir olan biriydi. Cevdet Paşa, tarihini yazdığı esnada onun kütüphanesinden istifade ettiğini belirterek kütüphanenin zenginliğinden övgü dolu sözlerle bahseder. Ârif Hikmet Bey, şeyhülislamlık vazifesi esnasında bugün Mescid-i Nebevi'nin kible tarafının doğu köşesinde kendi ismiyle anılan bir kütüphane yaptırmıştır. Binanın kubbedeki

¹⁹ İbnülemin Mahmut Kemal İnal (1988). *Son Asır Türk Şairleri*. İstanbul: Dergah Yay. 621.

²⁰ Haluk İpekten (1996). *Divan Edebiyatında Edebi Muhitler*. İstanbul: MEB Yay. 135.

²¹ Bilal Kemikli (2003). *Şair Şeyhülislam Ârif Hikmet Beyefendi (Hayatı-Eserleri-Şiirleri)*. Ankara: MEB Yay. 70.

kitabesinde kütüphanenin 1270 (1853-54) yılında yapılmaya başlandığı, kapısında bulunan diğer bir kitabede ise 1272'de (1855-56) tamamlandığı belirtilmiştir²². Ârif Hikmet Bey, 5000 kitap vakfettiği bu kütüphane için İslam âleminin muhtelif ülkelerinden nadir eserleri ve bihassa yazı ve sanat yönü olan eserleri toplamış, Medine'ye göndermişti²³. Bu kütüphane kurulduğu tarihten itibaren Türkçe, Arapça ve Farsça el yazmaları ve matbu kitaplar barındıran zengin bir içeriğe sahiptir.

1.2. Şeyhülislam Ârif Hikmet Bey'in Eserleri

Ârif Hikmet Bey, XIX. yüzyılın çok yönlü şahsiyetlerinden biridir. O, divan sahibi bir şair olmasının yanı sıra verdiği eserler itibarıyla müverrih, bibliyograf ve biyografi yazarlığı da yapmıştır. Birçok eseri olmasına rağmen ismi en çok zikredilen eserleri, *Dîvân*'ı, *Tezkiretü'ş-şu'arâ*'sı ve *Mecmû'atü't-terâcim*'idir. Şiirleri ve hal tercümelerini anlatan eserleri dışındaki çalışmaları genellikle devlet görevinde bulunması sebebiyle kayıt altına aldığı tarihi olayları anlatan eserlerden oluşmaktadır.

1.2.1. Dîvân

Klasik şiirin son temsilcilerinden olan Ârif Hikmet Bey'in Arapça, Farsça ve Türkçe divançelerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulan eseridir. Ârif Hikmet Bey, hayattayken şiirlerini bir araya getirip tertip edememiştir. Şairin ölümünden sonra öğrencisi Tırnakçızâde Ziver Bey ve dostları Ârif Hikmet Bey'in şiirlerini mecmualardan toplamış ve eseri "*Dîvân-ı Hikmet*" adıyla basmışlardır. Ziver Bey'in divanın tertibi için düşürdüğü tarih 1282' (1865-1866) dir.

Cevherle yazdım târîh-i tâmmın
Tertîb oldı Dîvân-ı Hikmet (1282)

Ziver Bey sadece *Dîvân*'ı tertip etmekle kalmamış aynı zamanda divanın girişine bir de hal tercümesi eklemiştir. 3.000'e yakın beytin bulunduğu bu eser, muhtelif gazel ve kıtaların muhtevî olup, aile ve resmi hayatının yanı sıra, yaşadığı devir hakkında malumat vermesi bakımından önemlidir²⁴.

1.2.2. Tezkiretü'ş-Şu'arâ

Tezkire ile ilgili geniş bilgi tezkirenin ayrıca incelendiği başlık altında verilecektir.

²² Mustafa L. Bilge (1991) . "Ârif Hikmet Kütüphanesi". *İslam Ansiklopedisi*. C. 3. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 366-367.

²³ İsmail Cerrahoğlu (1988). "Şeyhülislam Ârif Hikmet ve Medine-i Münevvere'de Kurduğunu Kütüphane". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. (XXX): 111-119.

²⁴ Mahir Aydın (1990). "Ahmed Ârif Hikmet Bey Efendi". *Belleten*. LIV(209): 245-280.

1.2.3. Mecmû'âtü't-Terâcim

Ârif Hikmet Bey'in, muhtelif devirlere ait şair, yazar, ünlü âlim ve şeyhlerin hal tercümelerini anlattığı bu eser, Arapça kaleme alınmıştır. Agâh Sırrı Levend'in asıl nüshasının Bağdatlı İsmail Paşa'da olduğunu söylediği *Mecmû'atü't-terâcim*²⁵, 1234 (1818-1819) tarihinde kaleme alınmıştır. Eser elif-ba usulüyle düzenlenmiş olup şahıslar hakkında detaylı bilgi verilmektedir.

1.2.4. Hülâsatü'l-Makâlât fî Mecâlisi'l-Mukâlemât

Ârif Hikmet Bey'in babası İbrahim İsmet Bey'in devlet memuriyeti esnasında Osmanlı devleti adına katıldığı devletlerarası anlaşmalar ve bu anlaşmalarda varılan kararları içeren bir yapıttır.

1.2.5. Keşfü'z-Zünûn Zeyli

Keşfü'z-zünûn'a cim harfine kadar yazılmış ve müsvedde halinde bulunan eseridir. İstanbul Yapı Kredi Sermet Çifter Kütüphanesi'nde bulunan yazma müellif hattı olup nüshada sadece eser ve müellif ismi yer almaktadır.

1.2.6. Ba'zı Vak'â-yı Dâhiliyye Notları

13 varaktan ibaret olan bu eser, 1222-1244 (1807-1828) tarihleri arasında cereyan eden bazı tarihi hadiseleri ve bu dönemde yaşamış kimi şahısların tayin ve azilleri ile ilgili bilgiler içermektedir.

1.2.7. Mecmû'a-ı Eş'âr

İstanbul Üniversitesi İbnülemin Kitaplığına *Mecmû'a-ı Eş'âr Hâtırât-ı Vesâire* ismiyle kayıtlı olan bu eser, muhtelif şairlere ait bilgiler ve şiirler ihtiva etmektedir. Müellif hattı olan eser, 130 varaktır.

1.2.8. Tahrir Defteri

Ârif Hikmet Bey'in Rumeli'de nüfus tahrir memuru olduğu esnada tuttuğu notların bir araya gelmesiyle oluşturulmuştur. Nüsha, 35 varaktan oluşmaktadır.

1.2.9. Tanzimat Defteri

Ârif Hikmet Bey'in tanzimat müfettişi olarak Rumeli'de bulunduğu sırada almış olduğu notlardan müteşekkil bir eseridir. 55 varaktan oluşan yazma, aynı zamanda

²⁵ Agâh Sırrı Levend (1988). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: TTK Yay. 419.

Tanzimat'ın o dönem halkı tarafından nasıl algılandığı ile ilgili verdiği bilgiler bakımından önemlidir.

1.2.10. Fihrist-i Kütüb-i Arabiyye

Bazı Arapça eserlerin fihristi niteliğindeki bu eser, 323 varaktan oluşmaktadır.

1.2.11. Ref'ün-Nikâb An Vücûhi'l-Elkâb

Lakap ve mahlaslara dair olan bu eser, Arapça yazılmış olup 13 varaklı bir müsveddedir.

1.2.12. Mecmû'a-ı Ârif Hikmet

Ârif Hikmet Bey'in şiir müsveddeleri, muhtelif notları, alacakları ve borçlarının yer aldığı bir mecmuadır.

1.2.13 Mecmû'a

1210-1245 (1795-1829) tarihleri arasında gerçekleşen bazı tayinlerle ilgili bilgilerin verildiği hacimce küçük bir eserdir.

1.3. Şeyhülislam Ârif Hikmet Bey'in Tezkiretü'ş-Şu'arâ'sı

Ârif Hikmet Bey'in kaleme aldığı *Tezkiretü'ş-Şu'arâ* eksik kalmış bir eserdir. Tezkire yazmasının giriş sayfasında Ali Emîrî, eserin tamamlanmadığını şöyle ifade eder: “*Merhûm-ı müşârû'n-ileyh 'Ârif Hikmet Efendi güzel tedkîkât icrâ itmiş ve yazık ki ikmâl idememiştir.*” Yine Ali Emîrî'nin burada verdiği bilgiye göre Ârif Hikmet Bey'in el yazısıyla yazdığı tezkire nüshasının aslı Bağdatlı İsmail Paşa'da bulunmaktadır. Şu an eldeki tek tezkire nüshası da İsmail Paşa'daki nüshaya bakılarak yazılmıştır. Tezkirenin eksik kaldığının diğer bir kanıtı da bazı şairlerin biyografilerinin arasına boşluk bırakılması ve tezkirenin sonunda yer verilen şair listesindeki şairlerden bir kısmına tezkire metninde yer verilmemesidir.

Tezkirede biyografilerden ziyade şairlere ait şiirlerin “tezyil” notuyla *Şefkat Tezkiresi*'nden alıntılanarak yazıldığı görülür. Yazının karakterine bakıldığında bu eklemelerin daha sonradan Ali Emîrî tarafından yapıldığı yüksek bir ihtimaldir. Çünkü hem tezkirenin girişindeki yazının karakteri hem de Ali Emîrî tarafından *Yümnî Tezkiresi*'ne sonradan dâhil edildiği bilinen şiirlerin yazı karakterleri birbirlerine çok benzemektedir. Hacimli olmayan tezkirenin mukaddimesi yoktur. Tezkire, 1b'de devrin hükümdarı ve İlhâmî mahlasıyla şiirler yazan III. Selim'in bir naatiyle başlayıp 66a'da

Himmet adlı başka bir şairle bitmektedir. Elif-bâ sırasına göre yazılan tezkirede toplam 210 şair biyografisi bulunmaktadır.

1.3.1. Tezkire Nüshası

Daha önce de ifade edildiği gibi tezkirenin şu an elde tek bir nüshası bulunmaktadır. Bu nüsha müellif hattı esas alınarak Ali Emîrî tarafından istinsah edilmiştir. Nüsha, İstanbul Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Bölümü'nde 789 numarada kayıtlıdır. 240x170, 190x120 mm ebatlarında olan nüsha, rika ve muhtelif satırlar halinde yazılmıştır. 70 varaktan oluşan nüshanın 1b ve 66a varakları arasında şair biyografileri, 66b ve 70a varakları arasında ise şairlerin isim listesi yer almaktadır. Yazmanın ilk varağında Ali Emîrî'ye ait üzerinde "Diyârbekirli 'Ali Emîrî'" yazısının bulunduğu bir mühür yer almaktadır.

1.3.2. Tezkirenin Önemi

Ârif Hikmet Bey'in *Tezkiretü's-şu'arâ'sı* her ne kadar müsvedde halinde bırakılmış eksik bir tezkire olsa da özellikle XIX. yüzyıl Osmanlı şairlerinin biyografileri için başvurulması gereken ana kaynakların başında gelmektedir. Nitekim İbnülemin Mahmud Kemal İnal, kaleme aldığı *Son Asır Türk Şairleri* isimli biyografik çalışmasında Rıfkı ve Sırrı maddeleri için sadece Ârif Hikmet Bey'in tezkiresine müracaat etmiştir. Öte yandan müellif, kimi şairlerin biyografileri hakkında ayrıntılı bilgi verirken bazıları içinse sadece bir cümlelik bir bilgi vermiştir. Bu durumun en önemli sebebi ise hiç şüphesiz Ârif Hikmet Bey'in o şairler hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı ve halen bilgi toplamakla iştigal ettiğiidir.

Ârif Hikmet Bey'e ait tezkirenin en önemli yönlerinden biri de Anadolu sınırları dışında yaşayan şairlere de yer vermesidir. Bilindiği gibi Osmanlı sahasında yazılmış tezkirelerin önemli bir kısmı genellikle Anadolu'da yaşayan şairler hakkında bilgi vermişlerdir. Bunun en önemli sebebi de tezkirecilerin önemli bir kısmının İstanbul'da yaşamışlarından dolayı uzak bölgelerdeki şairler hakkında yeterli bilgiye sahip olmalarından kaynaklanır. Tezkiresinde Anadolu'da dışında yetişmiş şairlerden bahseden tezkireciler, genel itibarıyla herhangi bir sebepten dolayı İstanbul dışında uzun müddet kaldıklarından dolayıdır. Âşık Çelebi ve Ahdî Çelebi tezkireleri bu durumun en güzel örnekleridir. Âşık Çelebi devlet memuriyetinden dolayı birçok Balkan şehrinde görev yapmış ve bu esnada da bulunduğu şehirlerde yaşayan şairlerin biyografilerini de yazmıştır. Ahdî Çelebi ise hem doğduğu şehir olan Bağdat'ta hem de Bağdat'tan İstanbul'a geldiği sırada uğradığı şehirlerde yaşayan şairlerin hayatlarına tezkiresinde yer vermiştir.

Ârif Hikmet Bey, tezkiresinde Anadolu dışında yaşayan şairlerin biyografilerinden bahsederken görüldüğü kadarıyla o şairlerle ilgili malumatı olan kişilerin bilgisine başvurmuştur. Bilgisine başvurduğu kişilerin bazen isimlerini zikrederken bazen de sadece "yakın bir dost" şeklinde samimi bir ifadeye yer vermiştir.

Semerkanlı olan Rûhânî ile ilgili bilgi verirken şairin vefat tarihi için Nazîr-i Buhârî'nin bilgisine başvurmuştur. “*Semerkandî'dir. Pîr âdem imiş. Nazîr-i Buhârî kavli üzre 1212 senesi vefat itmiş.*” (31b). Edâ maddesinde ise şairle ilgili bilgi dost olarak nitelediği birinden alınmıştır. “*Sultân Hân Hâce 'Ubeydullâh Ahrâr hazretleri neslinden.*”²⁶ (سمع من صاحب). *Semerkandiyyü'l-asl'dir.*” (4a). Bununla birlikte Ârif Hikmet Bey'in tezkirede bahsettiği Anadolu toprakları dışındaki şairlerin bir kısmı da Osmanlı topraklarına gelmiş ve hayatlarının geri kalanını burada geçirmişlerdir. Bu şairler, Bahâr (Revânî), Burhân (Bedahşanî), Behcet (Musûlî), Behcet (Tiflisî), Behcet (Buhârî yahut Hâezmî), Zeynî (Buhârî), Zâkî (Bağdâdî), Hâlis (Buhârî) ve Vâsîf (Bağdâdî)'tir.

Tezkirede Anadolu dışında yaşayan şairlerin toplamı 50'dir. Bu şairlerin mensup oldukları ülke ve şehirler şunlardır: Kandahar, Bedahşan, Semerkant, Musul, Revan (Erivan), Tiflis, Kazvin, Gucdüvan, Buhara, Bağdat, Harezmi, Senendec, Dağıstan, Kırım, Şiraz, İran, Süleymaniye, Leknehur (Hindistan) Kabil, Karabağ. Tezkirede yer alan bu şairler arasında 14 şairle Buharalı şairler ön sıradadır.

1.3.3. Tezkirenin Kaynakları

Türk tezkirecilik tarihi boyunca kaleme alınan bütün şair tezkirelerinin üzerinde durdukları üç temel nokta mevcuttur. Bunlar şairin hayatı, edebi kişiliği ve yazmış olduğu edebi eserleridir. Tezkireci, şairle ilgili bilgi verirken yazılı ve sözlü birçok kaynaktan istifade etmek durumundadır. İstifade edilen kaynakların güvenilirliği kaynaktan kaynağa değişmekle beraber yazılı kaynakların sözlü kaynaklara göre daha sağlam bilgiye sahip olduğu söylenebilir. Elbette ki tezkireci de elinden geldiği oranda bu kaynakları elde etme ve onlardan istifade etme yoluna gider. Tezkirecilerin bazıları çoğu kez istifade ettikleri bu yazılı ve sözlü kaynakları tezkire mukaddimelerinde zikrederler. Tezkirecilerin şairler hakkında bilgi veren kaynaklardan istifade etmeleri buldukları çevrenin kültürel yapısı ile doğru orantılıdır. Örneğin büyük bir kültür merkezinde bulunan bir tezkirecinin merkeze uzakta bulunan başka bir tezkireciye göre şairlerle yüzyüze görüşmesi ve yahut o şairlerden bahseden yazılı kaynaklara ulaşması daha kolaydır. Nitekim bazı tezkirecilerin şairlerle ilgili bilgi edinmek için seyahat ettikleri görülür.

Ârif Hikmet Bey de tezkiresini yazarken yazılı ve sözlü birçok kaynaktan istifade etmiştir. Kaynak temini hususunda kendisine kolaylık sağlayan en önemli iki unsur, kütüphanesi ve şairlerin bolca bulunduğu kültürel çevresidir. Kütüphanesi ona yazılı kaynak temini konusunda yardımcı olurken, bulunduğu kültürel ortam ise sözlü kaynaklar bakımından bilgi temin etmiştir. Ârif Hikmet Bey'in İstanbul'da yaşaması ve devrin önemli bürokrat kişiliklerden birisi olması münasebetiyle tezkiresinde yer verdiği birçok şairle birebir görüşme fırsatı bulmuştur. Kendisine ait konağın şairlerin ve sanat erbabının buluşma noktası olması da ona farklı bir imkân daha sunmuştur.

²⁶ Arkadaş olan bir dosttan işitti.

Ârif Hikmet Bey, sözlü kaynak itibariyle en çok şairlerle birebir görüşmeden istifade etmiştir. Çünkü kendisinin yanı sıra babası ve dedesinin tanıdığı şairlerle birebir görüşme fırsatı bulmuştur. Şükri maddesinde şairle birebir görüşüp kendisinden tezkiresi için şiir talep ettiğini şöyle ifade eder: “*Pederimin eş’ârda üstâdıdır. Vefâtından birkaç sene mukaddem pederime sâhil-hâneye geldi. Pederim ikrâm itdi. Afyona devâm idüp ve pîr-i sâl-hürde ve nahîfü’l-mizâc olduğundan gâyet münhanî ve mısır veznesine dönmüş idi. Kendisinden ba’zı eş’ârını taleb itdim.*” (39b). Kendisine çok yakın akrabaları hakkında ayrıntıya varan bilgi verir. Ref’et maddesinde şairin kardeşi Abdullah Beg olduğunu ifade ettikten sonra doğum tarihi hakkında şu ayrıntıları verir. *Fakîr-i câmiü’l-hurûfun birâderi. Ceddimizden müntakil Kuzguncuk tahtında kâ’in sâhil-hânede bin iki yüz tokuz senesi Şevvâl-ı şerîfin yedinci Pazar gicesi gurûb-ı âfitâbdan tokuz sa’at yigirmi iki dakîka mürûrunda kâdem-nihâde-i vücûd olmuştur.*” (24b).

Ârif Hikmet Bey’in sözlü kaynak itibariyle istifade ettiği diğer bir kaynak ise III. kişilerden almış olduğu bilgilerdir. Tezkirede bilgisine başvuru III. kişiler şunlardır: Ruhânî maddesinde, “*Nazîr-i Buhârî kavli üzre 1212 senesi vefât itmiş. Abdülkerîm kavli üzre tahmînen 1214 senesi Edâ mahlası Sultân Hân’ın gerek mütercem ve gerek Kel İnâyet nâmında iki şâ’ir-i nemek-meclis imiş.*” (31b). Bahârî maddesinde, “*Dağîstânî Hüseyin Efendi Revâniyyü’l-mevlid olduğın ihbâr itdi.*” (9a). Nedîm maddesinde, “*Üstad Erzen-i Rûmî Rahmî Efendi’dan menkûldür.*” (61a). Bazen de bilgisinden istifade ettiği III. kişinin ismini zikretmez. Edâ maddesinde, “*Sultân Hân Hâce ‘Ubeydullâh Ahrâr hazretleri neslinden.*”²⁷ (4a). Ârif Hikmet Bey’in en çok istifade ettiği sözlü kaynaklardan diğer biri de toplumdan alınan bilgilerdir. Toplumdan alınan bilgiler “mesmu’, menkûl, sâmi’a-zed” şeklinde ifade edilmiştir. Rahmî maddesinde, “*‘Ayıntâb’da mîr-i mîrândan Nûrî Paşa’nın binâ itdiği câmi’in mihrâbına inşâ itdiği târîh sâmi’a-zed olmuştur.*” (28b). Râtib maddesinde, “*Dîvân-ı şî’rini âtî Vâsîf Beg gibi ihrâh-ı bi’n-nâr itdiği mesmû’dur.*” (25a).

Ârif Hikmet Bey, sözlü kaynakların yanı sıra yazılı kaynaklardan da istifade etmiştir. Ârif Hikmet Bey, tezkiresinde biyografisini verdiği kimi şairlere ait eseri gördüğünü açıkça ifade eder. Nusret maddesinde şaire ait olan Hetkü’l-esrâr isimli eserin kısaltılmış halinin kendisinde olduğunu şöyle ifade eder: “*Safedî’nin Hetkü’l-esrâr nâm tefsîr-i tasavvufisini ihtisâr itmiştir. Kendü hattıyla nüshası fakîrdedir.*” (61a). Zihnî maddesinde ise şaire ait divan ve mesneviyi gördüğünü şöyle belirtir. “*Müdevven dîvân-ı kebîri ve Vasl-âbâd nâm ‘aşk beyânında kitâb-ı mensûrî görüldü.*” (23a). Müellifi farklı eserlerden ise *Sâlim*, *Safâyî*, *Râmiz*, *Riyâzî* tezkireleri ile *Na’imâ Tarihi* ve *Müstakîmzâde*’nin *Şâhidü’l-müverrihîn*’i ve *Mecelle*’sinden istifade etmiştir. Bu kaynaklarla ilgili örnekler şunlardır: *Bülbül* maddesinde, “*Mecelle-i Müstakîm-zâde de şâ’ir-i Rûmî diyü yazılmışdır.*” (9a). Şefî’î maddesinde “*Kuzâtdan olduğu Tezkire-i Riyâzî’de mezkûrdur.*” (39b). Şânî maddesinde birden fazla müellifi farklı esere müracaat edilmektedir. “*Sâhib-i Târîh-i Na’imâ ve sâhib-i tezkire Safâyî kavllerince Vâni ve Müstakîn-zâde tahrîrince Âmedî Abdülkerîm Efendi’dır.*” (38b). Tezkirenin birçok

²⁷ Arkadaş olan bir dosttan işitti.

yerinde şairlere ait şiirlerin *Şefkat Tezkiresi*'nden alındığı bilgisi yer almaktadır. Ancak bu alıntılar “tezyil” notu altında Ali Emîrî tarafından yapıldığı için bu tezkire kaynak olarak Ârif Hikmet Bey tarafından kullanılmamıştır.

Tezkirede yer verilen diğer bir yazılı kaynak ise şairlerin doğum ve ölümlerine başka şairlerce düşülen tarih beyitleridir. Tarihlerine en çok yer verilen kişi ise Surûrî'dir. Râtib maddesinde, “*Riyâset-i küttâb câhından ma'zûlen Rodos'da ecel-i kazâ ile bin yüz dört senesi hilâlinde vefât itmişdir. Târîh-i Surûrî: “Râtib Efendi çekdi dünyâdan el.”*” (25a). Ârif Hikmet Bey, Surûrî'nin yanı sıra Aynî, Neş'et, Pertev ve Necîb-i Eyyûbî gibi şairlerin düşürdükleri tarihlere de yer vermiştir. Bununla birlikte kendisi de birkaç şairin vefatına tarih düşürmüştür. Refî'-i Âmedî maddesinde Ârif Hikmet Bey şairin vefatına şu tarihi düşürür. “*Târîh-i fakîr-i Hikmet: ‘Adnı mekân eyledi şâ'ir Refî’ (1231, Muharrem).*” (30b). Şairlere ait mühürler de yine Ârif Hikmet Bey'in istifade ettiği diğer bir yazılı kaynaktır. Tevfik Efendi maddesinde şairin doğum tarihi için yüzüğündeki mührü müracat edilir. “*Nakş-ı hâtemi olan* ²⁸ *توفیق توسى دى دى حى مىسرا'ى تارىه-ى ولفهتيدىر. 1128.*” (11b). Tezkirede başvurulmuş son yazılı kaynak ise mezar taşıdır. Hüsrev Hân maddesinde “*Mütercem şâ'ir-i şîrîn-güftâr imiş. Bu rubâ'î zâde-i tab'idir ki mâderinin seng-i mezârına nakş itdirmişdir.*” (20a).

1.3.4. Tezkirenin Şairler Listesi

Ârif Hikmet Bey'in tezkiresinde biyografilerine yer verdiği şairler şunlardır:

İlhâmî, İhyâ, Edâ, Edîb, Erşed, Es'ad Ağa, Eşref, Efgân Beg, Emîn Beg, Bâ'is, Bâkî, Pertev, Pertev, Burhân, Birrî, Bekâyî, Bülbül, Bahâr, Behcet, Behcet, Behcet, Behcet, Tâ'ib, Tâib, Tevfîk, Câhî, Celâlî, Celâli, Cemâl, Cinânî, Cevdet, Cevdet, Hâlet, Hâzik, Hâkim, Hâmid, Hâmid, Hasret, Hasan Muhammed Han, Hasîb Beg, Hüseyin Hân, Haşmet, Husûlî, Halîm Girây Sultân, Hamdî Beg, Hamdî-i Halîfe-zâde, Hamdî, Hanîf, Hayret, Hayret, Hayret Efendi, Hâdim, Hakan Feth'alî Şâh, Hâkî, Hâlis, Hâlis, Hüsrev Hân, Hürrem, Hasmî, Hızır, Huldî, Hayrî, Dâniş, Mîr Dâniş, Dervîş, Dilâver, Zâ'ik, Zikrî Baba, Zekâ'î, Zihnî, Râ'if es-Seyyid İsmâ'il Paşa, Râ'if, Râ'if Mollâcık-zâde, Re'fet, Re'fet, Râtib Ahmed Paşa, Râtib, Râsim, Râsim, Râsim, Râşid, Râşid, Râşid, Râşid, Râkım, Râmiz 'Abdullâh Paşa, Rahmî, Rahmî, Rahmî, Rüşdî, Rüşdî, Reşîd, Rızâ Hân, Rızâ, Rif'at, Rıfkı, Rıfkı, Refî'-i Âmedî, Refî'-i Esîrî-zâde, Refîk, Ruhânî, Rûhî-i Kilîzî, Revnak, Revnak, Zâkî, Zekâ'î, Zülâlî, Zeynî, Zîver, Sâlik, Sâlim, Sermed Şekerci-zâde, Surûrî, Surûrî, Sa'id, Sa'id, Sa'id, Sevdâ Mîrzâ Refî', Selîm, Sîret, Seyfî, Şâkir, Şâkir Paşa, Şânî, Şerîf, Şa'bî, Şefî'î, Şükrî, Şûr-ı 'Işk, Şehrî, Mîrzâ Sâdık, Şâfî, Sâlih, Sabîh, Sıdkı, Sâdık, Tâlib, Tâlibî, Tâhir, Tab'î, Tal'at, Tayyâr Paşa, Zarîf, Zarîfî, 'Ârif, 'Ârif, 'Ârif, 'Ârif Mûderris-zâde, 'Ârif, 'Âsım, 'Âkif, 'Âmir Beg, 'İzzet, 'İzzî, 'İsmet, 'İffet, 'Aff, Mîrzâ 'Ömer Hân, 'Ulvî, 'Înâyet, 'Aynî, Gâlib Dede, Gâlib, Mîrzâ Ganî, Fâ'iz, Fâ'iz, Ferrî, Fazlî Nasûhî-zâde, Fakîr, Fehîm, Kâ'il, Kâsım Hâce-i Ahrârî, Kadrî, Kâtib, Kâmî, Kâmî Efendi, Kirâm, Lâmi', Mübârek, Müceddidî, Mücrim, Muhlis, Müstakîm,

²⁸ Allah'ın yardımı ile Yahyâ yüce olsun.

Mestûre, Mukîm Cân, Mekkî, Münîb, Nâ'îl, Nâdim, Nâtık, Nâzır, Nâyâb, Nebîl Beg, Nedîm, Neş'et Hâce, Nusret, Nazîf, Na'tî, Ni'met Efendi, Nevres, Nûrî, Vâsîf, Mîr Vâsîf, Vâzih, Vâkîf, Vefâ'î, es-Seyyid Vehbî, Vehbî, Hâşim, Himmet.

Tezkirenin son varaklarında bulunan şairler listesinde ismi bulunduğu halde tezkire metninde biyografisi bulunmayan şairler:

Enverî Sa'dullâh Efendi, Es'ad Beg, Meş'aleci İbrâhîm Paşa-zâde, Esrâr Dede el-Mevlevî, İhyâ-ı Enderûnî, Es'ad Dervîş Beg, Enverî 'Alî Efendi, Es'ad Sahhâflar Şeyhî-zâde, İhsân dîvân kâtibi, Enverî el-Hâc Sa'dullâh, Edîb-i Mûsulî, Enîs Mehmed Bandırmalı-zâde, Es'ad-ı Mûsulî, Tahsîn 'Ârif Beg, Tahsîn ibn-i el-Hâc Mehmed Ağa, Sâbit, Câzim, Hâmî, Hayrî reisü'l-küttâb, Hâdim 'Azîm-âbâdî, Hâlid-i Kürdî, Şeyhü'n-Nakş-bendiyye, Re'fet-i Burûsî, Refî'-i Kâlâyî, Ra'nâ, Ra'ûf Paşa Emîn Paşa-zâde, Refîk-i Magnisâvî, Râsim Şa'bân-zâde, Râ'if İbrâhîm Beg-zâde, Râsih-i Enderûnî, Râgıb Kuyucaklı-zâde, Râmiz Ahmed Beg, Rızâ Sâlih Efendi-zâde, Reşîd Egrikapulu-zâde, Re'fet Râmî Paşa-zâde Zîver, Sa'id Torun-zâde, Sâmi Ebûbekir Paşa, Seyyidâ birâder-i Hayrî, Şâkir Bozoklu, Şeref Sa'id Özbek-zâde, Sâfi Baba, Tayfûr Beg, 'İzzet Keçeci-zâde, 'Azmî, 'Ârif sultân kethüdâsı, 'İffet at çeken Ağası-zâde, 'Örfî-i Üsküdârî, 'Atâ Şeyhü'l-islâm Şerîf-zâde, 'İffet Kassâm Yenişehirî, 'İzzet Beg, 'Ârif Tahsîn Beg, 'Atîk, 'Ârif-i Enderûnî, 'Âkif Lütfullâh Efendi, 'İzzet Nûrî Paşa, 'İzzet Mu'ammâyî, 'Ârif-i İsfahânî, Gayûr Refî'-i Âmidî, Fâzıl Beg, Fâzıl Haffâf, Ferîd İbrâhîm Beg, Fetâ Beg, Fâ'ik 'Ömer, Kudsî-i Kilizî, Kudsî-i Halebî, Kâsım, Kesbî-i Edirnevî, Kâmil, Mukayyid İsmâ'îl, Muhyî, Mu'ciz, Mestî-i Erzen-i Rûmî, Müştâk-ı Bidlisî, Neyyir Dede, Nûrî-i Girîdî, Nazîrî-i Buhârî, Nevâ-ı 'Acem, Nesîb, Nedîm Mahmûd Beg, Nâşid İbrâhîm Beg, Nâ'im Mektûbî-zâde, Vâsîf, Vahîd Paşa, Vahyî Süleymân, Hâdî Recâ'î-zâde Hâtif Müzehhibbaşı, Yahyâ, Yâver.

KAYNAKÇA

- Aktepe, M. Münir (Hzl) (1991). *Ahmed Lutfi Efendi Tarihi*. Ankara: TTK Yay.
- Aydın, Mahir (1990). "Ahmed Ârif Hikmet Bey Efendi". *Bellekten*. LIV(209): 245-280.
- Aydın, Mahir (1992). "Ahmed Ârif Hikmet Beyefendi'nin Rumeli Tanzimat Müfettişliği ve Teftiş Defteri". *Bellekten*. LVI (215): 69-176.
- Bağdatlı İsmâil Paşa (1951). *Hediyetü'l-ârifîn Esmâ'ü'l-mü'ellifîn ve Âsârü'l-musannifîn*. İstanbul: MEB, Yay.
- Bilge, Mustafa L. (1991). "Ârif Hikmet Kütüphanesi". *İslam Ansiklopedisi*. C. 3. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 366-367.
- Bursalı Mehmed Tâhir (1333). *Osmânlı Müellifleri*, İstanbul: Matbaa-ı Âmire.
- Cerrahoğlu, İsmail (1988). "Şeyhülislam Ârif Hikmet ve Medine-i Münevvere'de Kurduğu Kütüphane". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. (XXX): 111-119.
- Çiftçi, Ömer (Hzl) (2017). *Hâtimetü'l-eş'âr (Fatîn Tezkiresi)*. Ankara: KTB Yay.
- İbnülemin Mahmut Kemal İnal (1988). *Son Asır Türk Şairleri*. İstanbul: Dergâh Yay.
- İpekten, Haluk (1996). *Divan Edebiyatında Edebi Muhitler*. İstanbul: MEB Yay.
- Kahraman, Seyit Ali (Hzl) (1996). *Mehmed Süreyya, Sicil-i Osmânî*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- Kemikli, Bilal (2003). *Şair Şeyhülislam Ârif Hikmet Beyefendi (Hayatı-Eserleri-Şiirleri)*. Ankara: MEB Yay.
- Kurnaz, Cemal ve Mustafa Tatçı (hızl). (2001). *Tuhfe-i Nâilî*. Ankara: Bizim Büro Yay.
- Levend, Agâh Sırrı (1988). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: TTK Yay.
- Mehmed Ziver, *Mukaddime-i Dîvân-ı Şeyhü'l-İslâm 'Ârif Hikmet Bey*. TBMM Ktp. Nu. 73-3870. vr. 5-6
- Muallim Nâcî (1307). *Esâmî*. İstanbul: Mahmud Beg Matbaası.
- Muallim Nâcî (1307). *Osmânlı Şâirleri*. İstanbul: Asadoryan Matbaası.
- Müstakîmzâde Süleymân Sa'deddîn Efendi (yty). *Devhatü'l-meşâyih ma'a zeyl*.
- Soldan, Uğur (2005). *Fatîn Dîvânı (İnceleme-Metin)*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi.

Şehâbeddin Ebi's-Senâ Muhammed b. Abdullâh (1983). *Ârif Hikmet Hayatuhu ve Meâsiruhu*. Beyrut.

Şehâbeddin Ebi's-Senâ Muhammed b. Abdullâh (1983). *Şehiyyü'n-negam fi Tercümeti Şeyhü'l-islâm Ârifi'l-hikem*. Dimeşk.

Şemseddîn Sâmî (1311). *Kâmûsü'l-a'lâm*. İstanbul: Mihran Matbaası.

TEZKİRE METNİ

TEZKİRE-İ ŞU'ARÂ
(ŞEYHÜ'L-İSLÂM ÂRİF HİKMET BEG EFENDİ)

[1b]

Cevher-i hâk-i kudümü tütüyâdır çeşmine
Hâk-i râhı rüşen eyler rüz-ı haşriñ zulmetin

İki ʿâlem âfitâbı sensiñ ey fahr-ı rüsül
Pertev-i mihriñle buldı dîn ü dünyâ zînetin

Eylersin bu kûluñdan luğf u ihsânın dirîğ
Ey şehin-şâh-ı cihân luğf it revâ kıl hâcetin

Mülhem oldum yazmağa ben nüshâ-ı evşâfını
Eyledim behr-i şefâʿat naʿt-ı pâk-i hıdmetin

Şânına lâyıķ nice evşâfa olsun kudretim
Lâyıķınca Hâķ ider taʿzîm hulk-ı ʿizzetin

Ey kerem kânı zalâm-ı ğamdan âzâd it beni
Câhlar çün kim dirîğ itmez kûlundan reʿfetin

Şemʿ-i şevkiñ pertevi her dem derûnumda yanar
Sîne-i pür-sûzum efzûn eyledi germiyyetin

Ne feleklerde melekler ins ü cin hep bizedir
Hıdmetinde pâdişâhlar buldı şân u şöretin

Dâʿimâ zıkr ü şalâtı ola evrâdım benim
Bağş iderse ol şeh-i taht-ı risâlet himmetin

Biñ şalât ile selâm olsun revân-ı pâkine
Eyler İlhamî ricâ naʿt-ı şefâʿat ruhşatın

Bu kıtʿa-ı şâhâneyi daħı bâ-taʿzîm ravza-ı muʿaţţarada minber-i şaʿâdet civârında birinci sûtûn-ı ʿulviyyet-nümûn üzerine tasfîr itdirmişlerdir.

Es-selâm ey mehbiğ-i vağy-ı emîn
Cân ile ʿaşık saña rûhü'l-emîn

Āsumâna fahr ider yerden göge
Cây-ı cism-i pâkiñ olmağla zemîn

Ṭâķ-ı gerdûn-ı ʿimâd-ı şevketiñ
Oldı maʿnâda zihî rükn-i rekîn

Dest-gîri ol Selîm Hân'ın meded
Kim kavîm ola kıyâm-ı mülk-i dîn

Diger sûtûn-ı şaʿâdet üzerine imlâ buyurdıkları kıtʿa-ı belîge-i şâhâneleri:

Ey kerem mülkine sultân-ı kerîm
Kulluğun fahr bilür Şâh Selîm

Yapışup fâtîha-i ʿarş gibi
Şerʿiñ erkânına eyler taʿzîm

Bende-i hâşdır ihsân eyle
Dü cihân baña ey luṭf-ı ʿamîm

[2a]

Ravza-ı pâkiñe yüz biñ şalvât
Her biri başına yüz biñ teslîm

Diger sûtün-ı mübârek üzerine tastîr buyurdıkları kıṭʿa-ı celîle-i mülükâneleri:

Ey gül-i ravza-ı dîn-i İslâm
Saña her demde hezârân selâm

Nice reşk-âver-i yâķût olmaz
Kaşrıña oldu sûtün seng-i ruḥâm

Habbezâ Şâh Selîm-i sâlis
Kıldı rifʿatle bu ḥıdmetde kıyâm

Kerem eyle aña ey ekrem-i ḥalk
Luṭfdur bendelere deʿb-i kirâm

Diger sûtün-ı hümâyün üzerine naķş-tırâz-ı ʿubudiyet eyledikleri kıṭʿa-ı nefîse-i pâdişâhâneleri:

Muʿallâ ravza-ı fahr-ı risâlet
Anıñ tahtındadır gülzâr-ı cennet

Sûtün-ı rifʿatin tûbâ göreydi
Olurdu cebhe-fersâ-yı ferâġat

Selîm Hân ibn-i Sultân Muştafa'ya
Zihî devlet naşîb oldu bu ḥıdmet

Aña dünyâda himmet âḥiretde
Şefâʿat ya Resûla'llâh şefâʿat

Bir ġazel-i belîġ-i mülükâneleri daḥı teberrüken derc ü tastîr olundu.

Söyle ey bād-ı seḥer şuḥ-ı cihânım nicedir
ġamda mı yoksa feraḥnâk mı cânım nicedir

Ne olur şorsañ eger ḥâl-i dil-i bîmârım
Disen âyâ nice bî-tâb ü tüvânım nicedir

Ben anîñ bülbülüyüm zâr iderim leyl ü nehâr
Bilmem ammâ ki benim ğonce-dehânım nicedir

Gösterişli yüzi ğâyetde beyâz olmasa da
Hüsni esmer büt-i şîrîn-zebânım nicedir

Var mı İlhâmî'ye ey peyk-i şabâ tâze haber
Birini sevdi mi ol tâze fidânım nicedir

[2b]

İLHÂMÎ

Es-sultân Selîm Hân es-şâlis ibn-i es-Sultân Muştafâ Hân eş-sâlis. Tezyîl: Şâhib-i tezkire cenâb-ı Şeyhü'l-islâm Ârif Hikmet Beg Efendi merhûm ser-levha-i tezkire olmak üzere sultân-ı müşârü'n-ileyhiñ ismini ve bâlâdaki 'ibâreyi tahtîr buyurmuş ise de elimize geçen nüshada mâ-ba'dı yazılmış olduğu görülmekle teberrüken tahtîr olundu. Müşârü'n-ileyh Sultân Selîm Hân-ı şâlis hazretleriniñ maḥlaş-ı şâhâneleri bâlâda gösterildiği vechle İlhâmî olup biñ yüz yetmiş beş senesi cemâziye'l-ulasınıñ yigirmi beşinci penc-şenbe günü sâ'at birde gehvâre-pîrây ve iki yüz üç senesi recebiniñ on birinci şalı günü bi'l-irş ve'l-istihkâk câlis-i evreng-i âsümân-ı revâk oldu. Selâḫn-i mu'azzama-i 'Osmâniyye'niñ yigirmi [sekizinci] evşâf-ı 'aliyye-i nihâyet ve âşâr-ı celîlelerine ḥadd u 'inâyet olmayan selâḫn-i mu'azzamadandır. [Biñ iki yüz yigirmi üç senesinde terk-i dağdağa-i dünyâ eylemekle cenâb-ı şeyhü'l-islâm târiḫ-i vefât-ı şâhâneleri olmak üzere müverriḫ-i şehîr Surûrî'niñ:

Hayf cevri-i devr ile Sultân Selîm oldu şehîd (1223)

mışra'-ı târiḫini tezkireleriniñ bir köşesine kayd itmişdir. On toḫuz sene yedi ay on gün serîr-i saltanat vücûd-ı şâhâneleriyle müşerref olmuş ve müddet-i 'ömr-i şâhâneleri kırk sekiz seneden 'ibâret bulunmuş idi.] Ebû Eyyüb Enşârî razîye 'anhü'l-Bârî hazretleriniñ türbesi etrâfına sîm-i ḥâlişden şebeke yaptırmışdır ki el'ân tesürrü'n-nazîrîn olarak mevcûddur. Bundan başka türbe-i şerîfe-i mezkûreyi altun kandillerle tezyîñ ve nezdinde vâki' Fâtiḫ Câmî'-i şerîfini müceddeden inşâ itdirmişdir. Topçu ve 'arabacı neferâtı için top-ḥâne ve Begöglü'nda nizâm-ı cedîd 'askeri için Levend çiftliğiñde ve Üsküdar'da kışlalar ve tersâne ve ḥavz-ı kebîr ve kurbında kalyoncular için müceddeden bir kışla Ḥaşköy'de hendese-ḥâne ve Üsküdar'da cesîm anbârlar yaptırdı. Ḥumbara-ḥâne kışlası derûnundaki câmî'-i şerîf ile Üsküdar'da Selîmiyye Kışlası civârındaki câmî'-i laḫîf vesâ'ir ebniyye-i ḫayriyye vü mîriyye daḫı âşâr-ı celîlelerindedir. Daha bunun gibi pek çok [3a] âşâr-ı ḫaseneleri vardır. 'Aşrında yapılan ebniyyeniñ zerâfeti nezâket-i ḫab'ına delîldir. Uşûl-i cedîde top işâğası ve gemi inşâsı ve Avrupa kârı barut i'câmî gibi edevât ḫarbiyyeye ve istikmâl-i kuvve-i beriyye vü bahriyyeye 'azîm himmetler itdiği eşnâda aḫmişe-i Hindiiyye vü Afrenciiyye'den istiḡnâ ḫâşıl olmak için Üsküdar'da kumaş kâr-ḫâneleri binâ ve neşr-i 'ulûm u ma'ârif için dârü't-tıba'a inşâ ile şan'at-ı tıbbâtiñ terakḫisine sa'y-ı evfâ buyurdu. Hele 'ulûm-ı riya'ziyyeniñ ilerülemesini ol kadar iltizâm eylerdi ki Râmiz Efendi'yi ḫumbara-ḫâne

nâzırı itdikde hendese-hâneyi dahı anîñ nezâretine virüp h'âceler ta'yîni ve dersleriñ tertîbi hakkında kendüsiyle dâ'imâ maḥremâne muḥâbere itdigi şonradan şâbit olunmuşdur. El-hâşıl meḥâsin-i âşârı çok ve devletiñ sa'âdet-i hâli için sa'ı ve himmetine nihâyet yok idi. °Âlî himmet ve °âlî mekremit h'ub-şüret pâkîze-sîret güzel ta'lîk yazar ve fenn-i m'usikîde behresi var ve İlhamî taḥallüs idüp cā-be-cā şî'r söyler ve °ulemâ vü şu'arâya ziyâde ri'âyet eyler idi. Kelâmü'l-mülük mülükü'l-keâm kelâm-ı °âlîsi kâmet-i zîbâ-yı belâgatına şâyân bir pâdişâh-ı zî-şân şâhib-i dîvân idi. Ba'zı âşâr-ı mübâreke-i şâhâneleriniñ taştîriyle iktifâ olundu. Bu na't-ı belîgeleri ravza-ı mu'atṭara-ı risâlet-penâhîde sekiz °aded sûtün-ı t'übâ-nümün üzerine müzehheben menk'üşdur.

N'ola faḥr itse yazarken h'âme na'ti h'ıdmetin
Ol Res'ül-ı kibriyânîñ vaşf-ı zât-ı devletin

H'abbezâ maḥb'ub-ı H'ak' dır görmemiş mişlin felek
Nürdan bir serve beñzetmiş görenler kâmetin

H'ilkat-i dünyâya bâ'is zât-ı pâkidir anîñ
°Arş-ı a'lâ ile nisbet kılma kâdr ü rif'atin

Ḥamd ola H'ak' a bizi çün ümmetinden eyledi
Nice mümkündür edâ itmek bu şük'rün ni'metin

Da'va-i küfr ü cehâlet eyleyen bed-meşrebân
Geldiler imâna gördükde z'uh'ur-ı şevketin

[3b]

İHYÂ YAHYÂ EFENDİ

Şeyḥü'l-islâm Şâlih-zâde Meḥmed ḥâzretleriniñ mektübîleridir. 1208 dâḥil-i zümre-i müderrisîn tarîk olmuşdur. Ğalaṭa'da kâ'in °Arab Cāmi'-i şerîfi imâmı Meḥmed Efendi nâm bir merd-i şâliḥiñ oğlu ve Şeyḥü'l-islâm Şâlih-zâde Es'ed Efendi merḥumuñ müddet-i medîde mekt'ubcusı Yahyâ Efendi'dir. Müşîla-i Süleymâniyye müderrislerinden ve sinni yetmişe karîb iken:

İntikâl eyledi şâ'ir İhyâ Efendi

târîhinde ya'nî biñ iki yüz yigirmi sekiz sâl-i ḥilâlinde menz'ülen intikâl itmiş ve ol mef'nü'l-ḳavıl Ḳasımpaşa'da Çörekli nâm maḳberede defn olunmuşdur. Diger târîh-i faḳîr:

Eyvâh şâ'ir İhyâ eyvâh şâ'ir İhyâ

Târîh-i diger-i Fârisî li-H'ikmet:

از جمل رفت فروری²⁹

²⁹ Marifet sahibi İhyâ, dünyadan göçtü.

Şâhib-i dîvân ve münşî-i daķıķadandır. (Tezyîl). Bu na‘t-ı belîgi dîvân-ı belâgat-
‘unvânından taħrîr olundu.

‘Âlem esîr-i ‘ıŝķı şu cânâna cân fedâ
Âzâde serv-i gülşen-i ‘irfâna cân fedâ

Ya‘nî ki mefħarü’s-ŝaķaleyn efdal-ı rüsül
Maħbûb-ı Hâķ Muhammed o sultâna cân fedâ

Lü‘lü-yî şâf-lem‘a fûrûz-ı yem-i vücûd
Ol gevher-i ħazine-i imkâna cân fedâ

Ol şâh-ı şâhib-efser-i levlâke dil gülâm
Ol ‘âlem üzre raħmet-i Raħmân’a cân fedâ

Dil mürdegân-ı cürmi ŝefâ‘atle ħaŝrde
İħyâ iden o menba‘-ı iħsâna cân fedâ

[4a]

Diger ğazel

Murg-ı tecrîdim ‘alâyıķ dâm-ı zilletdir baña
Cây-pervâz evc-i istiĝnâ-yı ‘iffetdir baña

İntizâm-ı ħâl göstermez fenâ-yı ‘âlemi
Raħne-i dîvâr-ı sâmân çeşm-i ‘ibretdir baña

[Ben leb-i maħbûb-ı cûdum bûse dâdımdır ni‘am
Ĥarf-i lâ dâ‘im girîbân çâķ-ı ħasretdir baña

şem‘-veş âsüdeyim bād-ı gurûr-ı ħaŝmdan
Ĥande-rüyî şu‘le-i fânûs-ı ‘iŝmetdir baña

Fülk-i sâhil zîb-i deryâ-yı kanâ‘atdir gönül
Gerdiş-i çeşm-i tama‘ girdâb-ı vaħŝetdir baña

ŝayķal-ı pîrî nümâyân eylemişdir mû-be-mû
Çîn-i cebhe cevher-i mir‘ât-i diķķatdir baña

Serde sevdâ-yı perîŝân kâkül-i ħamdır ħamîñ
Gerd-i bād-ı fitne-i deŝt-i muħabbetdir baña

Evc-i pervâz-ı kemâl isem degil İħyâ ‘aceb
Anı cevlangâh iden ŝehbâl-ı himmetdir baña]

EDÂ

Sultân Hân H̄vāce °Ubeydu'llāh Ahrār hazretleri neslinden.³⁰ (ممنع من خلخال صاحب). Semerkandīyyü'l-aşldır. Bunlar dört qarındaş imiş. Biri mütercim biri Baqır Hân ve biri Maḥmūd Hân ve biri Asyān Hân. Maḥmūd Hân gāyet şahib-i şecā'at imiş. Dördi daḥı şu'arādan imiş. Maḥmūd Hân şā'ir degil imiş. (ممنع من خلخال صاحب). Mütercimiñ bir maḥbūbı geldikde bu laṭifeyi itmişdir:

تو از درد رای غم از دلبر طرد
الهی در طردالهی بر طرد³¹

Ġazel

- 1 چ ال له من کل رونق فزای داغ و باغ
ب مبزه دالن شعله چراغ و داغ
- 2 ز لی سیرای طیب غی رزاله ندارم
چو خلخال صاحب بن مجمل زاغ و داغ
- 3 الج روغ زین الم ش ب ش کی س و دا
ب بیلی ارکا امتوی دم اغ و داغ
- 4 کج اس تبوس میشن امون اع مز لب
در ای اغ و داغ [زه] جای ش منو شکر
- 5 کدش تصرفت ع مر و فو فکرت جمل
سیات خوان رمی م ما سراغ و داغ
- 6 ادا کر چه همه جای جاله هست تبوس
بکن جدم سه بلبوشن فراغ و داغ³²

EDİB

Biñ iki yüz kırk sekiz ḥilālinde riyāsetden ma'zūlen vefāt iden es-Seyyid Süleymān Necīb Efendi merḥūmuñ pederi Teşrīfātı Esbak Meḥmed Edīb Efendi'dir. Biñ iki yüz on altı senesi ḥudūdunda vefāt idüp Fındıklı civārında kā'in Ḥātūniyye Zāviyesi

³⁰ Arkadaş olan bir dosttan işitti.

³¹ Sen kapıdan girdiğinde gam gönülden kalkar. Allahım (sevgili) gelsin, gam gönülden kalksın.

³² 1. Ben lale gibi bağa ve dağa güzellik veren gülüm. Kara gönüllülerin meclisinde bir ışık bir çırağım.

2. Dostların gönül siyahlığından iniltiden başka bir şeyim yok. Karga sürüsüne sohbet arkadaşı olan bülbül gibiyim.

3. Kuruluğun ilacı badem yağı olduğu gibi senin bakışımı özlediğimden dolayı halsiz düştüğüm için benim de ilacım sensin; gel.

4. Bırak öpmeyi, sevgilinin dudaklarından çıkacak küfre dahi razıyım. Kadehimde bal ve şeker yerine zehir vardır.

5. Ömür fırsatı geçti; ben ise hala hüma kuşunun çürümüş kemiğini arar gibi süs peşindeyim.

6. Ey Edâ! Her yerde makam ve rütbe peşinden gitme şansım olsa da ben medresenin köşesinde her şeyden el çekmiş ve rahatım.

mağberesinde [4b] şâh-râh'da defn olunmuştur. Dîvânı, Elfâz Manzûmesi ve evâ'il-i saltanat-ı Selîm Hânî'de iki def'a vak'ca-nüvis olmağla Târîh-i Müdevven'i vardır. (Tezyîl) Bu gazel âşârındandır.

ERŞED

°Abdü'l-hamîd el-med'uvv bi-Yûsuf-zâde. Beş cüz miqdârı kâmet-i elfâzı libâs-ı hüsnden °arî. Çehre-i ma'ânîsi her heft diğkâtden beri. Dîvânı meşhûr olmuştur. Mekke-i mükerreme kazâsıyla be-kâm olmuş Yûsuf-zâde Mehmed Emîn Efendi'niñ neclidir. 1170 senesine kadar târîhleri vardır. (Tezyîl) Tezkire-i Râmiz'de meşhûr olduğı üzere 1147 senesinde tevellüd ve tarîk-i mülâzemeteye dâhil olarak 1176 senesinde ve Tezkire-i Şefkat kavlince 1175 târîhinde vefât itmişdir. [Yâvedüd İskeleyi'nde Hâdîce Sultân Câmî-i şerîfi muqâbilinde defn olunmuştur.] Pederi Yûsuf-zâde ve birâderi Ref'et Efendiler dahı şâ'irdir. Pek genc vefât itmiş olmasına nazaran şi'rindeki nakâyîş ma'zûr görülebilir. Bu gazel âşârındandır.

[Zârı hezâre bağ ço yeter nâ-be-câlığı
Saña düşürmem ey- gül-i ter bî-vefâlığı]

Zîb-i miyân-bendiñ olan hancer-i cerîh
Güyâ ki bağr-ı şîve mercân balığı]

Bigânedir desen bile bâzâr-ı °aşkda
Kesmem seniñle akmîşe-i âşinâlığı]

Enf-i rağîbe fiske ur ey dest-i pür-hüner
Burnı büyüdi haylice vardır kabalığı]

Bârî bu nâ-şenîde zemînimle Erşedâ
Erbâb-ı nazma göstereyim hoş-edâlığı]

ES'AD AĞA

Erzen-i Rûm gümrükçisi.

[5a]

EŞREF

Tercemesi âti Şeyhü'l-islâm Küçük Çelebi-zâde °Aşım Efendi merhûmuñ hafidi ve Şeyhü'l-islâm merhûm es-Seyyid Mehmed Zeyne'l-°âbidîn Efendi'niñ birâder-i mihteri mevâliden Şurre Emîni-zâde °Ömer Efendi'niñ necl-i ekberidir. Bîñ iki yüz altı Muğarreminde kibâr-ı müderrisinden iken vefât idüp cedleri civârında medfûndur. °Ulûm-ı edebîyyeye âşinâ bir mağdûm imiş. Şerefehu'llâhi te'âlâ bi'l-mağfîretî. (Tezyîl)

Tezkire-i Şefkat'de ba'zı târîh ü âşârı mündericdir. Bu gazeli tezkire-i mezkûreden tahtır olundu.

Bulanursañ da bulan ey dil-i pâk-âb gibi
Şâf olup kimseye zehr olmada tîz-âb gibi

Harem-i râz-ı dile maḥrem olayım dir idi
Kime açıldım ise nâle ile bâb gibi

Âsümân ise yeriñ daḥı tevâzu'la hemân
Yüziñi yirlere sür her gice meh-tâb gibi

El açup seyf du'âsın okudum gönlümden
Göricek ebrû-yı dil-dârımı mihrâb gibi

Dili müstağnî-i her şem'-i şeb-ârâ itdi
Leyl-i zülfînde ruḥuñ gevher-i şeb-tâb gibi

Nice dil râhat-ı emniyyeti bulsun Eşref
Dost düşmen gibi düşmen ise aḥbâb gibi

EFĠÂN BEG

Gül Meḥmed Beg'dir. Kandaḥâr'da sâkin Ġulcâ'i Efgânî ekâbir-zâdelerinden olup pederiniñ ismi Feth Meḥmed Ḥân imiş. Nâdir Şâh askerinden olduğundan merkûmuñ vefâtından sonra pederi Buḥârâ'ya intikâl itmiş, mütercem Buḥârâ'da tevellüd eylemiştir. Biñ iki yüz otuz yâḥûd yigirmi toḫuz senelerinde Buḥârâ'da âḫirete intikâl itmiştir. Şâh Murâd Beg zamânında ḥaylî [5b] mu'teber imiş. Lakin oḡlı Mîr Ḥaydar zamânında ol kadar i'tibâr bulmamış. Ḥattâ birkaç kerre bilâda ḥâkim naşb u 'azl u müşâdere itmiş. Ḥaylî bahadır ve şücâ' kimesne imiş. Ḥaṭarcı iḳlimine de ḥâkim olmuş. Âḫir-i 'ömründe birkaç sene meflûc olup vefât itmiştir. (Evretepe'ye ḥâkim olmuş.)

Gazel

- 1 برین شکر و ککھد جواب خندہ صبح
کلفت اب دود در کاب خندہ صبح
- 2 بهاش غافلن از گن دالین کلشن
بویب شوشه شینم ال ب خندہ صبح
- 3 ب هضم جرع فصیحی ز خشت زرقعی
چقش اداش تنانم شراب خندہ صبح
- 4 چسان سور ش بیتی ره امشود روشن
نخولده ام ورقی لکتاب خندہ صبح

- 5 چسان زورم رخت شد بالین لطف غلام
ککش تزلزله من در حسب خنده صبح³³

EMİN BEG

Yeñişehirli Baqqal İsmâ'îl Pâşâ-zâde'dir. Kudüs-i şerîfe kâdı olmuş. Hübûbât nezâreti hıdmetiyle müstahdem olan Yeñişehir'den ma'zûl Mollâcık-zâde 'Aţâ'u'llâh Efendî'ye hasbe't-tarîk Mekke-i mükerreme kazâsı tevcih olunmağın Kudüs'den ma'zûl iken mağalline mütercem naşb olunmuş. (Tezyîl) (İhyâ):

Serây-ı 'adnı Emîn Beg Efendî itdi mekân

1206 Galağa mollâsı. 1215 İstanbul mollâsı. Emîn Beg'dir yine bu demde İstanbul Efendisi.

[6a]

HARFÜ'L-BÂ

BÂ'İS

İsmi Aḥmed'dir. Burusa Miḥalıc'ında zühür ve Āsitāne'ye vürüd ve Şeh-zāde Medresesi'nde sâkin ve Fertâki Ḥasan Efendî'den aḥz-ı 'ulûm ve lede'l-ımtihân aḥz-ı mülâzemet idüp Bayburdî-zāde'niñ Haleb mevleviyyetinde hıdmet-i kısmetinde müstahdem ve Bekir Paşa-zāde Ḥamdu'llâh Beg'in Edirne mevleviyyetinde çend mâh mektübî olup ve birkaç mâh 'Abdu'llâh Mollâ-zāde'ye muşâḥabet ve ba'dehu Ḥalîmgiray Sulţân'a ḥ'âcelik ile Rum-ili'nde Vize sarâyına vardı ve ba'dehu Yenice 'ayânı Toplı-zāde Muştafâ Ağa'ya kâtib olup ba'dehu 'Alev Paşa merķūmı istişhâb idüp vezîr-i merķūmuñ katline irāde-i seniyye ta'alluḫ itdikde mütercem-i merķūmuñ tahrîr itdigi şukḫa bâ'is-i 'afvı olduḫda dīvân kitâbetiyle tekrîm itmişdir. Ma'iyyetiyle İstanbul'a vürüdünda bir taḫrîb firâr itdikde 'İzzet Paşa merķūmuñ ḥâline merḥamet mâliye tezkireciligi pâyesiyle Dīvân-ı Hümâyün ḥ'âceliği iḥsân ve Rüm-ili Vâlisi Şinâsî-zāde

³³1. Bu ihtişam ve güzellik sabahın gülümsemesine verilen bir cevap ve yankıdır ki güneş, sabahın gülümsemesinin ayağına koşar.

2. Bu bahçenin ince yürekli güzellerinden gafil kalma. Sabahın gülümsemesi şebnemin şişesine dökülmüş gülâb gibidir. Sabahın gülümsemesi çok ince ve kırılımandır.

3. Yarım yudum şarabın etkisiyle kendimizden geçtik. Sabahın gülümseme şarabının nasıl bir neşesi vardı, anlamadım.

4. Sabahın gülümsemesinin kitabından tek sayfa dahi okumadım. Benim karanlık gecelerim aydınlığa nasıl kavuşacak?

5. Senin güneşe benzeyen yanağından feryadım nasıl yükseldiyse, benim yakarışlarım sabahın gülüşüne katıldı.

mektübcülüğüyle irsâl idüp mûmâ-ileyhden müfâreketden sonra °Alev Paşa'niñ kethüdâlığından nâ'il-i vezâret olan Degirmenci Muştafâ Paşa'ya dîvân kitâbetiyle müstahdem olup paşasınıñ fevtinden [6b] sonra °Arîş'den °avdetinde Mar°aş'da fevt olmuşdur. Mısrâ-ı mühri: Hâyra her dem ola Bâ'is Aħmed'dir. Dörd cüz° miqdârı dîvân-ı °aşıķâne-beyânı vardır. Vatan-ı aşlisinde Kaşşâb-zâdelikle şöhret-şî°ardır. Sinîn-i sinnî vâşıl-ı derece-i erba°ın olmuş idi.

°ABDÜ'L-BĀĶĪ EFENDİ (BĀĶĪ)

Ṭorun-zâde Emîn Efendi'niñ kethüdâsı idi. Eşraf-ı kuzâtdan iken terk idüp kalemîni nakl-ı tarîķ itdi. Sünbül-zâde Vehbî merhûmuñ birâder-zâdesi idi. Muştafâ Paşa vaķ°asında berâber gelüp yağma-yı menâşibda bunuñ daħı haşşasına tezkire-i şânî manşıbı düşmüşdür. Ba°de'l-fitne halâş olup sonra bir me°mûriyetle Şumnı'ya irsâl olunup anda maţ°ünen fevt olmuşdur. Ātî't-terceme Sünbül-zâde Vehbî merhûmuñ li-eb büyük birâderi olup Pîrî-zâde °Oşmân Mollâ merhûma mektûbci olan eşrafından münşî-i fâzıl Meħmed Emîn Efendi'niñ oğlı °Abdü'l-bâķî Efendi'dir. [7a] Eşraf-ı kuzât-ı Rûm-ili'nden iken iki yüz yigirmi bir evâhirinde âmedî otaşına me°mûriyetiyle tarîķ-i ħ°acegâniye dâħil ve yigirmi üçde tezkire-i şânî câhına dâħil olmuşdur. “Şumnı'da Bâķî oldı tã°ündan şehîd” mantûķınca yigirmi yedi ħilâlinde Belğrad'a toğrı bir me°mûriyetle gider iken Şumnı'ya uğrayup orada maţ°ünen fevt olmuşdur. Cā-be-cā eş°ar-ı mezâmîn-i medârı ve taħrîr-i inşâ-yı mütedâvileye iķtidârı var idi.

PERTEV

Meħmed Efendi. Zümre-i ħ°acegândan ve Neş°et H°ace şâkirdânındandır. Evvel maħlaş Nürî imiş. Şonra °âdeti üzere H°ace Neş°et tağyîr idüp bir maħlaş-nâme ile maħlaş-ı mezbûrı vaż° itmiş. Nedîm eţvârına külliyetli dîvân-ı eş°arı vardır. Tezkire-i şu°arâ taħrîriyle iştiğâlini iħbâr ider imiş. Lâkin mânend-i °Anķâ ism-i bî-müsemma kalmış. Evâhir-i °ömründe bir miqdâr vaķ°a-nüvîs [7b] oldı. Orduda 1222 senesi rahle-bend-i sefer-i âħiret oldı. Tārîħ-i manķût-ı Surûrî:

Söndi gitdi pertev-i şem° (1222)

Sultân Aħmed Muvakķit-zâde İslâmbolî Meħmed Nürî Efendi'dir. Neş°et Efendi merhûma intisâb itmekle kã°idesi üzere Pertev maħlaşı i°tâ buyurmuşdur. Vâşıf Efendi re°îs olduķda vekâyi°-nüvîs olmuş idi. Yigirmi ikide mevkib-i hümâyûnda âmedî iken vefât itmişdir. Ekşer ebyâtı Nedîm tarzındadır. Dîvân-ı eş°arı vardır. H°ace merhûmuñ aħvâl-i şâkirdânından °ibâret bir tezkire tertîb itmiş ise de ne müţâla°ya mebnî ise maħv ü ketm eylediği menķüldür. Surûrî:

Yağdı Pertev süz-ı hicrânıyla aħbâbın meded (1222)

(Tezyîl) Zâde-i tab'ı ve naqş-ı hâtemi olan “Perteve gedâ-yı lem'a-ı nûr-ı Muḥammed'im” mışrâ'ında maḥlaş-ı sâbıkına daḥı telmîḥ itmişdir. Vefâtına Surûri Efendi târîḥ-i mu'cem olarak:

Şâ'irânî şem'e-i ümîdinde Perteve ḳalmadı

mışra'ını daḥı söylemişdir. Silistre'de iken nâ-mizâc olup ordu-yı hümâyûn ile Edirne'ye vuşûlünde ḥatm-ı cerîde-i ḥayât itmekle Edirne'de ṭarîḳat-ı 'aliyye-i Gülşeniyye'de Sezâyî Ḥazretleri'niñ türbesi nezdinde defn olunmuşdur.

PERTEVE

Es-Seyyid Meḥmed Sa'îd Efendi. Ṭumânî'l-aşldır. Pâdişâhımızîñ 'aşr-ı bâhirü'n-naşrı ricâl-ı vâziḥü'l-efzâl ve şu'arâ-yı belâgat maḳâlinden sâbıkan re'îsü'l-küttâb ve ḥâlâ kethüdâ-yı şadr-ı 'âlî-cenâb es-Seyyid Meḥmed Sa'îd Efendi'dir. 'Amerahu'llâhu te'âlâ. İnşâsı ser-meşḳ-i üdebâ ve eş'ârî pesendide-i bülegâdır.

[8a]

BURHÂN

Bedaḥşîyyü'l-aşldır. Yigirmi senesinden muḳaddem Âsitâne-i 'aliyyeye gelüp ve anda bir miḳdâr imâmetden şoñra Mışır cänibine 'azîmet ve anda tavattun itmiş ve otuzdan muḳaddem anda vefât eylemişdir. Sâdâtdan olmaḡın Ḥ'âce Burhân dirler idi.

[8b]

BİRRİ

Es-Seyyid 'Abdu'llâh Birri Efendi. El-Ḥâc Ebübekir Aḡa 'azlinden kethüdâ-yı şadr-ı 'âlî olmuş. Fî 14 Cümâde'l-ülâ 1209 Pazar.

BEKÂYİ

Dârendevîyyü'l-aşl Ḥayret Efendi'niñ birâder-i mihteridir. Beldelerinde kâtib-zâdelikle müştehirdirler. Dârende ḥânedânlarındandır. Büyük 'Abdî Paşa iç aḡalarından imiş ve 'indinde ḡâyet maḳbûl imiş. Ḡâyet mükşir, nazmda selâset üzre câhilâne Fuzûlî mertebesinden aşıḡıca şiri vardır. Seyyid Baṭṭâl Kışşası'nı tamâmen nazm itmiş ve Ḥadikâtü's-sü'edâ'yı nazm itmiş ve Mevlid-i Nebî 'aleyhi's-şalâtu ve's-selâmı nazm itmiş ve iki yüz ḥudûdunda beldesinde vefât itmiş.

[9a]

BÜLBÜL

İslâmbol'da Maḥmûd Paşa-yı Velî Câmî'i civârında kâ'in Mengene-ḥâne piş-gâḡında olan Güzelce Maḥmûd Paşa Çeşmesi'ne münteḥab olan târîḥi bulunmuşdur. Aḡvâl-

ı sâ'iresine teşādūf olunamadı. Faqat Mecelle-i Müstaķīm-zāde'de şa'ir-i Rūmī diyü yazılmışdır.

Çünkü devletle cülūs eyledi Sultān Aħmed
Mıhr-i °adli bu cihān mülkine şaldı ziyā

O şeh-i baħr u berin devleti hengāmında
Kıldı bir bendesi bu çeşmeyi ecr ile binā

Kimdurur diyü su°āl eyler isen ol kılını
Pādişāhın Maħmūd Paşa

Reh-i zulm içre düşüp ħāk-ı gama kalmış iken
Dest-gır oldı aña Hızır-veş ol zıll-ı Hudā

Ĥākdan kaldırup ki anı kıldı çerāğ
Ĥaķ için oldığı nezr itdi ide çeşme binā

[Yapdı bu çeşmeyi °ahdine tırup ol server
Nüş idenler şuyını pādişehide ide du°ā

Bülbül görđi çü itmāmını didi tārīħ
Yapdı Ĥaķ yolına bu çeşmeyi Maħmūd Paşa

(1014)

Çeşmeniñ ta°mīri 19 Şafer 1172]

BAĤĀR

İsmi °Alī'dir. 1206 senesinde Tevfık Efendi işāretiyle zümre-i müderrisīne iltihāk itmiş. Aşlı °Acem'dir. Dāğıstānī Ĥüseyn Efendi, Revāniyyü'l-mevlid oldığın iħbār itdi. Lākin kendisini Buħārā'ya nisbet ider idi. Ĥaylī Ĥikmet-dān zāt idi. Eş°ār-ı Fārisiyye vü Türkiyyesi vardır. 1228 Üsküdār kādısı oldı. Kīmyā sevdāsına düçār olduğından dā°imā tahşil itdiği aķçeyi ol cihete şarf ider ve elleri aħiren saħķ u taķtīrinden müvessaħ ve müteğayyirü'l-levn idi. Biñ iki yüz yigirmi sekiz senesi Ĥilālinde fevt olmuşdur. [9b] İrāniyyü'l-aşl ve Buħārīyyü'ş-şöhre °Alī Efendi'dir. İslāmbol'a gelüp tercemesi Şeyħü'l-islām Tevfık Efendi merħümüñ on üç gün müddetde meşīħatı eşnāsı işāretiyle müderris olmuşdur. Müşārü'n-ileyhiñ andan ġayrı müderris yokdur. Biñ iki yüz yigirmi sekiz Ĥilālinde Üsküdar kazaşından ma°zūlen fevt olmuşdur. Şundan başķa °ulüm-ı sā°ireye intisābı Ĥuşūşen riyażiyātında mahāreti var idi. Naķş-ı Ĥatemi: ³⁴“بآادا ومشكمله شن عمر قىبهار”³⁴. mışrā°ı olmağla Re°İsü'l-küttāb °Ārif Efendi merħüm Bahār Efendi işbu mışrā°ı seniñ taķī°at-ı aşliyyeñe el virir mi diyü laţife yüzünden taķiyyeye imā itdiği mesmū°-ı faķīr olmuşdur. Fe-tedebber.

³⁴ Ali Bahar'ın ömrü her daim gül bahçesi olsun.

BEHCET

Müşullı °Alī Efendi. Bir miqdār eyyām Haremeyn müfettişi olup kudemā-yı müderrīsinden iken biñ yüz toksan yedi senesi vefāt itmiştir. °Arabī ve Fārisī ve Türkī eş°ār ve kaşā°idi ve °Arabıyyü'l-°ibāre ba°zı taḥrīrātı müşāhede olunmuştur. [10a] °Ulemā ve üdebādan bir zāt imiş. 1197 senesi Şevvālınıñ ikinci günü vefāt itmiştir. Tārīḥ li-Surūrī:

Merḳad-ı Behcet Efendi nūr ola

(Tezyil) Şefkat tezkiresinde iki gāzeli muḥerrerdir. Bu gāzel andan aḥz ve taḥrīr olundu.

Her çend var bu neş°ede çendān oḳur yazar
Ancak ḥaṭ-ı piyāleyi rindān oḳur yazar

Remz-i kitāb-ı ḥikmetü'l-işrāk ruḥların
Bilmez ḥākīm ki şāḥib-i vicdān oḳur yazar

Dil ḥaṭṭ-ı yāri vaşf ile naḳş-ı zāmīr ider
Bir tıflıdır hemīşe Gülistān oḳur yazar

Teshīr için o tıfl-ı perī-zād ṭal°ati
°Aşık hezār ruḳıyye vü destān oḳur yazar

Dūd-ı siyāh-ı āh ile feryād u zār ile
Dildāre nāme °aşık-ı nālān oḳur yazar

Rağbet mi var zamānede ḳālā-yı dānişe
Beyhüde yere ṭālib-i °irfān oḳur yazar

[Behcet Şerīf Efendimiziñ nazm-ı pākine
Söyler nazīre nādire-güyān oḳur yazar]

BEHCET

Ḥekīmbaşī Ḥayru'llāh Efendi'niñ ḥafīdi Muştafā Behcet Efendi. 1188 Eyüb'da müteḳā°id Muştafa Paşa'niñ dīvān kātibi Meḥmed Emīn Efendi'niñ şulbundan ḳadem-nihāde-i mehd-i vücūd olmuştur. Biñ iki yüz altı senesi Receb-i şerīfiñ beşinde zümre-i müderrisīne iltihāk itmiştir.

Naşīḥat nā-becādır telḥ-kām-ı merd-i pür-şüre
Zamānı gelince ṭatluluk kesb eylemez güre

İder şüküfe-zār-ı dāğ-ı sīnem her seḥer sīr-āb
Aḳar bu çeşme-sār-ı dīdeden şu iki manşure

Hünerver irtifâ^c-ı ğayrden kesb-i şafâ eyler
Gelür mi engebîniñ lezzetinden behre zenbüre

Beyt

O şuḥuñ gerçi reng-i vefâdan ḥâli ḥâlidir
Reg-i nabz-ı nigâh-ı çeşm-i bîmârı ğazâlidir

[10b]

BEHCET

Nâmi Ḥudâ-y-dâd Ḥân'dır. Tiflisîyyü'l-aşldır. °Acem şâhı Feth°alî Şâh'ın fevtinden soñra °Acem şâhı olan Mîrzâ °Abbâs'ın oğlı Muḥammed Şâh tarafından sefâretle biñ iki yüz elli bir senesi evâ'inde Āsitâne'ye vürüd itmişdir.

BEHCET

Ḥvârezm'de yâḥûd Buḥârâ'da bir şâ'ir imiş. 24 [senesi] taḥmînen ḥayâtta imiş. Taşḥîḥe muḥtâc.

HARFÜ'T-TÂ

TÂ'İB

İsma'îl Efendi. Erzen-i Rûm kurrâsından Şekî-sûr nâm kıaryede tevellüd itmişdir.

[11a]

TÂ'İB

Cennet-mekân Sultân °Abdü'l-ḥamîd Ḥân Ḥazretlerinin cülüs-ı ḥümâyünlarına söylediği târîḥ intihâb olunmuş ise de tercüme-i aḥvâli görülemedi.

TEVFİK EFENDİ

Şeyḥü'l-islâm Meḥmed Tevfik Efendi. Fuḫahâ ve müderrisîn ve üstânde-i şakkâkinden Eyyûb Efendi'niñ necli es-Seyyid Yahyâ Tevfik Efendi'dir. Naḫş-ı ḥatemi olan ³⁵”توفى قوتوسى دب اى چى” mîsrâ^cı târîḥ-i velâdetidir. 1128. [Şeyḥü'l-islâm iken 1205 senesi dünyâ-yı fâniden dâr-ı °uḫbâya irtihâl itmiş. Yedi °aded ğazel mûndericidir.]

³⁵ Allah'ın yardımı ile Yahyâ yüce olsun.

Ey dil aldanma felek itse de iqbāl saña
 Hayr-ḥ'āh ola mı düşmen-i muhtāl saña

 Olma meftūn ü firīb-i felek-i kine güzār
 Gösterüp baḥr-ı serāb itmededir āl saña

 Çemene toğrı ḥırāman görüp ey serv-i revān
 Akdı şular gibi bu ḥaṭır-ı meyyāl saña

 Ḥāk-būsuñ hevesi °aķibet ey mihr-i cihān
 Sāye-veş zūlfīni de eyledi pā-māl saña

 Deverān eyleyicek ey meh-i rakkaş oldu
 Gerdiş-i nūr-ı nıgeh ziver-i ḥalḥal saña

 Ruḥlarıñ lāleye teşbih ideli kem-nazarān
 Dāğ-ı ber-dil idigin gösterir ol ḥāl saña

 Çekme ğam gerdiş-i dūlāb-ı felekden Tefḫ
 Dem-be-dem mazi vü müştakbel olur ḥāl saña

[11b]

HARFÜ'L-CİM

CĀHĪ

Biñ sekiz senesinde nazm itdiği tārīḥ intihāb olunup aḥvāl-i sā'iresi bilinemedi.

CELĀLĪ

Ebübekr Celāle'd-dīn Efendi. Eşrāf-ı kużāt-ı Rum-ili'nden müdürā tahta-başı olan Yıldız °Abdu'llāh Efendi-zāde'dir. Kendü Anaṭolı kużātı eşrāfından idi. Biñ iki yüz otuz üç senesi sinni altmışı mütecāviz iken vefāt idüp ḥısn-ı İslāmbol ebvābından Edirne Kapusu ḥāricinde kā'in Zülālī Çeşmesi civārında defn olunmuşdur. Kendü dīvān tertīb etmişdir. Haleb muvaḳḳıtı iken vefāt iden Süleymān Mollā'nın büyük biraderidir.

O tıfl-ı nāza sefercel virilmesin yaramaz
 Daḥı resīde degildir o menzile varamaz

 Ne ḥamr-ı aḥmere ne aşfere baķar yaramaz
 Hemān piyāle piyāle çāķar yarar yaramaz

 Rakībi de seni de °aşıķı bilir ey dil
 Zamāne yāri mecāz ü ḥaķīķāti aramaz

 Mu°aķķad olmayıcaķ rişte nesne bend itmez
 Anıñcün ol şaçı sünbül külālesin ṭaramaz

O nâ-mülâyimi te'sîr-i âh ile 'âşık
Efendi dâğ-ı dile merhemitse de şaramaz

[12a]

Celâlî çokdur iden baħr-ı nazmı geşt ammâ
Bu fülk-i pür-güheri degme kimse aktaramaz

CELÂLÎ

Buħarâ'da maħdûm Celâl dirler bir şâ'ir imiş. Genc imiş. 1224 hayâtda imiş. Tâlib-i 'ilm imiş. Mîr Haydar'ın şâkirdânından imiş.

CEMÂL

Şâhidü'l-müverrihîn'de buyurur ki hâlâ müşîla-ı Süleymâniyye medreselerinden Etmekçi-zâde Aħmed Efendi merhûmuñ dersinde şerik-i dâniş karînimiz Karşî H'âce Meħmed Efendi-zâde Meħmed Cemâle'd-dîn Efendi'dir. Birkaç târihi intihâb olunmuş ve işbu dürcü'd-dürer intihâba da işâret olunan Şâhidü'l-müverrihîn fıkrasını târih düşmüşdür. Nâle mâ-yetemennâhu.

[12b]

CİNÂNÎ

'Ayıntâbiyyü'l-aşl ve mütercim-i kâmus 'Âşım Efendi'niñ pederidir. 'Ayıntâb maħkemesinde başkâtib, 'ilm ü hünerde yegâne, fenn-i şükûka kemâl-i dirâyeti âşikâr ve hať-nüvis-i zü-iķtidâr bir kimesne imiş. Aħirinde cünûna mübtelâ ve ol hâlinde 'azm-ı dâr-ı 'uķbâ olmuş.

CEVDET

İbrâhîm Beg. Müddet-i 'örfiyyesini tekmil itdikde İslâmbol kâdılığı müterceme tevcih olunmuşdur. 28 Muħarrem 1226.

[13a]

CEVDET

Ricâl-ı 'aşr-ı 'Abdü'l-ħamîd Ĥânî'den meşhûr Recâ'î Efendi'niñ hafîdi a'nî şu'arâ ve h'âcegândan Recâyî-zâde Münîb Efendi'niñ oğlı ve mektübî defteri kalemünde ketħüdâ kâtibi otaşî hulefâsından imiş. Bir cüvân-ťab' kâtib-i reşîd idi. Biñ iki yüz kırk yedi senesi maťünen eyyâm-ı cüvânide 'azm-ı âhîret itmişdir. Maşarî-i âzâdeye dîbâce bend-i cem' ü tertîb, yine cem' ü intihâb eylediği ebyâta vefâtından sonra küçük dâderi dânişmedân-ı

hulefâ-yı kalem-i dîvândan Kemâl Efendi. Bir rengin dîbâce yazup nâm-ı merhûmı ihyâ eylemiştir. °Ammerahu'llahu te°âlâ.

[13b]

HARFÜ'L-HÂ

ĤÂLET SEYYİD MEĤMED SA°İD EFENDİ

[Bu zât Ĥâkim'den sonra yazılacaktır.]

Gazel

Düşünden °aks-i rüyuñ çeşm-i gam me°yüs gül-gündür

O şem°i şân der-âgüş eyleyen fânüs-ı gül-gündür

Çıkardım hayf elimden dâmen-i ol lâle ruhsârîñ

Serimde şimdi naķş-ı sîli-i efsûs-ı gül-gündür

Boyundan aşdı mevc-i hûn-ı nâ-ħaķ ol sitem-hûnuñ

O ma°nâdır başında şâl-ı kâr-ı Tûs-ı gül-gündür

Dil-i pür-hûna varmış sırr-ı la°liñden ĥaber aldım

Anıñçün naķş-ı pây-ı ĥâme-i cäsûs-ı gül-gündür

Olunca tâze ma°nâ lafzîde rengin lâzımdır

°Arûş-ı bikre zîrâ perde-i nâmûs-ı gül-gündür

Görünce sebķatin şebdîz-i kilkin °özr idüp Ĥâlet

Ĥacâletle temennî eyleyen pâ-bûs-ı gül-gündür

ĤÂZİK

Erzen-i Rûm müftisi Meĥmed Efendi'dir. Fuĥûl-i °ulemâdan nice müddet tederis ile iştiğâl itmiş idi. Müretteb dîvânı vardır. Biñ yüz yetmiş altı senesi leyle-i Ĥadr'de intikâl itmiştir. Evvelâ beldesinde İĥlâsiyye Medresesi müderrisi Müfti °Ömer Efendi'den taĥşîl-i °ulûm-ı âliye ve ba°dehu °allâme-i âfâķ Ĥâz-âbâdî Ahmed Efendi'niñ derslerinden nice müddet kesb-i kemâlât idüp Feyziyye Medresesi müderrisi pederleri İspirî Ebûbekir Efendi'den tekmiñ-i nûsaĥ-ı meşĥûre itmiştir. Beldesinde elli sene miķdârî ta°lîm-i °ulûm-ı mütenevvi°a ile °aķd-ı mecâlis-i dürûs ve ihyâ-i nüfûs idüp ta°lîm-i °ulûm-ı mütenevvi°adan ĥâlî olmayup [14a] nice fuĥûlden me°zûnları vücûda gelüp neşr-i °ulûma iştiğâl itmişler. Evâĥirinde beldesiniñ manşıb-ı îftâsı kendülerine tevcîh olduķda altı mâh mürûrunda Şülĥî nâm şaĥş kuvvet-i mâliye ile mütercemi °azl ve manşıbı kendine tevcîh itdürüp Ĥuyruk Şâlih nâm şaĥş kâtib-i fetvâ naşb itdikde ikisiniñ daĥı °adem-i ehliyetine işâret ile mütercem bu beyti inşâd buyurmuşdur

Bir zamân haylî semîn idi semend-i fetvâ
Kuyruğa düşdi zebûn oldı dirîgâ hayfâ

Velehu

Dünyâda kimse sūhte-i hasret olmasun
Firkatde intizâr-keş-i vuşlat olmasun

Taşhîf-i miñnet oldı muhabbet zamānede
Yâ Rab şafâ-yı ʿişretimiz ʿusret olmasun

Âlâm-ı çeşm-i yâr ile bîmâr-keşteler
Hergiz ümîd-dâşte-i şihhat olmasun

Ümmîd-i laʿli hâtır-ı zühhâde düşmesün
Nâ-dân içinde mey gibi bî-hürmet olmasun

Hâzîk cihânda kâm-ver olmazsa olmasun
Tek râst-i kıddi ham-şüde-i minnet olmasun

ĤĀKİM

Vağʿa-nüvîs es-Seyyid Mehmed Efendi'dir. Cebeciler kâtibi olmuştur. Der-tevcihât 4 Şevvâl 1172. Sipâhî kâtibi şüd. Der-tevcihât 12 Şevvâl 1174. Küçük rüz-nâme manşibından maʿzûlen biñ yüz seksen dört (1185) Rebî'ü'l-âhîrinde intikâl itmişdir. Şevket'e şerh yazmış ve inşânîñ ʿayarı Vâkıf Efendi'niñ Târîhi dîbâcesinde beyân olunmuştur:

[14b]

Ĥamüş ol sırr-ı ʿışk-ı yârdan lâf urma seslenme

ĤĀMİD NAZİF-ZĀDE

Kitâbetde şânî-i ʿimâd olan Nazîf merhûmuñ neclidir. Zümre-i hʿâcegândandır. Kendüniñ dahı haţt-ı taʿlîk-i laţîfi olmağın ekşeriyyâ kitâbetle evkât-güzâr idi. Tarîk-i hʿâcegâniden gâlibâ ʿaţîyye ve mevķūfdan gayrı bir nefʿî yoğ idi. Bî-nihâye gazelliyâtı var. Ekşerisi elfâz-ı renginle müteħallî ve maʿnâ ve vezinden müteħallîdir. Ber-mişdâk:

اگر چی وزن نه دارد و لک بى معیت³⁶

Gazel

Ĥarîm-i gönceden renk aldı dil meʿnûs-ı gül-gündur
Gül-i sâğar o şemʿ-i bezme bir fânûs-ı gül-gündur

³⁶ (Şiirde) vezin yoksa onun anlamı olmaz.

Be-hem peyveste-hündur pençe-i müjgân kim şimdi
Gelen dest-i °anâdan dahı efsûs-ı gül-gündur

Ağardı çünki ey gül-pîrehan çeşm-i hayâl âhir
Taḥassür ile gül bādām-veş me°yûs-ı gül-gündur

Ser-â-pey rengen hürmet eyleyüp zâhid-i biçinmişdir
Anınçün tār ü pūd-ı hırka-i sālûs-ı gül-gündur

Yed-i kudret reg-i şad bergden bir ḥaṭ çeküp rengîn
İşārât-ı lebinde nükte-i maḥsûs-ı gül-gündur

Yanar âteş kesildi vaşf-ı la°linde ne ḥâletdir
Gül-i minkâr-ı ḥāme güyiyā kaḫnûs-ı gül-gündur

O rütbe şu°le-i dīdârı Hāmid eyledi te°şir
Nigāhım dest-i müjgānımda sānki ḫavs-ı gül-gündur

[15a]

ḤĀMİD

Veḳāyi°-nüvīs °Āşım-ı °Ayıntābī Efendi merḫūmuñ necli ḥü°acegān-ı dīvān-ı mu°allā-erkāndan el-veledü sırrı ebîhi nüktesine maḫhar bir zāt-ı ma°ārif-perverdir.

ḤASRET

Kürdistān'da Senendec nām şehirdendir. Ḥācı °Alī nām kimesne ferzendidir. Aşlı °Acemistān'dandır. Ancak çend sāl Senendec'de iḫāmet itmekle ana nisbet olunmuşdur. Bir ḫalender-mest ve hemîşe ḫarābātīyānla dest-be-dest imiş. Hindī Şeyḫ Muḫammed Naḫş-bendī ki Ḥazreti Ḥālīde mu°arız idi. Fısq ü fücürına binā°en bir gün Senendec'de mütercemiñ rīşini tıraş ve bu vechle meydān-ı rüsvāyīde... Kebīr-i dīvān-ı Fārisī°si vardır. °Arabī eş°ārı dahı vardır. Ḳışlān nām şehirde vefāt itmişdir. 1245 taḫmīnen. Ve min nazmihi:

از حسن خدا داد خدا داد دوش من
ردن د ح الصقب خدا دادر ین ش من³⁷

Diger kıt°a

[15b]

1 م ه هر لایحما تان دارد
سر م وروفا بان دارد

³⁷ Hudādād'ın Allah vergisi olan güzelliğinden bu halkın şehri Allah'a sığındı.

- 2 خبان مەر شکر کيفته جمل ه دل
که در دل و گ سر مو جان دارد³⁸

Diger kıt'a

- 1 ز روی کلى کل خزان کلى دم
فغدم بلبل بلبل م
- 2 زى ش جن رنگامل چو حسرت
بعلم عشق باز کمال یدم³⁹

HASAN MUHAMMED HÂN

İbn-i Hüseyn Hân ibn-i Hasan Beg ibn-i Hâcî Çelebi. Dâğıstân'da Şekî hânı idi. Pederinden sonra mütercem cā-nişîn olmuş. Fârsî ve Türkî'de mahâret-i şî'riyyesi olup şecî'e ve bahadır vecîh ve vaqûr muhibb-i 'ulemâ ve mâ'îl-i istimâ'e-ı mebhâiş-i 'ilmiyye ve evrâd ü ezkâra müdâvim idi. Haylî müddet Şekî'de hân olup Şekî âhâlisi Mosko istîlâsından muqaddem gulüvv idüp ihrâc idüp qarındaşı Selîm Hân'ı hân naşb itmişler. Ba'dehu 1247 hüdûndan Ezderhân'da vefât itmiştir.

[16a]

HASİB BEG

Çorum'dandır. Muhtaşarca dîvânı vardır. Ba'zân muvâfiq-ı mazâmîni var ise de sekmâmet-i 'ibâreden hâlî degildir.

HÜSEYİN HÂN

İbn-i Hasan Beg ibn-i Hâcî Çelebi. Dâğıstân'da Şekî Hânı idi. Mahâret-i şî'riyyesi menkûldür. Pederi Hâcî Çelebi Tebrîz'e kadar hüküm idüp ikâme-i hâkim itmiş imiş.

[16b]

HASMET

'Ulemâ-ı fihâmdan Yeñişehrî 'Abbâs Efendi'niñ necl-i ercümendidir. Bezâzet-i lisân sebebiyle İstinye'de pederi sâhil-hânesinde ikâmete me'mûr olmuşdur. 1172. (Tezyil) 1176 senesinde mahrûse-i Burusa'ya nefy ve iclâ olunarak beş sene miqdârı ikâmet ve ba'dehu menfâsı İzmir'e tahvîl olunmağla biñ yüz seksen iki senesinde medîne-

³⁸ 1. Ay gibi güzel olan sevgilimizin eşi benzeri yok. Sevgilimiz bize vefa edip şefkat göstermek istemiyor.

2. Onun sevgisi gönlümün tamamını öylesine öyle ele geçirmiş ki bir kıl ucu kadar yer kalmamış.

³⁹ 1. Ey yüzü gülün gül! Senin yüzünü görelim ben de gül gibi açtım ve bülbüle eşlik edip güldüm.

2. Hasret gibi hazreti Kâmil'in yanında aşk ilminde kâmil oldum ve tamamlandım.

i mezbûrede dâr-ı beķāya rıhlet eyledi. Şāhib-i tezkire Rāmiz Efendi vefātına bu târîhi inşād eylemişdir:

Şā'ir-i nādire-gū Hazret-i °Abbās-zāde
Çarḫ-ı dūn itmiş iken anı esīr-i ğurbet
Hayf nā-kām idicek terk-i cihān-ı fānī
Sāl-ı târîhini Rāmiz didi gitdi Haşmet

Müşārü'n-ileyh üdebā-yı °Oşmāniyye'niñ birinci mertebede hāzır-cevāblarından olmağla letā'if-i keşiresi hālā nakl-ı meclis-i yārān-ı şafādır. Bu ğazel-i maṭbū° dīvānından taḫrīr olundu.

HUŞULİ

°Ayıntabīyyü'l-aşl ve mütercim-i kāmūs °Āşım Efendi'niñ ceddidir. Kendi binā itdigi meşṭāya inşād itdigi târîhdir:

Huşuli yapıdı bir meşṭā-yı zībā (1136)

HALİM GIRĀY SULTĀN

Қırım hānlarından Şeh-bāz Girāy'ın neclidir. Vīze sarāy қurbunda Eyder nām қāryede vücūda gelmişdir. Leyletü'l-eḫad 16 Muḫarrem 1186.

[17a]

ḤAMDİ BEG

1180 senesi Yegen °Alī Paşa'nın şulbünden °ālem-i şühūda gelmişdir. İsmi Muşṭafā'dır. Ser-bevābīn-i dergāh zümresine iltihāk idüp āḫir-i °ömürlerinde ğuşe-nişīn-i hāne-i °uzlet ve bulunduğı ṭarīḫden dest-keş-i ferāğat ve bāb-ı Ḥaḫḫa mülāzemet ve 1207 senesi °azm-ı cennet idüp Eyyüb Cāmi°-i şerīfi miḫrābınıñ cānib-i yesārında vaşīyyetleri üzre defn olunmuşdur. Zātında ḫamīde-ḫişāl ve şāhib-i hāl olup şığar-ı sininden berü ma°ārifeye bezel-i maḫdūr ve az vaḫtde taḫşīl-i kemālāt idüp °Arabiyye'yi ve Fārisiyye'yi Aḫkirmānī Muşṭafā Қā'il Efendi'den taḫşīl itmişlerdir. Eş°ārları pek de çāšniden ḫālī degildir. Müretteb beş cüz° miḫdārı dīvāni vardır.

[17b]

ḤAMDİ-İ ḤALİFE-ZĀDE

Қал°a Ḥalīfesi-zāde. 1209 Zī'l-hicce ğurresinden mu°teber Edirne pāyesi virilmiş.

ḤAMDÎ

Şeyhü'l-islâm °Arab-zāde Meḥmed °Ārif Efendi Ḥazretleriniñ maḥdümü Ḥamdu'llāh Mollā'dır.

[18a]

ḤANĪF

Balṭacı zümresinden yazıcı olup °azlinden şoñra tecennüs itmişdir. Çend sāl mürürunda bu ḥāl üzre vefāt itmişdir. Keşret üzre °aşıqāne eş°arı vardır. Cünūndan nev°ümā ifākāt geldikde Ḥacc'a gitmişdir. Siyer-i manzümü vardır. Neş°et Ḥvāce'niñ Tufan'ını Türkçe şerḥ itmişdir. Bu daḥı Neş°et telāmizindendir. Tārīḥ-i vefāteş li-Pertev:

Ḥüzn ile nā-çār tārīḥin didim
°Adna maḥviyyet ile gitdi Ḥanīf (1217)

[Gazel]

Merḥametsiz dil-ber-i cevvarsın bildim seni
Luṭfi yok āzārı çok ḡaddārsın bildim seni

Cezbede esbāb-ı ḥüsnün hep yerinde n'eyleyim
Bir felek-meşreb-edā mekkārsın bildim seni

Dün gice meclisde aldım çeşme-i şūḥūndan ḥaber
Nāzenīnim mā'il-i aḡyārsın bildim seni

Āferīn ey nāy-ı nāle sīnede artsın demiñ
Şevk-baḥş-ı meclis-i dil-dārsın bildim seni

Ġālibā olmuş Ḥanīfā tār dil-bend-i fiḡār
Şimdi ol kayd ile pür-efkārsın bildim seni

ḤAYRET

Lārendeli ḥvāceḡāndan Seyyid Meḥmed Efendi'dir. Evvelā ba°zı vüzerā dā°iresinde aḡiren Mısır'da dīvān kātibi iken biñ iki yüz otuz ṭokuz senesi maṭ°ünen vefāt itmişdir. Müdevven ve maṭbū° inşāsı ve lüḡatden manzūme ve diḡer āsārı vardır.

[18b]

ḤAYRET

°Ayıntabiyyü'l-mevlid. Beldesinde pederi Özbek tekyesinde şeyḥ olmaḡın ba°de vefātihi mütercem pederi maḡāmina kā'im olmuşdur. ....senesi Āsitāne'ye ba°zı ḥuşuş için vürüd idüp Üsküdar'da Sultān Tepesi nām maḡalde kā'in Özbek fikrāsına maḡşuş Ḥacı Ḥvāce ḥānḡāhında bir sene miḡdārı iḡāmet ve ba°dehu ḡazāi'l-maşlaḡa beldesine

°avdet itdi. Bu esnâda sinni yigirmiyi tecävüz itmişdir. Münāsib ta'lik hattı olup Bīdil Dīvānı emsālî kendü için haylî nesne dağı tahrīr itmişdir.

ḤAYRET EFENDİ

Ḥarpuṭī Ḥasan Efendi'den Taşavvurāta kadar kırā°at itmiş, Āsitāne'ye iki yüz altı hudūdunda gelmiş ve °Aynī'den Fārisī kırā°at itmiş. Āsitāne'de ve Darende'de yine andan Tuḥfe kırā°at itmiş ve muḳaddemā maḥlaş-ı diger olup °Aynī Efendi Ḥayret'e tebdil itmiş.

[19a]

HARFÜ'L-HÂ

ḤÂDİM

Şīrāzīyyü'l-aşdır. Qalender siyākında Bağdād-ı bihişt-ābāda biñ iki yüz otuz senesi esnāsında gelüp çend müddet iḳāmet idüp anda vefāt itmiş. Pākize gazelliyāt ve ḳaşā°id-i Fārisīyyesi vardır.

Ġazel

- 1 کجوان ایچی راس تفتاج مهربت ککش
تو هم ال ق دم بگذار وچتر نخ شربت ککش
- 2 شوم قربگتین شوارکتی بزم زد
بخاگ رفتم هد و نه لبت از ناربت ککش
- 3 ندارد مدرکتی چو افرزل فرزند
توکوی یکه اسمان بوشینی گتیر وبت ککش
- 4 فوسجد کرم لیلیتوقم زد سوی می خله
دماغ ز هدتار ختکست خادب ادقت ککش⁴⁰

ḤAḲAN FETH°ALİ ŞÂH

Ḥālā Īrān-zemīn padişāhıdır. Aşlı t̄ā°ife-i Ḳaçariyye'dendir. °Acem Türkmenlerindedir.

⁴⁰ 1. Ey can! İşâ gökyüzüne yükseldi de güneş ona taç oldu deme. Sen de yukarı doğru adım at ve kendi şemsiyeni daha üstte aç.

2. Beni okuyla vuran gövdemin toprağa düştüğünü gören ancak nazından dolayı bana aldırış etmeyip naaşımı atına bağlamayan süvarinin dinine kurban olurum.

3. Dünya ananın onun gibi başka çocuğu yoktur. Zannedersin gökyüzünün tek oku oydu.

4. Ey Hâdim, zühd dimağın kurumuşsa eger camiden meyhaneye yönel ve kuruyu içki ile ıslat.

- 1 جسم و جان زارند اما طنزکجا وان کجا
مر دو لک انام این کجا و انکجا
- 2 یغی حقان کاه رزم و چشم فنا وقتبزم
مر دو خوبارند اما طنزکجا وان کجا⁴¹

[19b]

HĀKĪ

Şu'arâ-i h'ācegāndan idi. Fevt şüd 1172. Tārīḥ-i meşhūr ki "Ketebe kıoya sezādır buña Sultān Maḥmūd" mışrā'idır. Zāde-i ṭab'-ı benāgat-ı neb'idir.

HĀLİŞ

Buḥārā'da ṭalib-i 'ilm bir zāt. Mīr Ḥaydar'ın şākirdānından. Dā'imā andan kııra'at ider imiş. İsmi Mollā Şāliḥ imiş. Bu tārīḥde ḥayātda imiş (1234) ve sinni otuz beşe resīde olmuş. Taḥmīnen aşārındandır.

- 1 رفتنی زبزم لچ بدل دل دزل هم اند
دلس وخت ز اشقی اوقت و شیدا و واله دل
- 2 در اشقی اقل زلفت و چندان کی ستم
شل کمپس اقل بدورش چو ل هم اند⁴²

HĀLİŞ

Nezīl-i Āsitāne-i 'Aliyye ḥānedān-ı Buḥārā'dan Mīrzā 'Abdü's-settār ḥıdmetleridir. Daḳāyık-ı zebān-ı Fārisiyye'ye vākıf ve Bīdil ve Şevket müşkilātını ḥalle ḳādir bir merd-i 'ārifdir. Nāle murādehu. 1252 Şevvālīn on toḳuzuncı gicesi sa'at beş ḥudūdunda maṭ'ūnen vefāt idüp ḥānesi ḳurbında Şeyḫ Vefā ḥazīresine defn olunmuşdur. 'Aleyhi'r-raḥme. Eyyüb'da Ḳalender-ḥāne meşīḥatı kendüsine tevcīḥ olunmaḳ üzere idi.

[20a]

HÜSREV HĀN

İsmi Muḥammed 'Alī'dir. Hākim-i Senendec Emānu'llāh Hān'ın ferzendidir. Zümre-i Şi'yyān'dandırlar. 1242 pederi ḥākim iken fevt olup Feth'alī Şāh mütercemi

⁴¹ 1. Tend de can da zayıflamış ama bunun zayıflaması ile onunki aynı mı? İki de yaralıdır ama bunun yarası ile onun yarası arasında çok vardır.

2. Savaş zamanı Hakan'ın kılıcı ve içki meclisinde sürahinin gözü, ikisinden de kan damlar ama hiç aynı olurlar mı?

⁴² 1. Sen yanımdan gittin ve gönlümde kalan sadece inilti oldu. Gönül senin şevkinden delirdi ve şaşı.

2. Senin zülfünün hasretiyle öylesine ağladım ki gözyaşım ayın etrafa saçtığı mehtap gibi her tarafa dağıldı.

pederi makâmına yigirmi yaşında iken naşb itmiş. Senendecî Fazlu'llâh Beg ki Ebşem taħallüs ider. Emân'ullâh Hân'ın vefâtını ve mütercemiñ maħal-ı pederine ku'üdına idhâl ü ihrâc tarîķiyle bu tarîķi nazm itmişdir.

- 1 شہی در وئی فکرتوفت ادم
زبہر جس رعی لدرت گ و دو
- 2 ہم ازبہر وفات ولای عہد
ہم ازبہر جلوس خسرو دو
- 3 خرفکت کہ از ملگ ظالت
امان الہش دوش سیت خسرو⁽⁴³⁾ 1242)

Sekiz sene miqdârı hükümet idüp 1250 senesi fevt olmuşdur. Mütercemiñ vefâtından soñra püseri Gulâm Şâh maħaline ku'üd itmişdir ve Gulâm Şâh'ın vâlidesi °Acem Şâhı Feth°alî Şâh'ın duħteridir. Mütercem şâ°ir-i şîrîn-güftâr imiş. Bu rubâ°i zâde-i tab°ıdır ki mâderiniñ seng-i mezârına nakş itdirmiş.

- 1 خسرو دلّت از زغم دورم سیت نقرس
در جانبرہ الہوست نقرس
- 2 کراز سرو کار عافی بنقرسی
ناچار سرکار باکوم سیت⁴⁴

HÜRREM

Kürdistân'da Senendüc nâm beldedendir. İsmi Mîrzâ Fethu'llâh ibn-i Mîrzâ °Abdu'llâh'dır. Nazm-ı Fârisî'niñ kaşâ°id ü tevârîhinde kuvvet-i [20b] belîgesi var idi. Gazelleri ol kadar maħbûl degildir. Ba°zı tuğyân itmegin Feth°alî Hân'dan muħaddem °Acem Şâhı olan Ağa Muħammed Hân mütercemiñ iki çeşmini kör itmişdir. 17 Zî'l-hicce 1228 senesi Senendec'de vefât itmişdir. Bülend-ķad hoş-şüret şec°e ve bahâdır hoş-şoħbet kendi miqdârınca şâhib-i °ilm gâyet °âķil ü zîrek kimesne idi. °Abdü'l-ħamîd nâm kimesne ki yâvelidir tarîķ-i vefâtın böyle beyân itmişdir.

ش د م ه ح ج ف د م ک ش ہ ہ دربزم ج ه ان⁴⁵

°Abdü'l-ħamîd daħı Senendec'de ba°dehu 1240 senesi fevt olmuşdur. °İlmi ķalîl ise de gâyet ezķiyâdan idi. °Arabî ve Fârisî eş°ârı vardır.

⁴³ 1. Bir gece tek mısradaki iki anlamı nasıl verebilirim diye düşünce vadisine düştüm.

2. Şöyle ki hem dönemin valisinin vefatı hem de yeni hükümdarın tahta geçmesi için nasıl tarih verebilirim dedim.

3. Aklım bana şöyle diyebilirsin dedi: Emânullâh gitti ve Hüsrev tahta geçti.

⁴⁴ 1. Hüsrev! Gönlün gamdan iki parça olmuşsa, korkma. Canın korku ve dehşet yolundaydı korkma.

2. İşin akibetinden korkuyorsan bil ki akibette işimiz Kerim olan Allah iledir korkma.

⁴⁵ Dünya meclisinde, Pazar günü Hac ayının (Zilhicce) on yedisi oldu.

HAŞMÎ

Behisni muzâfâtından Tut kıyâsında vücûda gelmiş. Tedvîn-i Dîvân-ı Eş'âr eylemiş. Ol iklîmde bir sühanver-i ma'ârif-perver imiş.

[21a]

HIZR

Süleymāniyyü'l-aşl. Ekrâddan bir seyyid-i şâlihdır. Āsitāne'ye gelüp konaklara kütüb gezdirüp bey'iyile ta'ayyüş ider. صراع مہر از خضر

بلطف سخا شد محم شوف⁴⁶

HULDÎ

°Ayıntābiyyü'l-aşl. Baqqal °Alî nām kimesne şulbünden vücûda gelmiş bir şâ'ir imiş. °İlmle iştiğāl idüp nüşha-i mütedāvile tekmîlen kırâ'at itmiş ve mertebe-i dirāyete yetmiş imiş.

HAYRÎ

Sünbül-zāde Vehbî merhūmuñ ortanca oğlu eşrâf-ı kuzât-ı Rum-ili'nden Hayre'd-dîn Efendi'dir. Şâ'ir ibn-i şâ'ir ve sezāvâr-ı ikrām-ı vâfirdir.

[21b]

HARFÜ'D-DĀL**DĀNİŞ**

Enderün-ı Hümāyün'dan h'âcegānlık ile çerāğ ve Rāğıb Paşa şadāretinde maşrif-i şeh-r-yārî olan Süleymān Efendi'dir. Biñ yüz seksen hilālinde kılyonlar kıtibi iken ğarîk-i deryā-yı rahmet olmuşdur. Müretteb dîvānı vardır. (Tezyîl) Bu ğazel dîvānından tahtır olundu.

⁴⁶ Hızr'dan ğüzel bir mısra: Allah lutfu ile oldu Muhammed Şerîf.

MİR DÂNİŞ

°Aşr-ı Muştafâ Hân-ı şâliş °aleyhi gufrâne'l-meliki'l-bâ°iş şadr-ı a°zamlarından Muştafâ Paşa-zâde Ser-bevvâbîn Hasan Beg'in oğlu silah-şürândan °Alî Beg'in pür-ı zekâ meftûrı Dîvân-ı Hümâyûn Kâlemi mühimme nivîsânından ve ser-âmed-i cüvân-ı tab°ândan Mehmed Beg'dir. Zekâ vü dirâyet ve hafıza ve fitnatı şol mertebede idi ki muqaddemât-ı °ulûmı tamâmıyla görmeden ve esb-i istifâdeyi kazâ-yı medârise sürmeden mütûn-ı muhtaşarayı nâzra-i ulâda ezber ve bu takrîble muhtaşar dakâyıkını hod-be-hod istihrâc ider idi. Elşine-i şelâsede nazm-ı mu°tebere kâdir ve her bir lisânın dakâyıkını istihrâc ve isti°mâle muqtedir bir vücûd-ı nâdir idi. Hasbe'z-zâhir gurûr-ı ma°lûmât ve haysiyyetden nâşî merâtib-i [22a] sin ü câh gözetmeyerek muhâderesi dil-hırâş ve bu münâsebetle def°aten neyl-i emelinden me°yûs olarak mübtelâ-yı zîk-i ma°âş olduğı hâlde mebtûn ve yigirmi beş yaşına varmadan iki yüz kırk beş senesi Ramazânında °aşr-ı şânîsinde zay°a-i gerdûn maħalde medfûn olmuştur. Hüsn ü °Aşq nazîresi Celâl ü Cemâl nâm mesnevî-i Türkîsi ve sebk-i Fârisî'de bir kâ°ide-i vaşşâfane ibtidâr kıldığı Tezkiretü'ş-şu°arâ'sından biraz evrâk ve ba°zı gazeliyyât ve kaşâ°idi mevcûddur.

DERVİŞ

°Osmâniyye hañibi Halebî el-Hâc Hüseyin Efendi'niñ maħdümü es-Seyyid Mehmed Dervîş Efendi'dir. Bâ-ımtihân tarîk-i tadrîse dühîl idüp biñ iki yüz kırk senesi Medîne-i Münevvere Kâdısı iken anda vefât itmiştir. Mecmû°a-ı eş°arı ve âdâbdan bir risâlesi ve °Arâyis-i Hâdimî üzre bir şerhi vardır.

[22b]

DİL-ÂVER

Hvârezm'de bir şâ°ir-i benâm imiş. Melikü'ş-şu°arâsı imiş. Kendüsü dahı vezîr imiş. Tuğ ve °alem şâhibi imiş. Eş°ar-ı Çagataiyyesi vardır. Nâmı Hıbbî Kûlî Hân imiş. 1240 senesi hayâtda imiş. Pederine de Hvâce Nakîb dirler imiş. Bu târihde tahmînen kırk beş yaşında imiş.

HARFÜ'Z-ZÂL

ZÂ°İK

Maħrûse-i Burusa'da vâk°i Mışrî Hazretleri zâviyesinde hâlâ post-nişin es-Seyyid Mehmed Emîn Efendi'dir.

ZİKİRİ BABA

Şu'arâdan Āsitāne'de Küçük Gâlib vefâtına târîh yapmış.

[23a]

ZEKÂ'İ

Ĥalvetiyye'den Şa'ebaniyye şu'ebesinden İslâmbol'a Ümmî Sinân tekyesi şeyhî Kestelli Ĥasan Efendi'niñ ĥalifesidir. Vasat eş'arları vardır. 1227 senesi intikâl buyurmuşlardır. Târîh-i Kâlâyî:

Bezm-i 'irfândan Zekâ'î itdi 'azm-ı lâ-mekân

Târîh-i diger:

Hû ile 'ârif Zekâ'î 'azm-ı lâhût eyledi

[Üç gâzeli vardır]

Gülistân içre gönlüm derd ile nâlân olur sensiz

Olursa ravza-i cennet baña zindân olur sensiz

Hücüm-ı nâr-ı ĥasret şubha dek cismim kebâb olur

Derün-ı câme-i ĥ'âbım âteş-i süzân olur sensiz

Temevvüc eyleyüp deryâ-yı çeşmim intizârîla

Sirişkim dem-be-dem emvâc-ı ĥün-efşân olur sensiz

Döner gülşende 'aynı nergis ü sünbül muğaylana

Cihânîñ şafha-i gülzârî ĥâristân olur sensiz

Şafâ-yı ĥâtır olmaz bezm-i meyde n'eylesin 'âşık

Bu derîñ 'ıyş ile nüşı belâ-yı cân olur sensiz

N'ola ebrûlarıñ fikriyle çâk itsem girîbânım

Vücûdum dâğ dâğ nâvek-i hicrân olur sensiz

[Yetiş ey Ĥızr-ı cânım semt-i maşşûda delâlet kııl

Zekâ'î yine ĥamda vâlih ü ĥayrân olur sensiz]

ZİHNİ

Keşânî es-Seyyid Meĥmed Efendi'dir. Müdevven Dîvân-ı Kebîri ve Vaşl-âbâd nâm 'aşk beyânında kitâb-ı menşûrî görüldi. Pest-mertebe ve seĥâmetlûdür cümlesi. Dîbâce-i dîvânında biñ yüz seksene dek olan eş'arını tarĥ u tard ve bu târîhden toksan altıya kadar olan eş'arını cem' ü tedvîn itdigin ifade itmişdir. [(Tezyil) Tezkire-i Şefkat'de altı 'aded gâzeli muĥarrerdir. Faĥat târîh-i vefâtı anda da gösterilmemişdir. Bu gâzel

tezkire-i mezkûreden muktebesdir. Tezkire-i mezkûrede memleketi mahkemesi kâtibidir dinilmesine nazaran târîh irâ'e idilmemiştir.]

Lebleri mercân-ı aḥmer mi °aḳıḳ-i sâde mi
Dâne-i dendân-ı dür mi kendi dürrî-zâde mi

Başına çıkdı belâ oldı ferâgat eylemez
Saña cânâ söyle ḳaş başdın da hem dil-dâde mi

Meskeniñ gülşen refîkiñ ḡonce-i bâḡ-ı İrem
Bülbülâ rahatça ṭur meyliñ hemân feryâda mı

Vâḳı°a âşâr-ı ta°bîriñ zuhûr itmez °aceb
Ey mu°abbir bu seḳâmet sende mi rü°yâda mı

Kesb iden fenn-i rumûzât-ı Ḥasîbi Zihniyâ
Sırr-ı kenz-i nazmı tefhîm itmege âmâde mi

[23b]

HARFÜ'R-RÂ

RÂ'İF ES-SEYYİD İSMÂ'İL PAŞA

Kürd İbrâhîm Paşalıḡla şöhret-şi°âr olan vezîr-i delîrin necl-i necîbidir. 25 Cümâde'l-âhire sene 1176'da Şıdkî Efendi yerine nâzır-ı ḡarb-ḡâne naşb olunup 6 Şevvâl sene 1179'da °azl ve yerine Meḡmed °İzzet Efendi naşb olunmuştur. Pederi İbrâhîm Paşa Belḡrad vâlisi iken anda vefât ve defn ile iltihâḳ-ı emvât itmiştir. Surûri:

Râ'if İsmâ'il Paşa eylesün °adnı mekân (1199)

RÂ'İF

Genç Meḡmed Paşa-zâde el-Ḥâc İbrâhîm Beg'in necl-i necîbidir.

[24a]

RÂ'İF MOLLÂCIḲ-ZÂDE

Şadr-ı Rum'dan ma°zûl iken biñ yüz ṭoksan beş târîhinde fevt ve Bozṭoḡan kemeri civârında kâ'in Ḳapudan Paşa Câmî'i ḡazîresinde medfûn olan Mollâciḳ-zâde İşḡâḳ Efendi merḡumuñ maḡdûm-ı şânîsi ya°nî Muḡtâr Efendi'niñ küçüḡi ve °Aṭâ Efendi'niñ büyüḡi olup kibâr-ı müderrisinden iken vefât iden Besîm Efendi merḡumuñ küçüḡ oḡlı her fenne vâḳıf Meḡmed Râ'if Efendi'dir. Biñ iki yüz on Muḡarremi ḡurresinde dâḡil-i

tarîk-i ʿulemâ ve kırk senesi Yenîşehr'e mollâ ve zabtından üç mâh mürûrunda vefât eylemiş ve şehr-i mezkûrede Şâhoğlı Câmî'ci haziresine defn olunmuşdur. (Ömer Dede Câmî'inde medfûn). ʿİlm-i ferâ'izi muhtaşar ve müfîd nazm idüp Kaşîde-i Bür'eye Türkî tahmîsi dahı vardır. Şi'r ü inşâda mâhir idi. Mecmû'a-ı eş'ârı bulunamadı. ʿAleyhi'r-rahme.

[24b]

REʿFET

Şadr-ı esbak Râmî Paşa'nın necli hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyün-ı müşeyyedü'l-erkândan ʿAbdu'llâh Beg'dir. Emîn-i şurre-i hümâyün olup Hacc-ı şerîfden ʿavdetinde biñ yüz elli sekiz senesi vefât itmiştir. (Tezyil) Tezkire-i Sâlim'de baʿzı âşârı mündericidir. Şu beytler Tezkire-i Râmiz'den tahtır olundu.

Kapıldın ol gül-i büyâya zâr mı olmak mı istersin
Cefâ-yı hâr-ı bedden zaḥm-hâ'r olmak mı istersin

Ṭururken cilve-gâh-ı gülşen-i küyında ey zâhid
Şarıldın ol nihâl-ı nâza bâr olmak mı istersin

Bu güne süz-ı dil izhârı ne Ref'et ʿaceb bilseñ
Reh-i ʿışkında yârîñ nâle-kâr olmak mı istersin

REʿFET

ʿİşmet Beg-zâde es-Seyyid ʿAbdu'llâh Beg. Fakîr-i câmî'ü'l-hurûfuñ birâderi. Ceddimizden müntakîl Kuzguncuk tahtında kâ'in sâhil-hânede biñ iki yüz ʧokuz senesi Şevvâl-ı şerîfîñ yedinci pazar gicesi gurûb-ı âfîtabdan ʧokuz sâ'at yigirmi iki daḳîka mürûrında kadem-nihâde-i vücûd olmuşdur. ⁴⁷ عمره مال متعلی و یبل عمره طول حاءز الكل ال حهل

[25a]

RÂTİB AḤMED PAŞA

Yenîşehir fenârı şadrü'l-vüzerâ Topal ʿOsmân Paşa merḥümüñ necli vezîr Aḥmed Paşa'dır. Mora vâlîsi iken muʿtekif teslîm târîhinde ki biñ yüz yetmişdir vefât itmiştir. Hüsn-i haṭṭı ve dîvân-ı eş'ârı vardır. Tarîkat-ı ʿaliyye-i Nakş-bendiyye-i müceddidiyeden Aḳovalı Hâtem Efendi kuddise sırrahudan aḥz-ı tarîkat dahı itmiştir. Ravveḥa'llâhu te'âlâ rûḥahu. [(Tezyil) Tezkire-i Şefkat kavlınce biñ yüz yetmiş bir senesinin Zi'l-kaʿdesiniñ on yedinci günü vefât itmiştir. Müstaḳîm-zâde bu târîhi dimişdir.

Manşıbîñ kişver-i mevâ' ola Aḥmed Paşa

⁴⁷ Allah ona uzun ömürler ve bütün güzellikleri ihsan etsin.

Bu ğazel dīvānından tahrīr olundu. [Mütercem-i müşārü'n-ileyh kūh-ı temkīn olup ekşer dil erbābı daḡı ḡitāb itmeyicek redd-i cevāb virmezler.]

RĀTİB

Suḡen-sār ü nādire-dān ehl-i ʿilm ve şāḡib-i ʿirfān Ṭusevī es-Seyyid Ebūbekir Efendi en-Nakşbend. Riyāset-i küttāb cāhından maʿzūlen menfāsı Rodos'da ecel-i ḡazā ile biñ iki yüz on dört senesi ḡilālinde vefāt itmiştir. Tārīḡ-i Surūrī:

Rātib Efendi çekdi dünyādan el

Rodos'da tārīḡ-i diġer li:

Eyleye Rātib Efendi meskenin Mevlā Cinān

Ser-i felāket-zedesi Ḳanlıca'da mürşidi olan Şeyḡ ʿAtā Zāviyesi'nde medfūndur. Dīvān-ı şīʿrini ātī Vāşıf Beg gibi iḡrāk-ı bi'n-nār itdiġi mesmū'dur. Nevvera'llāhu teʿālā merḡadehu.

[25b]

RĀSİM

Esātize-i ḡaṡṡāfından Çelebi Efendi ve ḡānesine nisbetle Egriḡapulu dinmekle maʿrūf tarīḡa-i ʿaliyye-i Nakş-bendiyye'de Toḡatī Emīn Efendi ḡuddise sırrahudan müstāḡlef Meḡmed bin Yūsuf'dur. Yetmiş yaşında iken biñ yüz altmış ṡokuz leyletü'l-berātında irtihāl itmiştir. Dīvānçe-i eşʿār ve ḡayd ve şebte şāliḡ ḡüftārı vardır. (Tezyil) Bu ğazel Tezḡire-i Sālīm'den tahrīr olunmuştur.

Behcet-efzādır ʿaraş-ı laʿlinde ol nāzik femiñ
Ġoñçeye ʿayn-ı tarāvetdir vücūdı şebnemīñ

Ey büt-i şayyād-ı iʿcāz-āferīn āyā nice
Şayd ider murġ-ı dili bī-dāne dām-ı perçemiñ

Bir perīşān ṡavr u ser-keşdir siyeh dildir şaḡm
Yüz virüp başdan çıkarım kākül-i ḡamdır ḡamiñ

İftihār-ı dāniş-i ecdād ile gelmez şeref
Neşʿe virmez nāmı bezm-i bī-meye cām-ı Cem'iñ

Ülfet-i bisyār olur bādī-i nakş-ı iʿtibār
Ḳarf-i vāʿaddür ʿadedde ḡükmi ḡarf-i müdġamiñ

Sāġar-ı zehr-āb ḡadr-ı mest iden Rāsım dili
Meclisinde görmedik cām-ı cefāsın ʿālemiñ

[26a]

RÂSİM

°Aşrımızıñ şi'r ü inşâda yegânelerinden sâbıkân defterdâr kîse-dârı H'vâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyün'dan Ferecikli °Ömer Efendi'dir. Pederiniñ ismi Maḥmūd'dur. Mecmūa°-ı eş°arı dîvân-ı inşâ-ı selâset-şi°arı vardır. Dâme mu°azzezen.

RÂSİM

°An-h'vâcegân. Faḳîr Ḥacc-ı şerîfden geldikde virmişdir.

Beyt-i ma°mûr-ı derûnın itdi leb-rîz-i şafâ
Gösterüp Ḥaḳ ravza-i Peygâmbere'î °Ârif Beg'e

Eyledim ta°lîḳ bâb-ı Ka°be'ye târîḫini
Ḥaḳ muḳadder kıldı Ḥacc-ı ekberi °Ârif Beg'e

[26b]

RÂŞİD

Şarım Paşa-zâde Meḥmed Beg'dir. Yenişehir'den ma°zûlen vefât itmişdir. Târîḫ-i °Aynî Efendi:

Meḥmed Beg Efendi cennet-i me°vâyı cây itdi (1219)

RÂŞİD

Re°îsü'l-küttâb Ḳayseriyyeli Meḥmed Râşid Efendi. İnḫirâf-ı mizâcı olup birkaç def°a isti°fâ itmeḡin manşib-ı riyâsetden ma°zûl ve ḫânesinde istirâḫata me°zûn olmuş. 23 Muḫarrem 1209 Şalı.

[27a]

RÂŞİD

İslâmbolî'dir. Ba°zı vüzerâya dîvân kâtibi olup biñ iki yüz kırk yedi ḫilâlinde beldesinde intikâl ve muvaffaḳ oldıḡı târîḫi °İzzet Mollâ merḫûm intiḫâb itmişdir.

RÂŞİD

Mektübî defteri ḫulefâsından İslâmbolî Meḥmed Efendi'dir. Şâbıkân ru°us muḫâfızı ve ḫâlâ İznikmid mütesellimi ve Kereste nâzırı Şükrî Beg'in ḫıdmet-i kitâbetinde müstaḫdemdir. İznikmid'e teşrîf-i şâhâne vuḳû°unda bir târîḫ-i i°lâya muvaffaḳ olmuşdur. Nâle ümniyetehu.

[27b]

RÂKİM

Hvârezm'de bir şâ'ir imiş. İsmi Mollâ Muḥammed Murad imiş. Şehr-i Hîve'de müftî imiş. Eş'âr-ı Çağataiyyesi var imiş. Nevâyî'niñ na'cini tahmîs itmiş.

Zâtın oldı mazhar-ı Yâsîn-i Qur'ânü'l-ḥakîm
La'l-i şekker-bârına aḥbâb-ı cân °azm-ı remîm
Leyletü'l-mi'râc şerhi zülfîne na't-ı kadîm
Bar mı ol iki örülgen gîsu-yı °anber-şemîm
Yâ atın şalmış Muḥammed yarlıgan iki mîm

Zâhide cennet hevâsı Râkım'a kūyuñ müdâm
Tartıp ân bülbülân efzünraḥ nevâlar şubḥ u şâm
Yayıtıp bu bî-nevâlıkda ümîdi çün bekâm
Tañ imesdir ger nevâ bostânide tapḥay maḥâm
Kim Nevâyî özni na'cin güyide kıldı muḥîm

RÂMİZ °ABDU'LLÂH PAŞA

Sâbıkda Kırım kâdı-°askeri Feyzu'llâh Efendi'niñ oğlu olup biñ iki yüz on bir ḥilâlinde tarîḳ-i tadrîse dâḥil ve biraz eyyâm Maḥmûd Paşa maḥkemesinde ser-ketebe ḥıdmetiyle varaḳ-gerdân-ı bekûr ve eş'â'il olup soñra Mısır seferine ordu kâdı niyâbetiyle °azîmet ve bir tarz-ı münâsebetle tarîḳ-i ḥvâceğânîye dühûl idüp ba°dehu bürhetün mine'z-zamân °Alemdâr Muştafâ Paşa ma'iyyetiyle Âsitâne'ye gelüp o esnâda vukû° bulan yağma-yı menâsıbdâ bunlarıñ daḥı ḥişşelerine ḳapudan paşalık düşüp biñ iki yüz yigirmi üç senesi leyle-i Ḳadr'de vukû° bulan vaḳı°a-ı fâci°ada izḥâr-ı gayret itmiş ve ertesi günü yine sebât göstermiş ise de kışsa-i pür-ḥaşşa-i °akîbet-ḡuşşaları maḥall-i âḥardan ıttılâ°a muḥtâcdır. Ḥülâsa ertesi gün süvâr-keşti-i firâr ve Rum kenârlarında [28a] bir maḥale nüzûl ve tebdîl-i elbise ile Mosḳov cānibine miḥmîz-zen-i güzâr olup soñra Boḡdan cānibine ḳıḳup bî-sebeb anda ḳatlı olunmuşdur. Mecmû°a-i eş'ârı vardır. Li-°Aynî Efendi:

Râmiz-i baḥr-ı ledünnî Ḳapudan Paşa'dır

°Ahd-i sâbıkda Kırım kâdı-°askeri olup silsile-i nesebi Baḡçe-serây'da medfûn kibâr-ı ehlu'llâhdan ulu Ebûbekir'e müntehi olan Feyzu'llâh efendi'niñ oğludur. 1211 ḥilâlinde tarîḳ-i tadrîse dâḥil ve biraz eyyâm Meḥmed Paşa maḥkemesinde ser-ketebe olup ve Hüseyn Beg ile Ḳudûs-i şerîfe niyâbete gidüp ve Mısır seferine ordu kâdı niyâbetiyle mu°asker-i ḥümâyündan tarîḳ-i ḥvâceğânîye girüp ba°dehu bürhetün mine'z-zamân ve ḡıbb-ı iktisâbî'ş-şân yigirmi üç ḥilâlinde vezâretle ḳapudan-ı deryâ olup ba°dehu vezâreti merfû° iken Boḡdan'da resen-i ḡilûv-ḡîr-i ecel-i ḳazâ ile enfâs-ı ma°düdesini itmâm itmişdir. Mecmû°a-i eş'ârı vardır. °Aleyhi'r-raḥme.

RAHMÎ

°Abdü'r-rahîm. Erzen-i Rûmî'dir. Vefâtes 1223.

Bekâm oldı hezâr ehl-i taleb nâ-kâm ben kaldım
Merâma irdi ol kim eyledi ibrâm ben kaldım

Süvâr-ı eşheb-i sa°y oldı vâşıl menzil-i kâma
Piyâde °azm-ı râha eyledim iqdâm ben kaldım

Tef-i hırşıyla çok yüz kızdırup bâğ-ı temennâda
Niçe nâ-puhte puhte oldı ancak hâm ben kaldım

Ser-â-pâ ehl-i bezmi eylediñ seyr-âb-ı ihsânın
Meded luft it baña da sâkiyâ ber-câm ben kaldım

Ta°absız kimse irmez Rahmiyâ gencîne-i kâma
Bilüp encâm-ı âmâl oldıgın âlâm ben kaldım

[28b]

RAHMÎ

°Ayıntābīyyü'l-aşl Gül Aḫmed-zādelikle müştehir ve ma°şeti °aṭṭārlik eşğāline münḫaşır Fārisī-dān ve ḫaṭṭāt bir kimesne imiş. Ekser-i evḫātda ṭālibine ta°līm-i lisān-ı Fārisī ile iştiğāl üzre imiş. °Ayıntāb'da mīr-i mīrāndan Nūrī Paşa'nın binā itdigi cāmi°in miḫrābına inşā itdigi tāriḫ sāmī°a-zed olmuşdur.

Münīb ol der-geh-i Ḥaḫḫ'a teveccüh eyle miḫrāba

RAHMÎ

Kerkükī °Abdu'r-rahman Efendi'dir. Ez-zāde-i ṭab°eş

Sebk-i ibrīz-i süḫandır nuḫbe-i efkārımız
Nazm-ı şehvār-ı gazeldir tuḫfe-i āşarımız

Keffe-i iḫbālimiz memlū-yı nâ-kāmı ise
°Ayn-ı yenbū°-ı ḫikemdir mu°ciz güftārımız

İḫtirāz-ı tīg-i ḫaşmımdan baña ḫacet mi var
Berḫ-i ḫırmen-süz-ı cāndır āteş-i girdārımız

Mekteb-i diḫḫatde itdim kesb-i ḫānūn-ı edeb
Olsa lāyıḫdır pesend-i ehl-i dil eṭvārımız

Burc-ı tevḫīd-i hüviyetde niyāz ü °ışḫ ile
Yekdir Allāḫ itme der-şeb tā-seḫer ezkārımız

Cevf-i aşdâf-ı ma°ânî baħriniñ ka°rında da
Mübdi°-i dürr-i hünerdir ebr-i nîsân-bârimız

Rahmiyâ ol Yûsuf-ı hüsne giriftâr olalı
Rûd-ı Nîl-i Mısr'a beñzer dîde-i ħûn-bârimız

RÜŞDİ

Ayaş ahâlisinden el-Hâc Aħmed nâm bir merd-i şâlihiñ oğlı H°acegân-ı Dîvân-ı Hümâyûn'dan el-Hâc Veliyü'd-dîn Efendi'dir. Muqaddemâ ba°zı vüzerâ-yı °azâma [29a] kâtib-i dîvân ve aħîren Anĸara'da ihtisâb nezâretiyle ferħân olup ħâlâ der-i °aliyyede du°â-yı beķâ-yı pâdişâhiye meşĸul ve ĸaķ bu kim şi°r ü inşası maķbûl-i fuħul ve bizâ°a-ı dirâyeti müselleme-i erbâb-ı °uķuldür.

RÜŞDİ

Erzen-i Rûm °ulemâsından Çelebi-zâde Mehmed Efendi nâm zâtın oğlı İbrâhîm Efendi'dir. Īâlâ tesvîd-ħâne-i dâr-ı fetvâda keşîde-i miştar istiħdâm bir dânişmend-i zekâvet-irtisâmdır. Nâle murâdehu.

REŞİD

Vaķ°a-nüvis Çeşmî-zâde Muştafâ Efendi'dir. (Mâte Muştafâ Reşîd) târiħinde ya°nî biñ yüz seksen dört sâlinde dârü'l-ħadîş-i Süleymâniyye müderrisi iken vefât itmişdir. (Tezyil) Tezkire-i Şefkat'de dört ĸazeli ve iki beyti meşûrdur. Bu ĸazel andan yazıldı.

Düşer girdâb-ı °ışķa fûlk-i dil sevdâ-yı nâfindan
Görünse câme-i zer-bâfınıñ ĸâhî şikâfindan

Gelince rûyına ĸaķ fitne düşdi kişver-i hüsne
Bu añlanmışdı ol mihr-i cemâliñ inkişâfindan

Şemîm-i zülf-i müşĸiniñ meşâm-ı câna geldikçe
ĸomuşlar nâfeye °âşıklarıñ ĸûn-ı ru°afından

Aman bir laħza çeşm-i mestiñ itme ĸ°âbdan bîdâr
Biraz şemşîr-i ĸamzen çıkmasın ĸalim ĸilâfindan

Ricâmendim bu nazm-ı dil-keşe tanzir için ĸayet
Reşîdâ Īâkim'in tab°-ı ma°ârif-ittişâfindan

RİZÂ HÂN

İsmi Muḥammed'dir Ḳazvīnīdir. İbtidâ Fransa'ya evâḫir-i devr-i Sultân Selīm Hânî'de sefâretle Rûm'a gelmiştir. Surûrî vürûduna bu gûne târîh perdâz olmuştur.

بروم آمد سفیری از ره طران رضا خاست⁴⁸ (1221)

Ve sonra evâ'il-i Maḥmûd Hânî'de yine Āsitâne'ye sefâretle biñ iki yüz otuz dört senesi tahmînen sinni altmışa resîde olduḡda Ḳazvīn'de fevt olmuş. Şi'r ü inşâda mahâret-i tâmmesi olup müstevfî-i devlet-i Īrân olmuş ve ba'zı nâmeler mütercemîñ tesvidiyle imiş. °Azîmet-i ülâsı evânda Selimiyye'deki câmi° tamâm olmaḡın merḡûm bu vechle târîḫ inşâd itmiştir.

بن کعب عثمان ولد شاه سلیم⁴⁹ (1221)

[30a]

RİZÂ

Şadr-ı esbak Ḥekîm-zâde °Alî Paşa merḡûmuñ kerîme-zâdesi sâbıkan şadr-ı Anatólı es-Seyyid °Alî Rızâ Beg'dir.

RİFÂT

Rifâtî-zâde Muştafâ Rifât. Mısrâ'ına mâ-sadaḡ efendi-i ma°arif-semîrdir. 1171'de müderris olup biñ yüz toḡsan senesi Ḳudüs-i şerîfde ḡadı iken sene-i mezkûre Zî'l-ḫicce'sinde vefât itmiştir.

RIFKÎ

Kilîz'de tevellüd idüp şıḡar-ı sinninde pederiyle Adana şehrine hicret ve taḡşîl-i °ilme iştiḡâle nice zamân anda iḡâmet ve ba'dehu Mısr ve Rûm câniblerine bir miḡdâr seyâhetden sonra yine Adana şehrine ric°at ve anda toḡsan yedi senesi °azm-ı cennet itmiştir. Târîḫ-i Surûrî:

Beḡâda Ḥaḡḡ ide Rıfḡı faḡire in°amı (1197)

Kerîhü'l-manzar kösec liḡye esmerü'l-levn u°cûbe peyker re°isü'l-ezkiyâ şâḡib-i zihn-i şâḡıb °alim ve fâzıl kemâl-i ḡazabından taḡbı ehâciye mâ°il bir zât imiş. Beş cüz° miḡdârı dîvânı var imiş. Laḡîf ta°lîḡ ḡattı olduḡından dâ°imâ dîvânını taḡrîr ile iştiḡâl üzre imiş.

[30b]

⁴⁸ İrân yolundan Rum'a gelen sefir Rızâ Hân'dır.

⁴⁹ Şah Selīm ikinci Ka'be'yi inşâ etti.

RIFKI

Şeyh Behcet Üskidārī mürīdānından hālā ihyā-kerde-i kuṭb-ı zamān olan Kapan-ı daḳıḳ civārında Şeyh Seyyid Aḫmed-i Buḫārī türbedārı ve şeyhidir. İsmi Meḫmed'dir ve mevlidi Getrūz'da Qurūşile ḳaryesidir. Bir tāriḫ intihāb olunmuş ve neşet-pesend ba'zı güftārı görülmüşdür.

REFİ-İ ÂMEDİ

Es-Seyyid Meḫmed Refi'-i Diyārbekrī'dir. Perīşān eṭvār olduğundan deli Refi' dimekle şöhret-şicār idi. Âmed'de 1119 senesi 4 Şabān-ı şerīfīn dördüncü çehār-şenbe günü 'āleme vūzu'-ı ḳadem itmişdir. Meşhūr şāhib-i dīvān Seyyid Lebīb Âmedī'niñ oğlınıñ oğludur. Tāriḫ-i faḳīr-i Hikmet:

°Adnı mekān eyledi şā'ir Refi' (1231, Muḫarrem)

[31a]

REFİ-İ ESİRİ-ZÂDE

Naḳḳāş nām maḫalde maḫdūmunuñ ḳā'in vālidesiniñ sāhil-hānesinde 1234 senesi Cemāziye'l-ulāsınıñ Pazar gicesi füce'eten vefāt itmişdir. (Tezyil) Tezkire-i Şefḳat ḳavlince Esīrī-zāde İsmā'ıl Efendi'niñ maḫdūmudur. Bu ḡazel tezkire-i mezḳūreden meḫūzdur.

Eşkimde reh-i 'ışkında ne dūn u ne ziyāde
°Uşşāḳ-ı cefā-cūya budur mācerā'l-āde

Gūyā ki siyeh şāla girüp ṭurrelerinden
Hāl-i Hābeşī Ḳā'be-i ḫüsn içre Şafā'da

Ḥaṭṭ-ı ruḫı māni' degil esbāb-ı cemāle
Bī-ḫār olamaz gonca bu ḡülşende ḡüşāde

Dil rehn-i ḫayāliyle virür naḳd-i sirişki
Bī-çāreyi seyr eyle ḡözi semt-i nemāda

Dürr-i şūḫanım gibi cevāhir bulunursa
Ancaḳ bulunur Mekkī-i pākīze-edāda

Bu nazm-ı nev-īcādımı tanzīre Refi'ā
Var ise şālā kimse ḡürūh-ı şu'arāda

REFİK

Şeyḫü'l-islām °Arab-zāde °Arif Efendi merḫūmuñ şadāretine bulunan tevārīḫ münṭehibe tevārūd itmişdir. Terceme-i aḫvālī taḫḳīḳ olunamadı.

[31b]

RUĤĀNĪ

Semerķandī'dir. Pīr ādem imiş. Nazīr-i Buĥārī kavli üzre 1212 senesi vefāt itmiş. °Abdü'l-kerīm kavli üzre taĥmīnen 1214 senesi Edā maĥlaşı Sultān Ĥān'ın gerek mütercem ve gerek Kel °İnāyet nāmında iki şā'ir-i nemek-meclis imiş. Sultān Ĥān'la Kel °İnāyet laṭife cihetinden iştirāken mütercemi hicv itmişler. Mütercem daĥı bu gūne cevāb virmiş.

بیت جملہ فل سکر عوی خان یکن د
بلن بدان ملک کلی و ککلی ش ان یکن د⁵⁰

Nazīrī kavli üzre bu beyt Şāhid-i Semerķandī'niñ olup ancak taḥrīr olunan çend terceme Şāhid'ın ahvāline daĥı muvaffaq oldığından cā'iz ki Rūĥānī daĥı taĥallüş itmiş ola.

RŪĤĪ-İ KİLİZİ

İsmi Muştafā'dır. Maskat-ı re'si olan Kiliz'de biñ iki yüz on üç senesi irtihāl-ı dār-ı beķā itmiş. Tārīḥ-i Surūrī:

Cihāndan Muştafā Rūĥī Efendi göçdi cennete (1213)

°Ulemādan ve şuleĥādan bir pīr-i sāl-ĥurde imiş. Şā'ir-i māhir imiş. Ĥīn-i vefātında sinni şemānīni gūzerān itmiş. Ekşer āmed şūd iden vūzerādan mükerrem olup kendi daĥı ol ĥavālıden Ĥaleb gibi ba'z-ı memāliki devr itdikde ahālisi ziyāde i'zzāz ü ikrām iderler imiş. Āşār-ı yerā'a-ı berā'a-şınā'alarından Pend-i °Atṭār üzerine Rūĥü'ş-şürūḥ nām bir şerḥ-i °azīmi ve on cüz°i mütecāviz dīvān-ı eş'arı var imiş. Āşārından bu tārīḥ-i ra'nāya dest-res olduk.

Gice sāt ikide zelzele yıkdı Şām'ı (1174)

[32a]

REVNAĞ

Ĥvārezmī bir şā'ir imiş. Lisān-ı Caĥatay üzre müretteb dīvānı var imiş. Taĥmīnen 1210 senesi qarībde vefāt itmiş.

REVNAĞ

Üskūdār'da Sultān Tepesi'nde Hācı Ĥvāce Ĥān-kāĥı'nın şeyḫi es-Seyyid Ĥalīl-i Buĥārī'dir. Biñ iki yüz yigirmi yedi senesi Ramazān-ı şerīfde ṭā'undan intikāl idüp

⁵⁰ Yoksul ve müflisin hanlık taslaması, kelin saçlarını kabartmasına benzer.

maḥmil-i merkūmda defn olundu. Tekye-i merkūmede gūşe-gīr-i ḳanā'at olup ..... kimesneye °arz-ı ḥācet itmeyüp ancak def-i zarūret için gāh ebrī kāgıd ve gāh feşeng i°māliyle ta°ayyün iderdi. Kendüyi seven yakın aḥbāblarıyla ülfet idüp ḥānelerine gelüp evḳāt-ı sā'irede tekye-nişīn olurdu ve gāh ol ṭarafdaki evlād-ı cirāna ta°līm-i zebān-ı Fārisī'yle iştiḡāl ider. Ḥāfız ve Gülistān ve Būstān emsāli kitāblar ḳırā'atiyle Ḥāfız-ı ḳırā'at idi. Zārīfū'l-ṭab° ḥāfifū'l-rūḥ ebleh-nümā kimesne idi. Tārīḥū'l-faḳīr-i Ḥikmet:

Revnaḳ-ı meclis idi gitdi Ḥalīl (1227)

- 1 تیر فحای وس تدلیم فکار کرد
از درد اشقیق مرا بیقرار کرد
- 2 سرقی بیطیر بادک موقت مریوس ت
ملگ لیم خرابی کمل عذار کرد
- 3 سرنگین لوی وکین ه وریب و هپش ه اش
خون چکرز دی ده من چوبار کرد
- 4 ای ش هوار حسن خدارت رحمی
سودای شریقر سر من کارزار کرد
- 5 ازمش الت عشق یک یکتة شریف
فص و رفت ملس خودا بدار کرد
- 6 ره عاشق یکی در حرم عشق رامبرد
نقد وجود و جوهر چلرنانثا کرد
- 7 بباص باک ه از خکل پردمبکشود
بلیلی ز رشگ نله و زاری مزار کرد
- 8 فبیاد و آمثال میکوشلش رسیدی
لیلی زری لطفیم چینی کذار کرد
- 9 مهر رخشکه از نظارمدر حج اب شد
روزی مرا سیهاه چه ثنه ای تار کرد
- 10 ملگ دوکون درنظر او مصرر است
هرکس کسبر سر زلفین کار کرد
- 11 از خلق مبنزلع صونک مرسد
خوش کس یک مبنک دفع خم ار کرد
- 12 قهولکس بیبر جمله عادات لکه او
محراب طاعت از خملروی یار کرد
- 13 مچینی دکرز قن خواه خالص بخش
زن چیر خودز خلقه زلفین کار کرد
- 14 من درد عشق رلبدو غل من هیدم
طن رانصیب روززل کرد کار کرد

- 15 رهنق در قنظار رخ مامیگر
سالب اشگ جاری چو ابربهار کرد⁵¹

[Bu gazel dağı tezkirenin nihâyetinde boş bir maḥalde muḥarrerdir.]

- 1 آتش عش الله زار نیست
نمیدمس و تنبهار نیست

- 2 شفقرت ز رویی طلبی
کمی کردن چ شمع کار نیست

- 3 روز و شب ز ازل و زارم
فلگ از دره قرار نیست

- 4 زخم شمشیریاری جانان
مرهم سرفکار نیست

- 5 هم چو فرهاد از غم شریف
صد هزار انبکوهسار نیست

- 6 چه زنده فلک عاشقی میخون
در صابان چو شرمسار نیست

- 7 نیست آو بل ان چمن
هر سحرگاه آه و زار نیست

- 8 از غم تیغ و دوری جانان
سری لیل کعبه مگذار نیست

- 9 دل عشاق ریبوی مژه
دو تنگ گارش هوار نیست

- 10 از شفق نیست سرخی کردون
زنگش لپس شرار نیست

⁵¹ 1. Dostun cefa oku gönlümü yaraladı ve aşk derdi ile beni sabırsız etti.

2. Saki! İçki sun, keyif vaktidir. O gül yüzlü, gönül ülkemi viran etti.

3. Onun işi, taş kalpli olmak ve kin beslemektir. Ciğer kanını benim iki gözümünden nehir gibi akıttı.

4. Ey güzellik şahı! Allah için biraz acı. Aşk ordusu bana savaş açtı.

5. Mansur, aşkın sıkıntularından bir tanesini duyunca gidip kendini darağacına astı.

6. Aşk haremine giren her aşık, nakit olan cismini ve mücevher gibi olan canını feda etti.

7. Bülbül, sabah rüzgârının sevgilinin güle benzeyen yanağının perdesini açtığı için kıskançlığından binlerce kez inledi.

8. Leyla, Mecnun'un inlemelerini duyunca, lutf edip onun kapısından geçti.

9. Onun güneş gibi yüzü gözümünden kaybolup gittiğinden beri gündüzlerim kapkaranlık gecelere dönüştü.

10. Yarın saçlarına elini dolayanın gözünde iki dünyanın da mülkü hakir ve değersizdir.

11. Hanegahtan hiç varılmak istenen yere gidilir mi? Ne mutlu meyhanede sarhoşluğunu dağıtana!

12. İbadet için sevgilinin kaşını mihrap kabul edenin ibadeti, en makbul ibadettir.

13. Yarın zülfünü kendine zincir eden deli, artık o zincirden kurtulmak istemez.

14. Ben aşk derdini iki cihan ile değişmem. Allah ezelden bunu bana nasip etmiştir.

15. Revnak, aya benzeyen yüzünü beklemekten bahar bulutları gibi gözyaşlarını akıttı.

- 11 ردفش لي لبره ايبهار
شماره از چشم انگبار نهست
- 12 قد مگان ج دانشم از یار
قلزم اشگ دکنار نهست
- 13 رنگ خط و سواکس هوش
در شب هجر عجمسار نهست
- 14 رونق ل صومع ککره کشود
سوی می خله تلخیار نهست
- 15 حکمت ل نکتته را چه خوشفرمود
لاله داغ دلنزار نهست⁵²

[32b]

HARFÜ'Z-ZĀ

ZĀKĪ

İsmi ‘Abdu’llāh’dır. Kürdīyyü’l-‘aşl bir genc a‘mā idi. Naṭūk kâbiliyeti zâhir tahmînen yigirmi yigirmi üç sininde idi. Gâlibā Bağdād’da tevellüd itmiş ve ‘Acem eṭrâfına gitmiş ve Fuzûlî eṭrâfında eş‘ârı derkâr. Tahmînen kırk yedi senesi evâhirinde Āsitâne’ye gelmiş ve kırk sekiz senesi maṭ‘unen Süleymâniyye’de Tiryākî Çarşusu’ndaki medresede vefât itmiştir. Tārīḥ-i Şeyḥ Hızr-ı Şaḥḥâf:

کون زاک لفن ویراص یریبوبه بخوالدار³ (1248 Şehr-i Rebî‘ü’l-‘evvel)

⁵² 1. Aşk ateşinde yanmak benim için lale bahçesinde olmak gibidir ve benim için bahar her an böylesi bir ateşte yanmaktır.

2. Benim her geceki işim, sabırsızlıktan mum gibi tutuşup ağlamaktır.

3. Feleğin bu sabırsızlığı ve dayanılmazlığı benim gece gündüz iniltilerimdir.

4. Benim yaralı kalbimin dermanı, cananın kaşının kılıcından gelen yaradır.

5. Benim sevdam, Şirin’in aşkından dağları delen Ferhat’tan yüz binlerce daha büyüktür.

6. Bana çöllerde mahçup olan Mecnun, benim yanımda aşktan konuşabilir mi?

7. Sabah duyulan nağmeler, bülbüllerin ötüşü ve benim iniltilerimdir.

8. Aşk gamı ve sevgiliye uzak oluşumdan gözyaşlarım sel olup yollarıma akmıştır.

9. Kirpiğinin okuyla aşkların kalbine dikiş atmak, benim şehsüvar olan sevgilimin işidir.

10. Gökyüzünün al renge boyanmasının sebebi şafak değil, kıvılcımlarla dolu ahımın ateşindedir.

11. Bahar bulutlarından düşen yağmurun inci gibi saçılması, benim gözümde akan yaşların sadece bir kısmıdır.

12. Yârimden bir kirpik kadar uzaklaştım mı, gözyaşım deniz, derya olur.

13. Yüzündeki ayva tüyleri ve saçının siyahlığı, kapkara olan ayrılık gecesinde benim dert ortağımdır.

14. Ey Revnak! Uzlet ve ibadet yeri düğümümü çözmezse, gideceğim yer meyhanedir.

15. Hikmet ne de güzel söyledi: “Laledeki kara dağ izi, benim zayıf düşmüş gönlümdür.”

⁵³ Basir olan Allah, Zaki Efendi’yi ahirette görenlerden eylesin.

Diyâr-ı Kürdistan'dan Erbilî darîr ve zeki ve mollâ idi. Taḥşîl ğarazıyla kırk yedi hilâlinde Āsitâne-i ʿaliyyeye gelüp Ebû'l-feth Cāmiʿ-i şerîfî civârında Otlakçı Yoġuşu'nda kâ'in Şeyḫü'l-islâm Şamānî-zāde ʿÖmer Ḥulûşî Efendi merḫumuñ ḥānkāhında sākin iken taḫrîben yigirmi beş yaşında 1248 şehr-i Rebîʿü'l-evvelinde maḫʿünen fevt oldı. Bedîhe-gû ve bir meclisde yüz beyt nazmına kâdir idi. Mûsâʿade-i rûzgâr ile revîş-i şîre verziş ide idi. İstiʿdādı delâletince şāhib-i āşâr olmuş meʿmûl idi. Yine ezkiyâdan ʿAlî nāmında bir birâderi merḫumuñ fevti ğünü Āsitâne'ye gelüp çend rûz mürûrunda öldi. ʿİllet-i mezbûreden intikāl eyledi. ʿAleyhi'r-raḫme

[33a]

ZEKĀ'Ī

Ṭarîḫa-i ʿaliyye-i Ḥalvetiyye'niñ Şaʿbāniyye şuʿbesinden İslāmbol'da Ümmî Sinān Tekyesi şeyḫi ve Kestelî Ḥasan Efendi'niñ ḫalîfesi ʿAbdu'llāh Efendi'dir. Nās ʿindinde vaḫiʿ ve iʿtibārı mevcûd bir şeyḫ-i müsîn ve şālih ve mevdûd idi.

ZÜLĀLĪ

El-Ḥāc Feyzullāh en-Naḫş-bendî'dir. Aşlı Gucdüvān'dandır. Arzû-yı Ḥac ile seyāḫate çıkup baʿde'l-Ḥāc İslāmbol'da niçe müddet iḫāmet ve kibār ü şıġardan nevāziş ü iltifāt görerek ülfet ü şoḫbet itmişdir. Laṭîf ḫaṭṭ-ı taʿlîḫi olmaġın arzûmend olan yārāna ücretiyle ekser dīvān-ı Şevket taḫrîr ider. Laṭîf ḫaylî eşʿār-ı Fārisiyye'si vardır. Bîñ tokşan beş senesi arzû-yı vaṭan ile dārü's-saltanat-ı ʿaliyye-i Ḳostantiniyye'den fekk-i lenger-i iḫāmet bād-bān-güşā-yı ʿazîmet oldukda āb-rüy-yı şuʿarā-yı Rûm Sünbül-zāde Vehbî merḫumuñ inşād itdiği tārîḫdir:

Zülālî Māverü'n-nehre deryādan revān oldı

دیشت قیامت خواجه احرار نوشته اند

چه شود تاکن برصف آزاده دهر

بنده خواجه احرار بی دل همند⁵⁴

[33b]

ZEYNĪ

Silsile-i nesebi Buḫāriyyü'l-ʿaşl olup Elmalı'da medfûn eş-Şeyḫ Kenʿān ḫuddise sırrahu'l-mennān ḫazretlerine müntemî ve Şeyḫü'l-islām-ı esbaḫ Muştafâ ʿĀşir Efendiniñ pederi reʿisü'l-küttāb el-Ḥāc Muştafâ Efendi'niñ Ḳaşamonu'da vāḫiʿ medresesiniñ müderrisi fuḫûl-i ʿulemā ve meşāḫîr-i şuleḫadan bîñ iki yüzde intikāl iden Ḳalʿecikli İbrāḫîm Efendi'niñ necli. Ḥālā imām-ı evvel ḫazret-i pâdişāh-ı mekārîm-melzûm ve ḫîn-

⁵⁴ Hace Ahrar'ın makamının arkasına şöyle yazmışlar: Ben hürlerin efendisi olan Ubeydullah'ın kuluyum, devranın hürlerinin safına saldırsam ne olur?

i tebyîz-i Şâhidü'l-müverrihîn'de şadr-ı ʿalî-kadr-ı Rûm olan es-Seyyid Meḥmed Ḥüseyin Zeyne'l-ʿabidîn Efendi'dir. Ahlâk-ı ḥamîde ve eṭvâr-ı pesendîdesi müselleme-i cihân ve ʿilm ü faẓl u ṭabîʿat-ı şîʿriyyesi müstağnî-i beyândır. Sellemehu'llâhu teʿâlâ ve ebkâhu.

ZİVER

Mîr Meḥmed Saʿîd. Mevâlî-i kirâmdan Tırnaççı-zâde enderûndan muḥrec Muştafâ Beg'in ferzend-i ercümendidir.

[34a]

HARFÜ'S-SİN

SÂLİK

Baʿzı vüzerâ ve muʿaḥḥaran ricâl-ı ʿaşrımızdan Ḥüsnî Beg'in cediti Kapudan-ı Deryâ Vezîr Ḥüseyin Paşa'ya dîvân kâtibi olup müşârü'n-ileyhiñ iltimâsıyla biñ yüz yetmiş toḳuz târihi hilâlinde ṭarîk-i ḥʿacegânîye sâlik olan ʿAbdu'llâh Efendi'dir. Evâḥir-i ʿaşr-ı Muştafâ Ḥân-ı sâliḥde fevt olmuştur. ʿÂlimâne şîʿri ve üstâdâne mecmûʿa-ı inşâsı manzûr-ı ḥaḳîr olmuştur.

SÂLİM

Rûm-ili eşrâfından Tevfîḳ Efendi kethüdâsı Muştafâ Râşid Efendi'niñ oğlu sâbîḳu'l-beyân İḥyâ Efendi'niñ rebîbidir. Kâdı iken himmet ü islâḥ-ı İḥyâ ile müderris ve şâʿir olmuş ve baʿzı güftârı ve bi'l-ḥuşûş Ḥüsrev ü Şîrîn manzûmesi meydâna çıkmıştır. Vezîr müfettişi şerʿiyyâtî olarak aḥir Burusa'da müfettiş vekîli olduğı ḥâlde vefât eylemiştir. ʿAleyhi'r-raḥme.

[34b]

SERMED ŞEKERCİ-ZÂDE

Es-Seyyid Feyzü'llâh Efendi'dir. Selanik kazâsından maʿzûlen 1202 Muḥerremü'l-ḥarâmınıñ yigirmi birinci günü vefât itmiştir. ⁵⁵ وتكلمت على حال حي القوم 1202 târihinde fevt olup Üsküdâr'da Miskînler civârında Şeyḫü'l-ḥaṭṭâṭin cenbinde pederi es-Seyyid Meḥmed el-müderris yanında defn olunmuştur. Ḥaṭṭâṭ-ı be-nâm ve cüzʿiyyât ve külliyyâtda şâḥib-i nişâb-ı tam idi. Dîvânçe-i şîʿri vardır.

⁵⁵ Kayyum ve diri olan (Allah'a) tevekkül ederim.

SURÛRÎ

Es-Seyyid °Osmân. Maşkat-ı re°si Adana şehridir. Bîñ yüz altmış beş senesi Rebî°ü'l-evveliniñ yigirmi beşinci günü tevellüd itmişdir. Pederiniñ ismi Mûsâ'dır. Şulehâ-i beldeden hâfız bir zât imiş. Ğarāyibü'l-ittifākdandır ki velâdeti ve beldesinden hürücü ve pederiniñ vefâtı cümlesi Rebî°ü'l-evvel[in] yigirmi beşinde vâki° olmuşdur. Tevfîk Efendi Mekke-i mükerreme kazâsından °avdetde hüccâcla şeh-i merķūma geldikde mütercem-i mûmâ-ileyhiñ °arz itdiği қаşidede istid°ası üzre bîñ yüz toқsan üç senesi Rebî°ü'l-evvelini yigirmi beşinci günü istişhâbla İslâmbol'a rû-be-râh-ı °azîmet olmuşlardır. [35a] İslâmbol'a duhûlden çend rûz mürûrunda Tevfîk Efendi himmetiyle mülâzemetle bekâm ve toқsan beş senesi Şevvâlinde Hâyâtî-zâde Efendi Anaтolı қаđı-°askeri iken тарîқ-i қаžâdan bir manşiba duhülle maқzî'ü'l-merâm olmuşdur.

Bîñ iki yüz üç senesi Ramazân-ı şerîfinde Sünbül-zâde Vehbî Efendi'niñ manşıbı olan Eski Zağra'ya ma°iyyetle °azîmet ve anda yedi mâh Vehbî Efendi ile ikâmet ve üç mâh dağı kendüsi ikâmetden sonra °avdet itmişdir. Hikmet:

[⁵⁶سر روی رفت ز شه 1229 Şafer. °İzzet Es°ed Re°fet]

Serv-i hoş-hurâm-ı bostân-ı feşâhat tûfî-i sebz-endâm-ı çemen-şofa-ı belâgat seyyid-i şu°arâ-yı Rûm ğıbta-ı büleğâ-yı her merzbûm Surûrî Efendi merhûmdur ki nâm-ı be-nâmı °Osmân ve şîme-i kerîme-i hilm ü hayâ ile şânî-i ibn-i °Affân idi. Mağfûr-ı mezbûr Adana beldesinde Mûsâ Efendi nâm zât-ı nûrânî-simâtîñ şu°le-i tecelligâh-ı hayâtı ve şemere-i şecere-i vücûd-ı keşîrû'l-berekâtı olup 1164 târîhinde tür-ı pür-nür şulb-ı pederden mâlik-i yed-i beyzâ ve şafâ-başar-ı mâder-zâdesiyle mazhar-ı memnû°iyyet-i lenterânî olup muhtâc-ı °aşâ olduқа peder ü mâderi şefkatleri muқtezâsınca terbiyesinde diққat. Bu dağı varaқа-i mezbûrede muğarrerdir.

المطی المرحوم سید سروری بولفی سنه اربع و ستون و مئه و الفف فی بلده انه من الانطوی. طلعه من مطی عجل باله مغفور موسی فلقیدی النورالس اطعی طور ذاتلش جر. و اضری دالیضاً لاسکاتس حرقلش عرا و لطفه ال تغلی. نکل کلهم مسجن التکلم و عنوت ال الم و اعله هارون طبعی فی حس رالس بگ و النظام [35b] وله یون بره ان القودت. و تب فی بی ت موطن ال کرم و مخدومن الفخ بلن ال عمرم احمد عارف الم شت مر بل حکم. دمو و فاسرار ان مرلش عجل حکم. وکان ص اح بل لترجم هکولا فطرطا. وکان لصل الطع امال طرحم فلح احضر طع الم س حوفی م لیس و لتی ل تخدی د و امر ص اح بال م ادمبا لک لبق ال الم رح و حی اموطن ان لکان هذا القیوف طال فطر بل نکل ل یوق تلل س حوفی الی اموطن لت امر بس اعر الا طعمه لارال وقت لیس اع دکلال قیور لان و ق لطن با حق یوب و کلل قدی فی سنه و احد مبعی فض ح گض ارم جل س ض کلش یدا.⁵⁷

⁵⁶ Surûrî dünyadan göçtü.

⁵⁷ Rahmetli mevlamız Seyyit Osman Surûrî 1164'te doğmuştur. Anadolu diyarının Adana ilinde doğmuştur. Muhafaza edilmiş olan Halep'ten çıktı. Ağaçlı Tur'da parladı ve şair sihirbazları susturmak için Ye'd-i Beyza'yı çıkardı. Yüce Allah onu Hz. Musa (Kelimullah) gibi güzel söz ve tatlı kelamla konuştu. Harun'a benzeyen tabiatı, güzel dizilişi intizamda ona yardımcı oldu. Onun yeteneğine delil olan bir divanı vardır. Mükerrrem yüce mahdumumuz İbnü'l-asim hikmetle meşhur olan Arif Hikmet derecesindedir. O onun sırlarına vakıftır. Kuşkusuz şiirin bir kısmı hikmettir. Terceme sahibi aşırı oburdu. Kendisinin en çok sevdiği yemek et idi. Sahur yemeği meclise hazır olduğunda ve pastırma getirildiğinde sofrası yemek yenilmesini emretti. Merhum da şöyle dedi: "Ya mevlana bu pastırma eğer iftarda olsaydı biz sahura kadar onu yerdik. Hadi ey mevlamız emret diğer yemekler de gelsin. Çünkü pastırma yemek için yeterli vakit

Bu dağı Şāhidü'l-müverrihīn'den naklen cenāb-ı şeyhü'l-islāmīn hattıyla derūn-ı kitābda muharrerdir.

(Surūrī)

Muşahhāf ismi resm-i °Osmānī'dir. Es-Seyyid °Osmān Surūrī bin Mūsā. İşbu Şāhidü'l-müverrihīnīn mürettib-i evveli fenn-i tārīhīn üstād-ı ekmelidir ki dībācede işāret olunduğı üzre bīn iki yüz yigirmi toköz Şāferinīn on birinci günü altmış dört yaşında vefāt idüp Topkapusı hāricinde tercemesi ātiye Sūnbül-zāde Vehbī yanında defn olunmuşdur. Ahvālını dīvānında tevārīh-i nazm bā-ahvāl-ı h'īş didiği faşılta yazmışdır. Mürāca°at oluna. Mütercem-i mūmā-ileyh rahmetu'llāhi te°ālā °aleyh bi't-tab° belīg ü faşīh ve ma°nā-āşinālīğı vāreste-i beyān ü taşrīh olup ser-ā-pā eş°ār ü muhāverāt ve güftārı gālaṭ u musāmaḥadan [36a] °ārī ve rahīk-i mezāmīni ḥaḳ bu kim °urūḳ-ı neş°eye sārī idi. Hattā Sūnbül-zāde Vehbī merhūmuñ bir °Arabī beytinde Yūsuf ismi °alem olup ḥarf-i ta°rīfīñ duḥūlı cā°iz degil iken mu°arref vāḳi° olmağla kā°ide-i mezḳüreden gāfil iken şu beytde bir rekāket olmalıdır. Zīrā ṭab°ım ḳabūl itmiyor diyü Veḳāyi°-nūvīs °Aşım Efendi merhūmdan istignāh itdikde ḥaṭā-i mezḳūrī ihtār itdim diyü mūmā-ileyhe naḳl itmişdir. Medīne-i münevvereden ḥavāric ṭardına yazdığı;

بفتحه شر بجمّ جندش اهرفتن امردان⁵⁸

tārīh-i muşanna°ına mu°āşirīnden şā°ir geçinür bir sāde-dil müdde°i-i menḳül bunda nā-merdān cem° şıḡasıyla olmağla reft fi°liniñ dağı cem° olması lāzımdır diyü güyā i°tirāz itmişdi. Zurefā-yı °aşrdan bir dānā-dil Surūrī'niñ mışrā°ı tamām kā°ide-i naḥv üzre belīgānedir. Velew kerihē'l-kāfirūn diyü °alā ṭarīḳü't-tevriye bir cevāb-ı nūkte-nişāb virmişdir ki Mevlānā Hızır Beg merhūmuñ h'vāce-zādeniñ zāde kelimesinde i°tirāzında virdiği cevābı ki Şāḳāyīḳ'da meşṭürdur. Ḥaḳ bu kim basdırmışdır ve yine fetḥ-i mubīn-i mezḳüre Surūrī'niñ nazm itdiği;

Gidüp Medīne'ye girdi sipāh-ı Ḥān Maḥmūd

tārīhiniñ bālāsında du°ā-yı pādişāhīde yazdığı;

Hemīşe ola mu°īni İllāh-ı Ḥān Maḥmūd

mışrā°ında menḳül mezḳūruñ İllāh ism-i celīli min-ḥaysi'l-i°rāb Ḥān Maḥmūd'a muzāf olmuş. Bu ise taḥşīş ifāde ider. Me°a zālike zāt-ı Bārī te°ālā ve teḳaddes ilāhü'l-°ālemīndir. Ḳavl-i nā-becāsıyla baña i°tirāz eyledi diyü nāzım-ı mūmā-ileyh fakīre ḥikāyet itdikde fakīr dağı Sübhāna'llāh bu mu°teriz ḳavā°id-i °Arabīyye'yi bilmedigini bilürüz. Lākin mektebe dağı varmamış zīrā este°izūbi'llāh⁵⁹ فیلعاش دهما°yet-i kerīmesinde Rab'īñ kefi ḥiṭāba izāfeti muşarraḥdır. Hattā āyet-i kerīme-i mezḳüre fa'sız tilāvet olunduğda seniñ tārīhīñ vezninde vāḳi° olur diyü ihtār itdigimde ḥamden li'llāhi te°ālā bu

yok. Zira sabah vakti yakındır ki ben tam 1 yıldır pastırma yemedim.” Bu sözler üzerine meclisteki herkesten bir kahkaha koṭtu.

⁵⁸ Şahm askerleri Yesrib'i fethede geldiğinde namertler kaçtı.

⁵⁹ Kehf 82. Ayet. Rabbin ergenlik çağına gelmelerini istedi.

teşādūf benim hūsn-i ṭab'ıma bir bürhāndır. Eger benim terceme-i hālim seniñ kalemīnle bir yere kayd olunur ise şu kışşayı yaz diyü sipāriş idüp gūyā yigirmi sene şōnra tevfiķi'llāh te'ālā müşerref olunacak me'mūriyetimize keşf ü işāret itmiş dinse sezādır. °Aleyhi'r-raḥme. Mollā Es'ad merḥūmuñ Şāhidü'l-müverrihīn terāciminden naql olundu.

[36b]

SURŪRĪ

Buḥārā kurrāsından altı sā'at mesāfede Laḳlaḳa nām ḳaryeden imiş. Buḥārā'da sakin imiş. Ba'zen ḳaryesine gider imiş. Çāgatay lisānı üzre ḳayli eş'arı var imiş. 1234 ḳayātda imiş.

SA'ĪD AḤMED

Şeyḫü'l-islām Sa'de'd-dīn-zāde Şādıḳ Efendi'niñ aḳrabasından Aḫmed Efendi'dir. Tārīḫ-i fevti bulunmadı.

SA'ĪD

H'ācegāndan şā'ir Şehrī Efendi'niñ oğludur ve h'ācegāndandır. Biñ yüz toḳsandan şōnra vefāt itmişdir.

[37a]

SA'ĪD

Zikri sebḳat iden Re'īs Ḥayrī Efendi'niñ dāmādıdır.

SA'ĪD

Cidde vālisi iken intikāl-ı dār-ı beḳā iden Şerīf Paşa merḥūmuñ necl-i necīlidir.

SEVDĀ MĪRZĀ REFĪ' [Bu bir aşāğı yazılacaḳdır]

Bilād-ı Hind'den Leknehūr nām beldedendir. Zebān-ı °Arabī ve Fārisī ve Hindī'de eş'arı ve her birinde müdevven dīvānı var imiş ve dīvānını ṭaraf-ı Hind'de ṭab' itmişler. Biñ iki yüzden şōnra vefāt itmiş. Ol eṭrāfda melikü'ş-şu'arā imiş ve dā'imā kendüye şā'ir Ferdī ile müşā'are mu'āraza iderler imiş.

SELİM

Tepedenli °Alī Paşa-zāde Velī Paşa'nın ortanca oğlu. Hālā māliye tezkirecisi Selīm Sırrı Beg'dir. Sühān-şināslığı ve sühān-sārlığı etem ü zekā ve dirāyet ü ma°arif ve fiṭnatı müsellemdir. Sellemehu'llahu te°ālā.

SİRET

Āmedī es-Seyyid Meḥmed.

SEYFİ

Bin iki yüz yigirmi yedide tārīḥ ḥesāb itmişdir. Aḥvālī görülemedi.

[38a]

HARFÜ'Ş-ŞİN
ŞĀKİR

Hālā Midilli cezīresi müftisi Ebūbekir Efendi'nin veled-i reşīdi olup çend sāl muḳaddem dārü'l-taḥşīl ve'l-murād Āsitāne'ye kādem ve Ḥamīdiyye Medresesi'nde hücre-nişīn-i istifāde olarak mülāzım ve elli senesi Rebī°ü'levvelinde vāḳi° ru'ūs imtiḥānında ḥāricle şādān olan elli dört nefer-i müheyyanın otuz yedincisi olarak nā°il-i kām olmuştur. Fī ḥaddi zātīhi erīb ve reşīd ve edebiyeden verziş üzre olmadığı ḥālede nikāt-ı büleḡāyı müstefīddir. Muvaffāḳ olduğu tārīḥ-i sāl intiḥāb olunmuştur.

ŞĀKİR PAŞA

Şūrīde-ter eyler çün lāle piyāledir
Beñzer gül-i ala
Bülbül-şıfat elbet getirür ḳāle piyāle
İtsem n'ola nāle

Ol mihr-i ruḥuñ tābeş-i ḥüsnünden olup germ
Yandı dil-i pür-şerm
Dür itmede çün şu°le-i cevvēle piyāle
Ber-vech-i °icāle

Rindān-ı sebük-rūḥun ider cān ü dilin şen
Hem çeşmini rüşen
Ḥāletde mehdire dil-i meyyāle piyāle
Cānlar āna hāle

Duht-i reziñ işkeste idüp hürmetin aḥir
 Al cāriye dürdür
 Hemşiresin ʿarz eyledi dellāle piyāle
 Mānende-i kāle

Bir cāmla nerm oldu o ḥançer be-kef-i nāz
 Tünd iken o ṭannāz
 Gūyā siper oldu ser-i pinyāle piyāle
 Cān çekdi ḥavāle

Verd-i tere keyfiyyet-i şahbāyı çü bülbül
 Naql eyledi kulkul
 Şadrīñ ile aldandı gül-i ala piyāle
 Kān ağladı jāle

Şākir ḥased ol rind-i mey-āşām ki her şām
 Sāķī-i gül-endām
 اورا نده از بادکسی سال میچال⁶⁰
 و نیس من اول⁶⁰

[38b]

ŞĀNĪ

Şāḥib-i tāriḥ-i Naʿimā ve şāḥib-i tezkire. Şafāyī kavllerince Vanī ve Müstakīm-zāde taḥrīrince Āmedī ʿAbdü'l-kerīm Efendi'dir. Ḥācegāndan olup müʿyyeden Van defterdārı iken biñ yüz seksende Şafāyī sözünce Van'da ve Müstakīm-zāde taḥkīkkince Ḥacc'a gider iken sene-i mezkūrede Şām'da vefāt itmişdir ve dīvānı vardır.

ŞERİF

Şeyḥü'l-islām Meḥmed Efendi ibn-i Şeyḥü'l-islām es-Seyyid Esʿad Efendi. Mevlānā-yı mūmā-ileyh iki yüz dört Ramazān-ı şerīfīñ tokuzuncı günü ecel-i mevʿudlarıyla terk-i ḥayāt-ı müsteʿār ve ʿazm-ı dārü'l-ķarār eylediler. Terceme: Maḥdūm-ı müşārü'n-ileyh Şeyḥü'l-islām-ı be-nām Esʿad Efendi merḥūmuñ şemere-i şecere-i vücūdudur. Yüz otuz altı tāriḥinde zīb-ārā-yı mihr-i vücūd olup bālig-i mertebe-i temyīz oldukda taḥşīl-i kemāl ü maʿārifeye meşgūl ve ʿaşrları ʿulemāsından aḥz-ı menķül ve maʿķül itdiler. Elli tāriḥinde silkü'l-leʿāl-i müderrisīn-i kirāma dāḥil ve devr-i medāris ve biķāʿ iderek altmış yedi tāriḥinde Diyarbekir mevleviyyeti ve yetmişde Kudūs-i şerīf [39a] pāyesiyle manzūme-i iķbālī müstezād ve yetmiş dörtde Burusa ķazāsıyla ber-murād ve ol ḥilālde Mekke-i mükerreme pāyesi ve seksen tāriḥinde İstanbul ķadıllığı ve seksen beşde Anadolı ve seksen tokuzda Rūm-ili şadāretleriyle icrā-yı aḥkām ve tokusan ikide şeref-i tekerrür ile nāʿil-i murād olup birķaç günden şonra ķuşvā-yı merātib-i ʿilmiyye olan cāy-

⁶⁰ Ona bir yıllık şarap kadehi sunar ve meze olarak da öpücük verir.

ı vālā-yı fetvā zāt-ı °alileriyle kesb-i behcet ü bahā ve dört buçuk seneye qarīb kemāl-ı °iffetle lāzime-i meşīhat-ı İslāmiyye’yi ve ba°de’l-infişāl gūşe-nişīn-i hamūl ve inzivā olmuşlar idi. İki yüz üç senesi Zi’l-ka°desinde egerçi mükerreren şeyhü’l-islām ve müftīyyü’l-nām olup ancak °illet-i mizāc ve za°f-ı pīrī muhavvel-i dūş-ı himmetleri olan emr-i °azīm-i meşīhata bā°is-i taqşīr olmağla altmış günden sonra maķām-ı fetvādan tenzīl ve hānesinde ikāmetle tebcīl ve tārīh-i mezkūrede: ⁶¹ هاتى هاتى الناس من خالد diyerek tārīk-ı tārīf ü tālid ve dağ-zen-i kulūb-ı ekārib ve ebā°d oldılar. Haķķa ki °afīf ü perhīz-kār müteşallib ve dīndār ğayret-keş-i dīn ü devlet hāriş-i kavānīn ve rūsūm-ı tārīkat olup reşāşe-i raṭil ü rişādan dāmen-i °ismet-i pāk ve müncih-i havā°ici nās olan ibrīz-i hālīş nazar-ı °itibārlarında kem-ter ez-hāk idi. Ancak ber-muķtezā-yı vaķār ü enefe her şahşā taḥrīk-i şefeh itmeyüp kavlı u fi°li ihtīşār üzre oldığımı ba°zılar iş°ār idüp bu daḡı ba°zı nā-ehl ve istihķāklar dil-bend-i ümīd olduğda meṭālib-i ğayr-ı lāyikānīn teḡallūfünden neş°et itdiği zāhirdir. Merḡumuñ elşine-i şelāse de olan āşār-ı nazm ü neşrleri sencīde-i mīzān-ı i°tibār olup ve bu kıt°a daḡı zāde-i ṭab°-ı şerīfleridir.

Kıt°a

- 1 حرق علمه ستدان یت تحقیق احکام
چون یت تحقیق در افلاک قوه باش
  - 2 علم ال غیب خداوند کج عیست هم ان
سخت کذب و د کرت و من جبه اش⁶²
- °An tārīh min 1203 ilā 1206

[39b]

ŞA°Bİ

Ṭoķuz yüz altmış altıda tārīh söylemişdir. Evşāf ü aḡvāl-ı bāķiyyesi görülemedi.

ŞEFİ°İ

Ḳuzātdan oldığı Tezkire-i Riyāzī’de mezkūrdur. (Tezyil) Şu beyti tezkire-i mezkūrede meşūrdur.

Nazar kıl her dem aķan kana cism-i dāğdārımdan
Benim her tāze dāğım kanlar ağlar rüzgārımdan

⁶¹ Eyvah! İnsanlardan kimse ölümsüz değıl.

⁶² 1. Sen takvimi ve eflakin dönüşünü araştırıp bilsen bile, asıl Alīm olan ve bilen Hak’tır.

2. Gaybı bilen sadece Allah’tır ve sen müneccim olsan bile sözün yalandır.

ŞÜKRİ

Darb-hâne kâtibi Üsküdârî Şükrî Efendi'dir. Göyce Emîn Efendi'niñ birâderidir. Biñ iki yüz yigirmi bir senesi Rebî'ü'l-evvelîñ on ikinci günü irtihâl idüp Üsküdâr'da Ayrılık Çeşmesi maħalline qarîb gider iken tarîk üzre taraf-ı yesârda defn olunmuşdur. Pederimiñ eş'ârda üstâdıdır. Vefâtından birkaç sene muqaddem pederime Sâhil-hâne'ye geldi. Pederim ikrâm itdi. Afyona devâm idüp ve pîr-i sâl-hürde ve naħîfî'l-mizâc olduğından gâyet münhanî ve mısr veznesine dönmüş idi. Kendüsinden ba'zı eş'ârını talep itdim. Kendüsinde olmayup cümlesi zâyi' olduğını iş'âr ve i'tizâr iderek aħbâbdan ne tedârik idebilür isem diyü gidüp işbu gazelliyâtı irsâl itmiş. Şikeste-qarîb gâyet laţîf hattı var idi.

[40a]

ŞÛR-I İŞK

Eş-Şeyh Sa'ade'd-dîn. Etrâf-ı Kâbil'de Dih-i Yahyâ nâm kıryede tevellüd ve belde-i Kâbil'de neşv ü nemâ bulmuş. İlmi ü ma'rifete sa'y-i cemîl itmiş ve tekmi'l-i sülük itmiş ve niçe kimesne teslik itmiş ve haylî müridleri var imiş. Buħârâ'ya bir def'a gelmiş. İyü tabâbet dahı bilür imiş. Halîl şâhibden ilmi kalîl imiş ve tabâbet bilmeyüp azîmet-hvân imiş. Bir kitâb cem' itmiş. Bir halîfesi Buħârâ'ya getürmüş. Ehl-i Buħârâ o kitâb için tekfir itmişler ve Hâcî Dîvâne dimekle şöhret-şi'âr imiş ve el-hâl oğlu Buħârâ'da tabâbetle müştehir imiş ve oğluna dahı Şûr-ı İşk dirler imiş.

ŞEHRİ

Hvâcegândan Malatyalı Âlî Efendi'dir ve Nef'î'niñ tilmîzidir ve tezkireci dahı olmuşdur. Biñ yetmiş birde vefât itmişdir.

[40b]

HARFÜ'Ş-SÂD**MİRZÂ ŞÂDIK**

Mütercem-i mûmâ-ileyh Buħârâ kırrâsından Cândâr nâm kıryede tevellüd idüp soñra Buħârâ'ya vürüd birle ma'arife sa'y u güşeş iderek zümre-i küttâba iltihâk itmiş. Soñra münşilik manşıbında qarâr itmiş. Buħârâ'da küttâb iki kısm olup birine şâkirdân-ı müşrif ve digerine şâkirdân-ı meniş itlâk iderler imiş. Biriniñ re'îsine mîrzâ-yı müşrif ve digeriniñ re'îsine mîrzâ-yı meniş dirler imiş. Mütercem Buħârâ Pâdişâhı Murâd Beg zamânında bu hıdmete naşb olunup otuz seneye qarîb bu hıdmetde müstaħdem olmuş. Nihâyet biñ iki yüz otuz beş senesi Buħârâ'da fevt olup manşıbı şâkirdândan Mîrzâ

Şerîfî'ye virilmiş. Zarîfû't-tab° 'azîmü'l-cüsse mehîbü's-şekl bir zât-ı leţâfet-simât imiş. İlmden dahı bî-behre degil imiş. Eş°âr-ı Fârisiyye'si keşret üzre imiş. Âşârından bu gazele dest-res olduk. Tahmînen otuz beş cüz° miqdârı dîvânı eyâdî-i nâsda mütedâvildir.

- 1 مت ابین چ عزیزت س رکوی زد و پی چ د
کشرت ه تاب خورشیدی ترکوی زد و پی چ د
- 2 فتاده آنف سرف بدور موی هلت
برنگ مارکه لدرکم رکوی زد و پی چ د
- 3 بدام حلف تاد رغفل تمیی ار
چو طر وک ه ز خویشی رکوی زد و پی چ د
- 4 بوی بحر زرد موج چشم اش گشام
ز شرم فدگر داببکوی زد و پی چ د
- 5 به مغل یک موی و کرم گنگو لب صادق ب
زبان شم عیسوی ش رکوی زد و پی چ د⁶³

[41a]

ŞĀFĪ

Müstaķîm-zâde kavlince Yeñîşehir Fenâr'dan ve Şafâyî tahrîrinde Bolulu Dervîş Aĥmed'dir. Bîñ yetmiş altıda vefât itmişdir.

ŞĀLİĤ

Şâlih-zâde Şeyhü'l-islâm es-Seyyid Meĥmed Es°ad Efendi ĥazretleriniñ necl-i ercümendidir. Surûrî:

°Afîf ü şâf-dil Şâlih Efendi göçdi cennete (1227)

ŞABİĤ

Ĝalaţa gümrüginde kâtib-i evvel Aĥmed bin Hüseyn nâm bir şâir-i be-nâmdır. Bîñ yüz toĥsan sekiz sâlinde vefât itmişdir. (Tezyil) Tezkire-i Şefkat'de iki gâzeli mezkûrdur. Bu gâzel andan alındı.

⁶³ 1. Pençe gibi olan saçlarını başına toplama, o saçlar kıvrılır ve elden yanlardan sarkar. Nitekim ipin elde zapt edilmesi, dönüp kıvrılınca daha zor olur.

2. Dağın eteğinde kıvrılan ve kaçan yılan misali, saçların kıl gibi ince olan beline kadar sarkmış.

3. Kendinden habersizce kaçıp kıvrılan kuş gibi gönül, gafletinden olayların tuzağına düştü.

4. Gözyaşı akıtan gözümün dalgaları denize çarptıkça, denizdeki girdap kıvrılır ve kaçıp gider.

5. Sadık'ın ağzını açıp konuşmaya başladığı mecliste, mumun dili alev alev yanar, kıvrılır.

Bu nâliş-gehde bülbül gibi feryâd itme seslenme
Hâmûş ol gonca-veş izhâr-ı bûy itme nefeslenme

Ğaraż şem°-i maḥabbetle vücûdun maḥv ise sũfi
Hemîşe şîve-i pervânededen ğayra heveslenme

Bu menzil-gehde olma ḳarvân-ı nâle-i âmâl
Aşılma gerden-i cemmâze-i dehre cereslenme

Hümâ-pervâz olup her tu°me-i nâ-çîze meyl itme
Bu çarḫ-ı °ankebûtı ḥânedede ey dil megeslenme

Şabiḥâ kâle-i şeh-bender-i bâzâr-ı °irfâna
Hemân naḳdîne-i ma°nâyı şarf ile nekeslenme

[41b]

ŞİDĒİ

İslâmbol'da Dâvud Paşa ḳurbında Câmî°-i Sultân Bâyezîd cedîd imâmı ve Enes Hasan Efendi'niñ ḥulefâsından °Abdu'llâh Efendi'dir. Biñ yüz otuz senesi eşnâsında şeyḫ-i mezkûruñ muḳîm olduĒı Ḥalvetiyye'ye maḥşûş Aydın tekyesinde ḥıdmetlerinde iken birgün °Abdu'llâh seni Kefe'ye irsâl ideceğim buyurduḳlarında °ale'r-re°s diyüp hemân sipâri[ş]leri buyurduḳları ğuş-ı hũşla istimâ° idüp der-°aḳab bir sefîne tedârikine şürû°la irtesi evlâd ü °iyâliyle boĒaza varup bir sefîneye sũvâr ve Kefe'ye vuşulla üç sene miḳdârı anda ta°lîm-i Ḥalvetiyye ile ḳarâr idüp yine şeyḫiñ emriyle Âsitâne'ye tenhâ gelüp naḳlini emr buyurduḳlarında yine Kefe'ye °avdet ve Şeyḫ Hasan nâm kimesneyi Kefeli taḥlîf ve maḳâmına iḳâmetle °iyâl ü evlâdın alup Âsitâne'ye gelmiş. Ḳırḳ sene miḳdârı daḫı mu°ammer olup yetmiş üç yaşında intikâl ve Ḳoca Muştafâ Câmî°i ḥazîresinde medfûn olmuş. °Aleyhi'r-rahme. Çâşnî-i ḥâlîden ğayr-ı ḥâlî on cüz° miḳdârı dîvânı meşḫûr olmuşdur. İsmâ°il nâm ferzendi evrâḳından cem° itmişdir.

[42a]

ŞADĒĒ

Ayaşofya vâ°izi Fâzıl Süleymân Efendi'niñ necli Yaḫyâ Efendi'dir. Mekke-i mükerreremeye ḳadı ve biñ yüz altmış beş senesi vefât idüp medfeni eşref-i ârâzi olmuşdur. Dîvânçe-i eş°arı vardır. (Tezyil) Tezkire-i Şafâyî ve Sâlim ve Râmiz'de terceme-i aḫvâli mündericidir. Bu ğazel âşârındandır.

Her ne dem bülbül terennümle leb-i ḥâmûş açar
İstimâ°a Ēonce-i ne-şükûfteler hep Ēuş açar

Rũḫdur te°şîre menşe° yoḫsa kim miḳrâz-ı şem°
Şu°leye âĒuşı pervâneyle dũş-â-dũş açar

İstemez biĒĒâne ḥ°âhişmend-i vuşlat ol perî
Ebrũvânî kendi şũḫ-ı çeşmine âĒuş açar

Nağme-i muṭrıbla ancak şevk gelmez meclise
Şāhid-i germiyyeti gül-bāng-ı nūş-ā-nūş açar

İtdiler zıddıyla her şeyiñ ilācın ey Şādık
Mi°desin mest-i ḥumār-ālūdeniñ mey-ḥuş açar

HARFÜ'D-DĀD

ẒA°FĪ

°Ayıntābī. Mūfessir.

[42b]

HARFÜ'T-TĀ

ṬĀLĪB

Dīvān-ı Hümāyūn ketebesinden İslāmbolī ..... Efendi'dir. Şan°at-ı bedī°a-ı tārīḥiñ ṭuruk-ı ḥesābını ḥaḳ bu kim meleke itmiş şāyeste-i iltifāt bir zātdır. Filibe'de binā olunan kırk °aded çeşmeye °Aynī Efendi'niñ bulduğı kırk bir tārīḥ nazīresinde ṭoḳsan iki tārīḥ bulup bir risāle yapmışdır. Nāle murādehu.

ṬĀLĪBĪ

Biñ °aşrı şu°arāsından Kefevī olduğı Mecelle'de muḥarrerdir. Sā°ir aḥvāli görilemedi.

[43a]

ṬĀHİR

Mekkī-zādelikle mükennā İslāmbolī Meḥmed Efendi'dir. Ḳuduş-ı şerīfden ma°zül iken biñ seksen sekizde fevt ve Edirneḳapusu ḥāricinde medfūn olmuşdur. Süre-i İḥlāş-ı şerīfe üzerine °Arabī ve Türkī tefsīrleri ve eş°ār-ı mūnaḳḳaḥası vardır.

ṬAB°Ī

Rūm-ili eşrāfından Muştafā Efendi'dir. Ṭab°ı pāk bir şā°ir olup biñ yüz yetmiş sekizde vefāt irmişdir.

ṬAL'AT

Mecelle'de biñ senesi şâ'irlerindendir diyü muharrerdir.

[43b]

ṬAYYĀR PAŞA

Cānīkli 'Alī Paşa'nın oğlu Maḥmūd Paşa'dır. Hüdāvendigār-ı sabıķ Muştafā Hān-ı rābi' tābe şerāhu 'ahdinde kâ'im-maķām-ı rikāb olup yine 'aşr-ı mezkūrda ba'de'l-'azl Şumnu'ya menfī ve biñ iki yüz yigirmi üç hilālinde sinni taḥmīnen kırķdan mütecāviz iken menfāsından tünd-bād-ı ecel-i kaẓā ile şem'i hayātı münṭafı oldu. H'ācesi 'Aynī Efendi'nin himmetiyle dīvānçe-i şir tertīb itmiş ve mevlānā-yı mūmā-ileyh: "Ṭayyār Paşa Cem gibi tertīb-i dīvān eyledi." tārīhini yazmışdır. Surūrī:

'Ankā-yı rūḥ-ı Ṭayyār 'uķbāya kıldı pervāz (1223)

[44a]

HARFÜ'Z-ZĀ**ZARĪF**

Şeyḥü'l-islām ibn-i Şeyḥü'l-islām 'Arab-zāde Meḥmed 'Ārif Efendi merḥūmuñ imāmı Rūm-ili eşrāfindan ḥālā dāḥil-i şaf-keşān-ı hayāt 'Ārif Efendi'dir. Merḥūm-ı mūmā-ileyhiñ Rūm-ili şadāretine bulunan tārīḥ-i münṭehaba tevārüd irmişdir ve zātında daḥı zurefādandır.

ZARĪFĪ

Biñ yüz seksen yedide tārīḥ inşād itmişdir. Aḥvāl-i sâ'irine zafer bulunamadı.

[44b]

HARFÜ'L-'AYN**'ĀRĪF**

Re'sü'l-küttāb eşrāf-ı kuẓātın Kaşamonī Meḥmed Sālīm Efendi'nin oğludur. Def'a-ı şālīşede tevķī'i olan manşıbından ma'zūlen biñ iki yüz yigirmi altı Şaferiniñ yigirmi yedinci günü vefāt itmiş ve Şovuk Çeşme civārında vāķi' Ziyet Sultān Cāmi'i

kabristânına defn olunmuştur. Elşine-i selâşede nazm-ı eş'âr ve fi'l-hakîka sühan-şinâslıkda şâhib-i iktidâr idi.

°ÂRİF

Küçük tezkirecilikden ma'zûl fevt olan şâ'ir-i mâhir haşmını iltizâma kâdir Nesîbâ Efendi'niñ dâderi Şâlih Efendi'niñ oğlıdır. Evvelâ mektübî ba'dehu âmedî oğalarına me'mûr ve beş on seneden sonra biñ iki yüz otuz altı tevcihâtında mevķûfâtılık rûyeti câhına mestûr olup ba'de'l-°azl Müftî-zâde Hüseyin Paşa'niñ muhallefâtı zabıtına me'mûren Kayseriyye'ye sâ'ik-i semend-i hareket ve altı mâh mürûrunda orada fevtle Şeyh İbrâhîm Tennûrî kudîse sırrahu marķedi dâ'iresinde defn-i türbet [45a] olmuştur. Târîh-i °Aynî Efendi:

Kıldı °Ârif Beg Efendi cennetü'l-me'vâyı cây (1238)

°Ulûm-ı °Arabiyye'de mâyesi ve sühan-şinâslıkda °alî pâyesi olup hattâ kaleimde iken taħrîrât-ı °Arabiyye mütercimi idi. Divânçe-i eş'âr-ı ma'nîdârı vardır.

°ÂRİF

Kurşuncıbaşı-zâdelikle şöret-şî'ârdır. Pederi °aşr-ı Selîm Hân'da olan cünd-i mu'allem biñbaşılardan Aħmed Ağa. Vâlidesiniñ pederi Kurşuncıbaşı olmağla o künye ğalebe gelmiştir. Tercemesi âtî Tüfengcibaşı °Ârif Efendi merhûma iltibâsdan maħlaşını sabıka tebdîl itmiştir. °Ahd-ı °adl-i pâdişâh-ı zamânda rikâbdârlıktan Filibe'de kâ'in Şihâbe'd-dîn Paşa tevliyyetiyle çerâğ olup biñ iki yüz kırk sâli leyle-i zifâfda müfâce'eten vefât itmiştir.

[45b]

°ÂRİF MÜDERRİS-ZÂDE

Hâcî Bayram-ı Velî kudîse sırrahu silsilesine münteħî olup Muştafâ Hân-ı sâlis hazretlerinin devri evâħirinde Âsitâne-i °aliyyeye fenn-i nücûmda mahâreti olmağla bâ-emr-i sulţânî celb ve ol °ahdde fevtle Üsküdâr'da Miskînler civârında defn olunan °âlim ü şâ'ir ve maħşûşân fenn-i nücûmda mâhir Anķaravî şeyhi Muştafâ Efendi'niñ küçük oğlıdır. Pederiniñ fevti eşnâsında Enderûn-ı Hümâyûn'a alınup °ahd-ı Selîm Hân-ı sâlis tâbe serâhuda Tüfengcibaşı ba'dehu anahtar ağası olduğdan sonra iki yüz on sekiz ğilâlinde altmışlı rütbesinde ru'ûs-ı tedrîsi ve Ebû'l-feth Sulţân Mehmed Hân tayyebellâhu te'âlâ rûhahu evķât-ı şerîfesi rûz-nâmeciliğiyle çerâğ olup maħredden Selanik ve bilâd-ı erba'adan Edirne'yi bi'l-fi'l ve Mekke-i mükerrime ve İstanbul kazâlarını pâyeye ile ba'de'z-zabıt ve'l-ihrâz yetmiş altı yaşında iken iki yüz kırk yedi Zî'l-ka'desi münteşifinde vefât idüp pederi civârında defn olunmuştur. Üdebâ-yı °ulemâdan sühan-şinâs ve luğat-dân kendüye maħşûş tavırda şâhib-i divândır. Târîh-i Vaşşâf gibi

bikr-i fikri haq bu kim kâmilâne Hülâgû'nuñ Bağdâd vaq'asına qadar şerh itmiş ve biraz âşâr-ı kalemiyyesini dağı üdebâ-yı a'şâra yâdigâr bırakmışdır.

[46a]

°ARİF

Mollâ Meḥmed Şerîf Ağa Naḳî. Pederiniñ ismi Ağa Meḥmed Naḳî olmağla kendüye laqab olmuş. Pederi İşfahānīyyü'l-aşl olup Buḥārā ḥākimi Raḥîm Ḥān zamānında pederi esîr olup Buḥārā'ya fūrūht olmuş. Mütercem Buḥārā'da tevellüd eylemiş. °İlm ü şalāḥ tarīkine sülūk itmiş ve tekmîl-i sülūk itmiş. Ekser zamānda kâdıllık ile etrāf-ı Buḥārā'da evkāt-güzār olurmuş ve ba'zen cami'lerde imāmet idermiş ve zümre-i küttāb-ı münşiyāna dāhil olmuş. Ḥ'ācegān-ı Cūy-bār ziyāde ikrām ü °izzāz iderlermiş. Buḥārā ḥākimi Şāh Murad Beg kendüye ikrām itmediginden bir niçe ebyātla hicv itmiş. Bu beyt andandır.

کریناشد درتمس خکار چرخ تیغ باز
کلمش بخارا ای چرا هموگند⁶⁴

Bu dağı ol bābda anıdır.

از شرافت شرافزون
نرکلی خات و ماده همون⁶⁵

Şāh Murad'ın gözleri gāyet küçük ve çehresi °acîbü'ş-sekl olduğundan meymūna teşbîh itmiş. Kendüye vāşıl olduğda beş ay miqdārı bir çāḥda ḥabs idüp soñra ıtlāk itmiş. Bir def'a Cūy-bār'a kâdı olmuş. Lākin çāpük °azl olmuş. Sebebi böyle imiş ki Buḥārā'da °ulemādan bir mollā Ḳurban nām şahş var imiş ki Birinc laqabıyla mülakḳab imiş ve °indlerinde °Acem'e māş ta'bir iderler imiş. Mütercemi naşb itdiklerinde Mollâ Ḳurban-ı mezbūr bu kıt'ayı nazm itmiş.

ماش از برنج از چوین و بیل نتر
قتلی شد اسیت شیعه نقلیب جوار⁶⁶

[46b]

Bu beyt Mîr Ḥaydar'a vāşıl olduğ gibi mütercemi °azl ve Mollâ Ḳurban'ı naşb itmiş.

کامل ظلم اکبر در خون ناحق و حق نیلش
درقالمی و کسی اوب گب بود حجاج حاجت روست⁶⁷

⁶⁴ Hokkabaz feleğın işi dalga geçmek değilse, peki ya neden maymunu Buhara gibi bir şehrin hâkimi yapmıştır?

⁶⁵ (O), pisliği şerafetinden fazla, külhanların erkeği olan dişi maymun(dur).

⁶⁶ Maş neden mi pirinçten daha kıymetli? Cuybâr'a çok koyu bir şia kadı olmuş.

⁶⁷ Zulm etmenin kemâli ve zirvesi haksız yere kan dökmek ise, bir Özbek'in olduğu ülkede Haccâc'ın bulunmasına artık gerek yok.

zâde Nûrî Mehmed Beg'e °Ayıntâb'ı mîr-i mîrânlık ile tevcîh itdiklerinde ana dîvân kâtibi olmuş ve bir müddet hıdmet idüp paşa-yı merkûm fermânlı olduğda °Aşım Haleb ve Kilis cāniblerine firâr itmiş ve Kilisî Rûhî ile °Ayıntâb'a geldikde ülfet idüp andan edebiyât aḥz itmiş. Ol cānibden Āsitāne'ye ..... ḥudūdlarında gelmiş. Vāşif Efendi vesâtiyle °Abdu'llāh Mollā'ya ta'lik kesb itmiş ve onların vāsıtasıyla ru'ûsa nā'il olmuş. °Ayıntâb'da Şāfi'î Efendiler °ulemādan muḥaddisinden ve şuleḥādan ve şu'arādan idiler. İki qarındaş idiler. Kebîri el-Ḥāc Mehmed Efendi şaġîri el-Ḥāc Aḥmed Efendi. İki Keki °Abdî Paşa vaḳ'asında bir cum'a günü Boyacı Cāmi'inde şehîd olmuşlar.

[47b]

°ĀKİF

Diyārbekrîyyü'l-menşe° ve Bozoġîyyü'l-mevtin Mehmed Efendi nām fāzılıñ necli. Hālā re'îsü'l-küttāb ve her fende fazl u kemāli müselleme-i uli'l-elbāb Mehmed °Ākif Efendi'dir. °Ammerahu'llāhu te'ālā.

°ĀMİR BEG

Defter-hāne ḥulefāsından Himmetî Efendi'niñ necli necîbidir. Zümre-i ḥvācegāna iltihākla ba'zı menāşıbı devr iderek mālîye tezkirecisi olmuş. Üç birāder idiler. Kebîri Besîm Beg ve digeri °Alî Beg'dir.

[48a]

°İZZET

Ḥvācegān-ı dîvān-ı mu'allā-erkāndan İsmā'îl Re'fet Beg Efendi'niñ necli Aḥmed °İzzet Beg'dir. Āsitāne-i °aliyyede Temürkapu kurbında biñ yüz toḳsan dört senesi ḳadem-nihāde-i mehd-i imkân. Bir miḳdār taḥşîl-i ma'ārife ḥuşûsā ḥaṭṭ-ı nesḫe şarf-ı ezmān idüp devr-i Selîm Ḥānî'de 1210 senesi Enderûn-ı Hümāyûn'da ḥazîne oṭası aġayānına mülteḫik ve anda şan'at-ı ḥaṭṭı resîde-i derece-i kemāl itmege üstādı Üsküdārî °İzzet Efendi'den aḥz-ı izn ile neyyir-i faḥḥārî müşriḳ olmuşdur. Ḥaṭṭ-ı nefîsiyle birkaç muşḫaf-ı şerîf ve Tefsîr-i Tıbyān ve Terceme-i Mektûbāt-ı Fārûka ve Terceme-i Mevāhib-i Ledünniyye emşāli kütüb-i müte'addide ve Şemā'il-i şerîfe ve müte'addid Şifā°-ı şerîf ve ve Delā'il-i şerîfele taḥrîr idüp birkaç gün °illet-i sill ile marîz ve bîmār olarak biñ iki yüz otuz sekiz senesi Ramazān-ı şerîfiniñ yigirmi üçüncü Cum'a gicesi birāderleri ātî'z-zîkr Ferîd Beg Efendi'niñ Üsküdār'da kā'in ḥānelerinde °azm-ı cennāt ve Ḳaracaahmed kurbında Şāh-rāh'da defnle mülḥaḳ-ı emvāt olmuşdur ve ḥaṭṭ-ı ta'likde daḫı mahāreti var idi ve Fārisî'yi Ḥvāce Şākir Efendi'den ve birāderleri Ferîd Beg'den taḥşîl itmişdir.

[48b]

İZZİ

Nu'mân. Kastamonı'da meşâyihden 'Abdü'l-azîz-zâde Efendi'niñ neclidir. Sinni otuza resîde olmadan vefât itmişdir. Muqaddemât-ı 'Arabîyye'den ba'zısını oqumuşdur. Tārîh-i Surūrî:

Şâ'ir idi eyledi 'İzzî vefât (Fî 13 Şa'bân 1225 der-Mâgnisa)

Diger li-Surūrî

Şa'bân içinde gitdi mülk-i beķāya 'İzzî

Li-'İzzî Kıt'a

Gitdikçe yâri görmege aġyârı görmesem

Görsem o nūr-ı bāşırayı nârı görmesem

'İzzî nigâh itmez idim bu zemîne ben

Naẓm-ı Hâlîm-i mu'cize-âşârı görmesem

Diger

Zamân olur ki bir içim şu virmez ehl-i dile

Nedir bizimle 'aceb mâ-cerâ-yı 'âlem-i âb

İŞMET

Râ'if İsmâ'îl Paşa-zâde es-Seyyid İbrâhîm 'İşmet Beg Efendi. مامورشدن محمد متبگ لبزشت و عیبرای کماله احوال صلح من چہ Bin iki yüz beş senesi Muħerremü'l-ħarâmîñ yigirminci ġüni sâbıķân Ĥalebü's-şehbâdan ma'zûl 'İşmet es-Seyyid İbrâhîm Beg'e Mekke-i mükerrema pāyesi iħsân olunup li-ecli'l-mükāleme Ziştovi cānibine sevķ ü tesyîr kılındı. 'An-tārîh min-1203 ilâ 1206. Vilâdetleri leyletü'l-cum'a tulû'-ı fecrden yigirmi daķıķa mürûrunda vuķû' bulmuşdur. Muħerremü'l-ħarâmîñ on yedinci ġüni. Tārîh li-veleduhu Râ'if Paşa:

[49a]

Ziyet-i ġül-zâr cānım geldi İbrâhîm Beg (1164)

Ṭarîķ-i tedrîse ibtidâ ĥâricden yetmiş tokuz senesi Zî'l-ķa'de ayınîñ onı dersiyeye i İbrâhîm Paşa-zâde ile dâhîl olmuşdur. Fî 13 Zî'l-ħicce 1178. Diger maħalde muħarrer müderris şüd. Fî 15 Zî'l-ķa'de 1179. Ĥâmiseden Ĥaleb ķazâsı tevcîh olundu. Fî 19 Muħarrem 1202 zabteş temmuz. Ordu ķadısı naşbı fî 17 Cümâde'l-âħire 1205. Mekke-i mükerrema pāyesi tevcîhi fî 19 Cümâde'l-âħire 1205. Bükreş müşâleħasında murahħaş-ı sâñî naşb olunup ĥitâm-ı muşâleħada İslâmbol pāyesi i'ṭâ olundu. Fî 18 Zî'l-ħicce 1205. Tevcîh-i ķazâ-yı İslâmbol fî 15 Zî'l-ķa'de 1207. Ĥubûbât ĥazînesi iħdâşında 'adem-i

⁷⁰ Ziştov'da Nemçe barışının müzakeresi için İşmet Bey memur oldu.

ihdâsı zımnında ba'zı mu'arazalarıyla kıssa-ı tavîle mebnî Bursa'ya iclâ olundu. Fî 25 Şafer 1208. İtlâkeş evâsıt-ı Cümâde'l-ülâ 1208. Bâb-ı 'Alî'de mükâlemâta ve şūrâ-yı hâşşa me'mûr buyuruldukdâ Anaṭolî pâyesi i'ṭâ olundu. Fî 11 Muḥarrem 1212. Ba'dehu Rûm-ili pâyesi i'ṭâ olundu. Fî 5 Cümâde'l-âḫire 1213. Şadâret-i Rûm-ili evvelen fî ğurre-i Receb 1214. Şadâret-i Rûm-ili şâniyen fî ğurre-i Şa'bân 1214. Şerîf-zâde 'Atâ'u'llâh Efendi meşḫatı teşriflerinde üzerlerinde evvelen niḳâbeti bunlara tevcîh buyurdılar. Fî ğurre-i Receb 1221. Tārîḫ-i 'Aynî:

Eyledi 'İşmet Beg'i ḫubb-ı Reşûlu'llâh naḳîb

İslâmbol'da Şamanviren maḫallesinde kâ'in ḳonaklarında vefât buyurdılar. Yevmü'l-cum'a ba'de'l-'aşr fî 17 Muḥarrem 1222. Tārîḫ:

ات عالمة مال دهر ⁷¹ (1222)

Surûrî

Gitdi lâhûta re'îsü'l-'ulemâ 'İşmet Beg (1222)

'Ārif Ḥikmet Beg

Göçdi 'İşmet Beg Efendi 'âlim-i mâhir idi

[49b]

'İFFET

Bursa'da tevellüd idüp belde müderrisîni zümresindedir. Bu beyt anıdır.

Ḥaṭṭînla la'l-i lebinden cevâb istedim
Şarâb istedim ammâ kitâb istemedim

'AFİF

Şâlih Efendi. Ayvansarây semtinde ḫânesinde müddet-i medîde inzivâ ve iḳâmet itmegin nisbet-i mezkûre ile müştahir olmuş idi. Yigirmi altı senesi aḫirete intikâl itmişdir. 'Ārif Ḥikmet Beg:

'Afîf ehl-i sūḫan vâşıl oldu me'vâya (1227)

MİRZÂ 'ÖMER ḤÂN

Tezkire derûnunda mevcûd bir varaḳa üzerinde muḫarrer olmağla oradan aḫz u taḫrîr olundu.

⁷¹ Zamanın allamesi öldü.

صلی‌ش از چلبیکر است
که انجا نخلود شده است⁷²

Meşk-i Dihlā Mīrzā ʿÖmer Hān

- 1 سرنگیم تلبله نینگ لبدلدار محرم شد
کهر شد لعی شریاق و نتر شراب ز مزم شد
- 2 لی ظل مت سرش تهر تج لعیگاه ی دارش
ن هال طور ش دتم لهب شد خورشید لعیام شد
- 3 عت ابروز شد ی ا ربکداهن شوخ دربزم
کهاق عر چه شخاتم سل شد کلیه غم شد
- 4 خرای دیتوای رش گسپی در کلیه ففقرم
کلیت انارم ش کعبه شوفردس حرم شد
- 5 هوای بیچت ابلیس افتاد در خاطر
بدوشم لم شد زنجیر ش نکسی پر مخ شد
- 6 رموز درددل مرا نخیواتم ساز پاد روشن
بلب آمفیس ش دزاله شد آه دمام شد
- 7 بی ریب رسالتش س و دمزد سرن گنوی دی
بس رمن دلبل چشم طویلا سینه مرم شد
- 8 عمر با ارفرنکی زادت ا لاف م صحت زد
رفرنیکرله شد ی واره شد رسوای لعیام شد⁷³

⁷² Aslı Çârbeğir'dendir. Orada doğmuştur.

⁷³ 1. Gözyaşım, yârin la'l gibi olan dudağına mahrem olduktan sonra mücevher oldu, yakut oldu, zemzem suyu oldu.

2. Karanlık fitratlı gönlüm, onun tecelli edeceği yerde, Tur'daki ağaç oldu, ay oldu, güneş oldu.

3. Ya Rab! Benim meclisim karanlık kuyunun dibi oldu, gam kulübesine dönüştü ve matem evi oldu; acaba hangi şuh benim meclisimde şikâyet etmeye başladı ki başıma bunlar geldi?

4. Ey güzelliğiyle perileri kıskandıran sevgili! Sen salına salına fakir kulübeme adım attıktan sonra burası İrem bağına, ka'be'ye ve cennete dönüştü.

5. Onun kakülünün kıvrımları aklıma gelince, o kıvrımlar omuzumda tuzak oldu, zincir oldu, kıvrım kıvrım saç oldu.

6. Gönlümdeki dertleri ona açayım dedim, dertler dilime gelince nefes oldu, inilti oldu, ah oldu.

7. Yüzümü onun kapısına sürdürdüm ama o benim kafama ümitsizlik taşı fırlattı. Başımdaki mendil, gözümdeki yârin kapısının tozu olan sürme, sinemdeki yarama merhem oldu.

8. Ömer o Frenk yavrusu ile aşk ve muhabbetten konuşmaya başlayınca dinine yabancılaştı, delirdi ve âleme rüsva oldu.

Meşk-i °Ömer Hân

Meni kim mestlikdin gözleri öldürdi sağ olsun

Gözün ser-çeşmesi ol iki āhūga belāg olsun

Tebessüm zāhir it şīrīn lebiñdin infi°āl ile

Şeker handle seniñ gül-ğonce andın bīd sağ olsun

Seniñ gevher-i tişēngni vaşfını deryāga °arz eyle

Şadef anı işitmeñge ser-ā-pā bir kulağ olsun

Perīşān hālime meşşāte eyleñ reşkden her dem

Anıñ saçıga yā Rab haste könglümünden tarağ olsun

Yüzüñg gülşeni açğıl gül yaqasın çāk çāk itsün

Kara hālingni körgeç lāle dāg üstine dāg olsun

Bu gülşen kuşları gülzār-ı ruşşāringı şeydāsı

Emīrī h°āh gedādır h°āhī bülbül h°āhī zāg olsun

°ULVĪ

°Ayıntāb'da Hācı-zāde'niñ şulbundan tevellüd itmiş. Zekāda mānend-i zükā semā°-ı iştihārı pür-ziyā itmiş. Bir civān-ı ser-ā-pā hüner ve hiddet-i feţāneti berķ-i hātıme reh-ber bir zāt imiş. Bir lāzime-i evşāf-şabıķa °unfuvān-ı şebābında cerh-i çarh-i eşire esir ve gerdem-i nāziki zencīr-i mār zencīr olup kaşd-ı istişfā ile Haleb'de Bāb nām maħalle işāl olunup taħmīnen sinīn-i °ömri yigirmi beşe teķarrüb itmiş olduğı hālde rehā-yāb-ı kuyūdāt-ı °umüm ve vāşıl-ı ğuref-i cennāt-ı mağfıret-lüzüm olmuşdur.

[50a]

°İNĀYET

Buħārī'dir. Kel °İnāyet dimekle şöhet-şī°ār imiş. Pederi meşk-āb ya°nī saķķā imiş. Kırk senesinden muķaddemce hayātda imiş. Zümre-i münşiyāndan bir şā°ir-i be-nām imiş. Muķaddemā Sultān Hān Edā maħlaşın hūş-ı meclisinden imiş. Sultān Hān Ferġana'da muķīm olduķda mütercem Buħārā Şāhı Mīr Haydar'a intisāb peydā itmiş. Dā°imā andan cüdā olmaz imiş. Pīr ādem imiş. Hemşire-zāde-i vāzılı imiş.

°AYNĪ

Es-Seyyid Hasan bin Hasan el-°Ayıntābī. 1180 tevellüd itmiş. Biñ iki yüz beş senesi Āsitāne'ye gelmişdir. Vaţanından Keki °Abdī Paşa vaķ°asında 1198 hūdūdunda °Ayıntāb'dan hurūc ve Mar°aş'da dört sene miķdārı karār ve andan Elbistan'a gelüp Hayātī Efendi'ye mülākī olup anda bir sene miķdārı ikāmet idüp Çelebi Efendi şurre emīni olup Küçük °Alī oĝlı havfindan Elbistan üzerinden gidüp anda mütercem Velitüvfā

nazmını târîh düşürüp virdikde yedi gurus cā'ize virmiş. Andan Darende'ye gelmiş. Darende'de iki sene miqdârı ikâmet itmiş. Anda iken Sultân Selîm cülûsı vâkı' olmuş ve Hayret Efendi ile anda mülâkât itmiş. Bunlarıñ cümlesinden taḥşîl-i 'ilmde imiş. Anda 1205 Şevvâlinde Āsitâne'ye gelüp Sultân Ahmed Medresesi'ne girmiş. Altı sene miqdârı anda taḥşîl ile [50b] meşğûl olup Harpûṭî Hasan Efendi'den taḥavvurâta kadar okumuş anıñ vefâtında Palabıyığıñ bir miqdâr celâline gitmiş. Şoñra Kütahyalı Mehmed Efendi ile ülfet idüp ve andan şoñra bā-cenāḥ olmuş ve Tayyār Paşa o eşnâda İslāmbol'a gelmiş. Mütercimden Fārisî ve Hâfız ve 'Arüz-ı Vaḥîd-i Tebrîz kırâ'at itmiş ve Velîyü'd-dînzâde'nin gâlibâ def'a-ı şâniyyesinde Rûm-ili kuzzâtı silkine girmiş. Şeyhü'l-islâm Dürrîzâde def'a-ı şâniyye meşîhatında:

‘Ārif Efendi müfti oldu yine cihāna

târîhine cā'ize olarak mülâzemet virmiş. Bir miqdâr Başma-ḥâne'ye muşahḥîḥ olup muḥaddem Râtib efendi'ye intisâb itmiş. Oğlını ve damâdını okutmuş şoñra Tayyār Paşa'ya kâ'im-maḳâmlığında kitâbcı ve şoñra Râmîz Paşa'ya ḳapudan paşalığında kitâbcı olmuş. Râmî Çiftliği'nde iken şevketlü 'arz-ı ḥâliyle cünne manşıbını kendüye tekâ'üd virmişler ve kendüsi muḳaddemâ tarîḳ-i Rûm-ili'yi terk itmiş idi. Biñ beyt miqdârı Nuşret-nâme'si vâkı'a-ı ref'i ocağı müştemile manzûmesi ve Nazmü'l-cevâhir nâmında se zebân luğat manzûmesi ve iki biñ otuz beyt miqdârı Sâḳî-nâme'si ve Fārisî'den ve Türkî'den mürekkeb ve Târîḥ-i Keşîre ile dîvânı vardır.

Hüsniñe yüz vech ile taḥsîn olur âyîneden
Bir nazâr ḳıl kendiñe tebyîn olur âyîneden

Ehl-i isti'dâd ider rûşen-dilândan kesb-i feyz
Nev-'arûsân-ı cihân tezyîn olur âyîneden

Ol perî-zâdım o deñlü ḥüsnine aşüfte kim
'Aksini gördükçe ḥayret-bîn olur âyîneden

Cilve-i meh-tâb ḥüsn-i yâr ile her şeb baña
Ferş olur sîm-âbdan bâlîn olur âyîneden

Muztaribdir zât-ı erbâb-ı hünerden cāhilân
Cebhe-i bed-şüretân pür-çîn olur âyîneden

Hüsnine pek bakmasun ol ḥod-perest-i tâze kim
Kâfir-i zülfî gibi bî-dîn olur âyîneden

[51a]

Bir gâzel söyletdi 'Aynî baña şevḳ-i rüy-i yâr
Tûṭîye sırr-ı sūḥan telḳîn olur âyîneden

[Gazel]

Gül ruḥun eyler ʿaraḳ-rīz-i eṣk-bār olduḳça ben
Hüsine revnaḳ virir âteş-nişār olduḳça ben

Âteş-i seyyāleye berḳ-i ʿaraḳla fer virüp
Yandırır ol mest-i nûrum pür-ḥumār olduḳça ben

Çeşm-i mihre tütīyā eyler felek her zerremi
Ol mehiñ tā reh-güzārında ğubār olduḳça ben

Cān şihāb-ı ğamze dil berḳ-i nigeḥden ḥavf ider
Fikr-i ḥālīñle gice encüm-şümār olduḳça ben

Halka-i fitrāk-ı zülfiñ pāyıma zencīr ider
Vahşetimden ʿazim-i şayd u şikār olduḳça ben

Velvele-sāz-ı füsüs oldı zemīn ü āsümān
Derd-i hicr-i yār ile zār ü nizār olduḳça ben

ʿAyniyā bu heft beyti ṭāḳ-ı ʿarşa aşdığım
Söylerim ol çār ebrūya düçār olduḳça ben

[Gazel]

Pür olur cām-ı tecellī bāde-ḥvār olduḳça ben
Fer virür mihre cemālīñ neşʿe-dār olduḳça ben

Halka-i firāk-ı ʿaşka bend olur ʿanḳa daḥı
Şāh-bāz-ı şayd için gül-gün süvār olduḳça ben

Künc-i şīşe-ḥānede Mecnūn olursuñ ey gönül
Her periye çarpılıp ʿaşka düçār olduḳça ben

Berḳ-i neşʿe şule-tāb eyler fitil-i zaḥmımı
Tīĝ ber-kef mest olup âteş-izār olduḳça ben

Dil yem-i sīm-āb ü müjġānım reg-i cevher olur
ʿArz idüp mirʿāt-ı ḥüsniñ cilve-kār olduḳça ben

Neşʿe-yāb-ı feyz ider rūḥ-ı Cem'i her ḳatresi
Bezm-i meyde sākīyā cürʿa-nişār olduḳça ben

Bezm-i gülşende çerāġān itsün ol lāle-izār
Âteş-i ḥasretle ʿAynī dāġ-dār olduḳça ben

Fārisī

- 1 بیوس در شوق دی داریتو ای م کرم جولانم
نزار شعله جوله دار نکرد دلمانم
- 2 بلکشن شینم اشکم طراوتبخش بعزت شد
بوا فعض آکاهای بچکد از خار چکانم
- 3 بسمت یککن لمر حسرت لبق لبت شرکوا
خار نشه می جوشد از چاگکیوانم
- 4 یولایبکه از ظن هص پار هصوتویافت
چرا اتکستکی در من هکنن حیرانم
- 5 فضلای غش ز قیناطیس مرگ وزنکی چون
من امن چکنس ماکاه خود عهست غلطانم

[51b]

- 6 نیلی خلی فزطلت متری تکر دن
سوی همست چونم عقل وشنی اری نهدلم
- 7 منتأش ذاعشق کبری طوفاننشان دارم
بببرق آمن الانم ز بهل اشگ هرلم
- 8 کشاده سپورنه پا چیده قد عس برکف
بروی عجز عینی رفورنکوی جانلم⁷⁴

⁷⁴ 1. Ey ay yüzlü! Seni görme şevkiyle öylesine yanıp tutuşuyorum ki, eteğimin etrafından kıvılcıklar saçılıyor.

2. Gözyaşımın çiğleri gül bahçesini tazelandirdi. Diken gibi olan kirpiklerimden uyanıklık baharı damlar ve görenlere ibret olur.

3. Sarhoş olup la'l gibi kırmızı dudagından şikâyet edersem, yırtılmış yakamdan neşe humarlığı kaynasın.

4. Yüz parçaya bölünmüş aynadan oluşan heyulam, sûrete büründü. İnsanlar neden bende bu kırıkları görmez, hayret ederim.

5. Kader, ölüm ve yaşamdan mıknatısını yaptı; benim demir gibi olan canım ise bir ömürdür mezbehada yuvarlanıyor.

6. Beni elest bezminin uzun gecesinde terbiye ettiler, deliler gibi zilzurnayım, akıl ve ayıklık nedir bilmem.

7. Ben, aşk ateşinden doğdum ve bende fırtınaların izi var. İniltilerim şimşek gibidir ve gözyaşımın selinden viran olmuş durumdayım.

8. Başım açık, ayağım yalın, belim bükülmüş ve elimde baston. Çaresizliğimle yârin sokağına doğru gidiyorum.

HARFÜ'L-ĞAYN**ĞĀLĪB DEDE**

Ğalaṭa Mevlevi-ḥānesi şeyḫi. İsmi Meḥmed. Evā'il-i ḥālinde maḥlaṣı Es'ad'dır. 1213 senesi vefāt itmişdir. Tārīḫ-i Nebīl Beg:

Göçdi Ğālib Dede yā hū diyüp ehl-i ḥāle

ĞĀLĪB

Sābıkā Ḥaremeyn müfettiṣi İbrāhīm Efendi-zāde. Maḥmūd Paşa maḥkemesinde küttāb imiş.

[52a]

MĪRZĀ ĞANĪ

Zikrī sebḳat iden MĪrzā Şādık Münşī'niñ dāmādı MĪrzā Şākır'iñ necl-i necībi Buḥārī MĪrzā Ğanī'dir. Buḥārā'da tevellüd idüp resīde-i sinn-i temyīz olduḳda zümre-i küttāb-ı münşiyāna iltihākla terbiyet-yāfte olmuş. Ber-muḳtezā-yı ṭab° nazma daḫı isti°dād kesb itmiş. Tahmīnen biñ iki yüz ḥudūdunda tevellüd itmiş.

[52b]

HARFÜ'L-FĀ**FĀ'İZ**

Bıçaḳçılar imāmı ḥafīdi es-Seyyid Meḥmed Efendi. Naḳīb olmuşdur. Dīvānı vardır. Biñ iki yüz yedi Şevvālinde intikāl itmişdir.

FĀ'İZ

Tevfīḳ Efendi şeyḫü'l-islām olduḳda °uhdelerinde olan ḥıdmet-i nikābet-i şerīfe münḥal olmaḫın sābıkā Edrine pāyesi olan es-Seyyid Meḥmed Fā'iz Efendi. Mesned-i şerīf-i nikābete iş°ād olundu.

FERRĪ

Neş°et Ḥvāce şākirdānlarından imiş. Pest rütbe dīvān-ı eş°arı rü°yet olundu.

[53a]

FAZLİ NAŞŪHİ-ZÂDE

Şeyh Naşūhî-zāde °Alā°ed-dīn Efendi'nin necli Meḥmed Fazlu'llāh Efendi'dir. Üsküdār'da Toḡancılar nām maḥalde cedleriniñ ceddî Naşūhî Ḥāzretleriniñ tekyesine pederleri yerine cā-nişīn ve şeyḫ fī 7 Zī'l-ḥicce 1218 tāriḫinde intikāl ile cedleri ve pederleri cenbinde ḳubbe derūnuñda defn olunmuşlar.

İntāc muşavver degil eşkāl-i emelde
Bī-fā°ide da°vā-yı hūner cümle şūverde
Meşlūb fuşūlünde bu devriñ hele rāḫat
Yok cins-i şafā añladığım nev°-i beşer

FAḲİR

Şemse'd-dīn °Abbās-ı Dihlevī'dir. Hind'de Vālih-i Dāḡıstānīyyü'l-aşlīñ dīvānını cem° idüp bir dībāce-i belīḡe tahrīr itmişdir.

FEHİM

İsmi Meḥmed'dir. Na°lband-zādelikle müştehirdir. Maşḳat-ı re°si olan Adana şehrinde müfti iken biñ toḡsan dōrt senesi irtihāl-ı dār-ı beḳā itmişdir. Tārīḫ-i Surūr:

Bihişte nā°il ola Na°lband-zāde Fehīm (1194)

°Ulemādan bir zāt imiş. Sinni elliye ḳarīb olduḡda fevt olmuşdur. Āşārından bu tāriḫden mā°adāsına dest-res olamadıḳ. Berā-yı veledi ḫod:

°Ömr-i ḫavīl iḫsān ide Yahyā'ya Ḥayy-ı müste°ān

[53b]

HARFÜ'L-KĀF**ḲĀ°İL**

Aḳgermani Muştafā Efendi. (Tezyil) Tezkire-i Şefḳat'de Kilisli olduḡı meşṫūr ve dōrt °aded ḡazeli muḫarrerdir. Bu ḡazel andan me°ḫūzdur.

Nüvāziş itse de dil-ber inanma ey gönül dekdir
Ki onuñ baḫr-i zu°munda her dem şaşḳın ördekdir

Ne mümkün yâre cüft olmak zerâfetle nezâketle
Dağı kundağdan ol ʿayyâr fenn-i hîlede dekdir

Şeb-i firķâtdе қанлар yutmalı bir mâha ʿaşıkсан
Şafaқ añlarsın ey dil saña bir rengin örnekdir

Erir ʿaşık olan nâm-ı dil-ārâ-yı işitdikde
Nigîn-i yâr anınçün defter-i ʿuşşâğdan һakdir

Nice âyîne-i dil münkesirdir dest-i cevrenden
Sakın ey şîşe-i һâtır anın seng-i dili pekdir

Anın şık şık cefâsından figân itmektedir dil hep
Müyesser olsa da geh geh vefâsı lîk seyrekdir

Dürüg-ı vaʿde-i vuşlatla yâri ittihâm itdim
Dimiş inşâf idüp Qāʿil belî kavlinde gerçektir

ҚАSİM ҺАҶЕ-І АҺRĂRĪ

Kabilıyyü'laşdır. Taraf-ı Hind'e seyâhat itmiş. Ticâretle meşğül imiş. Aһir-i ʿömründe ticâreti terk idüp tabâbetle iştiğâl ider imiş. Şoñra Yârkend'de sâkin olup evlâd ü ʿiyâl peydâ idüp anda vefât itmişdir. Zârifü't-tabʿ laţifü'l-muʿâşere kimesne imiş. Müretteb dıvânı var imiş. Fârisî ve çay һaққında bir mesnevîsi var imiş.

[54b]

ҚADRĪ

İklîm-i ʿAcem'de Һorâsân'dan bir dervîş-i seyyâh imiş. Bülend-қad kösecü'l-liһye. 1240 senesi zinde imiş. Bu gazel zâde-i tabʿıdır.

- 1   بحولى و چشمش حشم الن شريت ه
چو قیل کی رد اهل ی هم جاب جاش سیت ه
- 2   زبرای ی گ دیوس که ه دهد کت ح سرنش
که در خل ه رانظرکن چ قدرکش سیت
- 3   ز دو چشم یرق دریت و ویش بر ح ذرباش
ک دل و فتن ه دورش ه جاب جاش سیت ه⁷⁵

⁷⁵ 1. İki gözünün etrafına bela haşemi olan ok gibi kirpikleri oturmuş; sanırsın Mecnun Leyla'ya erişmesin diye tüm kabile Leyla'nın etrafını sarmış.

2. Güzelliğinin zekâtı olarak bir iki öpücük versin diye, kapısına bak, gör ne kadar dilenci toplanmış.

3. Ey Kadri! Sen yârin iki gözünden biraz uzak dur. Zira o gözlerin etrafını fitne ve bela kuşatmış.

HARFÜ'L-KEF**KÂTİB**

Süleymāniye vālisi °Abdu'r-raḥman Paşa müntesibānından Rüstem Ağa bin Maḥmūd Ağa'nın ferzend-i ercümendi Süleymān Efendi'dir. Tahmīnen Süleymāniye'de 1217 senesi ḥudūdunda ḳadem-nihāde-i °ālem-i vücūd olup sinni dört beşe resīde olduḳda pederi fevt olmaḳla yetīm ḳalup Senendec'e vālidesiyle ḥālleriniñ a°nī vālidesiniñ birāderleri yanına gitmişler. Beş altı sene anda iḳāmet idüp andan Süleymāniye'ye °avdetle iktisāb-ı hüner ü ma°rifete dā°ir ve vālī-i müşārü'n-ileyhe müntesib olarak inşā-yı Fārisī şi°ri taḫşil ve kendüye lāzım olan ma°arifeti tekmil itmiş.

KÂMİ

Ḥvārezm'de bir şā°ir imiş. Çāḡatayī eş°arı var imiş. 1234 senesi ḥayātda imiş.

[55a]

KÂNİ EFENDİ

Mümā-ileyh °an-aşl menşe°-i aşḫāb-ı hüner olan medīne-i Toḳad'dan olup sinn ü sāli henüz bāliḡ-i nişāb-ı şebāb olmazdan aḳdem °Arabī vü Fārisī ve Türkī eş°arı ve manzūm u menşūr münşe°āt ve āşarı maḳbūl-i üdebā-yı zamān olduḳundan ḡayrı Ṭarīḳat-ı °Aliyye-i Mevleviyye'ye intişābı olmaḳla Toḳad şeyḫi ḥıdmetinde sikke-püş bir nevcivān iken Şeyḫü'l-vüzerā Ḥekīmbaşı-zāde °Alī Paşa merḫūm Ṭrabzon'da üçüncü def°a şadāret-i °uzmāya med°uvven gelür iken Toḳad'a uğradıḳda ḳaşıde ve tārīḫ şunup müşārü'n-ileyh ḳadrini °ārif olmaḳın izn-i şeyḫle dā°irelerine alup Āsitāne'ye getürmüşler idi. Lākin muḳtezā-yı cevelān-ḫab° bir vādīde şābit-ḳadem ve bir şüretle hem-dem olmayup ālüfte ve lā-übālī meşreb olmaḳla ṫarīḳ-i ḥvāceḡān-ı Dīvān-ı Hümāyün'a evḫāl olunmuş iken o maḳūle ḳuyūdāt-ı şüveri kendüye pāy-bend-i ta°alluḳ olamayup ḡāḫ dīvān ḳaleminde evān-güzār ve dīvān kitābetleriyle ṫaşra maḫallerde ḡeşt ü güzār iderdi. Evā°il-i ḫālinde mey ü maḫbūba mā°il ve evāḫirinde bereket-i ṫarīḳat-ı °aliyye ile rütbe-i şalāḫ-ı ḫāle vāşıl olup bu def°a ḳayūdāt-ı dünyeviyyeden külliyyen dāmen-keş-i ferāḡ u °uzlet ve °āzim-i ḳurb-ı civār-ı rahmet oldılar. Hevāyī ṫarzında hezelliyātını gören yārān ve ba°zı ser-güzeştin istimā° iden ihvān-ı sāde-dilān Kānī°niñ ne °ayyārede olduḡın derk idemeyüp “Ḥarābātī görenler her biri bir ḫāletin söyler.” fehvāsınca herkes ḫaḳḳında bildiḡi ḳadar söylerlerdi. Ḥāl bu ki merḫūmuñ āyīne-i ḫab°ı şāf ve sīne-i bī-kīnesi ḳudūrāt-ı ḳayd-ı nāmūsdan pāk ü şeffāf olmaḳın ba°zı ḫabīşü't-ḫab° hezāller eṫṫāfin alup Kānī Efendi şu ḳāfiyede bir beyt buldum ḳāfiyede teng ancak [55b]diyerek tehyic-i ḫab° iderlerdi. Ol vechle Hezelliyātı sā°ir āşārından çokdur. Lākin °Arabī vü Fārisī ve Türkī bī-naẓir na°t-ı şerīfleri ve vāridāt-ı evliyā'u'llāḫa bī-ḫisāb nazā°ir ü taḫmīsleri ve niçe nazm-ı pākizeleri vardır ki maḳbūl-i erbāb-ı inşāfdan ve münşe°ātı eş°arına ḡālibdir. Ser-āmed-i şu°arā-yı °aşr Vehbī Efendi°niñ vefātı içün didiḡi tārīḫdir:

Kendi gevher idi gūyā o ma'ārif Kānī

Tārīḥ-i Surūrī:

Her sözi ma'den-i cevher idi gitdi Kānī

Raḥmetu'llāhi 'aleyh. Ez-tārīḥ min sene [1]203 ilā sene [1]206

İsmi Ebūbekir'dir. Biñ iki yüz altı senesi Rebī'ü'l-evvelinde peymāne-i 'ömri tamām ve ḳurb-ı Ḥazret-i Ebī Eyyüb Enşārī'de günūde-i pister-ārām olmuşdur. Seng-i mezārıların aḥirine taḥrīri mu'cād olan el-fatīḥa lafzı bunlarıñ marḳedlerinde yoḳdur. Ḥīn-i vefātında seng-i mezārıma taḥrīr idüp beni nāsan fātīḥa deryūze geri itmeyin. Kendüsi men' itmiş Ba'zı eḥibbādan böyle istimā' olundu. El-'uhdeti 'ale'r-rāvī.

[56a]

KİRĀM

'Abdu'llāh Ḥān. Buḥārā pādişāhı zamānında münşīlik manşıbında bi şā'ir-i be-nām imiş. Fārisī dīvān-ı kebīri var imiş.

- 1 ن دل مهتکه زنی چ مبهافت مبلش د
کس یکه درنظر ان زلف و خط و غل ندارد
- 2 در روزی شیناشن ظل و عکس اقبال
کرامدی و اقبال که زوال ندارد⁷⁶

[56b]

HARFÜ'L-LĀM

LĀMİ'

Rūm-ili şadrını 'İşmet Beg Efendi yine
Virdi istihkāk-ı zātisi ile te'yīd-i ḥaḳ

Ḥamdüli'llāh ol emānet buldı şāyān ehlini
En-tu'eddū emrine zātında oldı mā-şadaḳ

Ref'-i tarīḳī-i āfāk itdi nūr-ı fazl ile
Rūşeni baḥş-ı cihān olduḳda mānend-i şafaḳ

Ol şeref-baḥş-ı mu'allā şadr-ı 'izz ü devleti
'Ömr ü iḳbāliyle dā'im eylesün Rabbü'l-felak

⁷⁶ 1. O saçları, ayva tüyleri ve beni görmemiş olan kişi acaba bu dünyada bir şey görmüş mü, bilemiyorum?
2. Mutluluk yıldızının doğuşu iki günden fazla sürmez. Mutluluğun ve tālihın cömertliğine de zeval vardır.

Nür-veş tārīhini Lāmi^c-i bendeye itdi tülū^c
Rūm-ili cāhına °İşmet Beg yine oldı eḫaḫ

[57a]

HARFÜ'L-MİM

MÜBĀREK

İsmi Muştafā'dır. Erzen-i Rūm'dandır. [Bu ğazel-i li-muḫarririhi Mübārek serlevḫasıyla ta^clīḫ ḫaṭṭıyla tezkire-i şeyḫü'l-islām miyānında mevcūddur. Şu ḫâlde mütercemiñ ḫaṭṭı nefis oldıĝı gibi şeyḫü'l-islāmıñ mu^caşırı oldıĝı anlaşıyor.

Sipihre ṭaⁿ idenler mazhar-ı ikrām ben ḫaldım
Ḫalāyık rīze-çīn-i süfre-i in^cām ben ḫaldım

Süvār-ı tevsen-i iḫbāl vardı ḫalbe-i kāmā
Semend-i nekbet-i bed-baḫt ile nā-kām ben ḫaldım

Niĝīn-i kāmā yazdırdı ecānib nām-ı maḫşūdı
Meded ey lāle-ruḫ devriñde bir bī-nām ben ḫaldım

Olup bezminde sākī saĝar-ı serşār-ı mevc-engīz
Hemān teşne-leb-i cām-ı mey-i gül-fām ben ḫaldım

Ṭavāf-ı Ḳa^cbe-i maḫşūd itdi yek-be-yek züvvār
Mübārek mā-ḫaşal pūşide-i iḫrām ben ḫaldım

MÜCEDDİDİ

Baĝdād civārında Baban ḫükkāmından Ḫālid Paşa'nıñ ferzend-i necībi Meḫmed Paşa'dır. Biñ iki yüz kırk ṭoḫuz senesi Kerkük'de ecel-i ḫazā ile fevt olup anda medfūndur. Mollā Maḫmūd Zengī'niñ tekyesi civārında ve kendüsü ḫāric-i Kerkük'de sākīn imiş. Şi^cr-i Fārisī ve °Arabīsi vardır. Ḳaṣā'id ü meşnevī ve ğazel ḫülāşa envā^c-ı şi^crde eş^cār-ı keşīresi var imiş. Cümle-i süḫanındandır.

بمیلد سر خوبای فیہ در ره غرق
کاندرین ملیح سر باطن اولق ماست⁷⁷

[57b]

⁷⁷ Başına güvenerek aşk yoluna girme, zira bu yola girince ilk adım başını vermektir.

MÜCRİM

Aşlı H̄vārezm'den imiş. Buḥārā'da sākin imiş. Zümre-i münşiyāndan imiş. Fārisī ve Türki'yi müştemil dīvānı var imiş. 1230 ḥudūdunda yāḥūd bir sene sonra Buḥārā'da vefāt itmiş. Ğāyet pīr imiş.

MUHLİŞ

Sirozī İsmā'īl Beg-zāde Yūsuf Paşa'dır.

[58a]

MÜSTAḲİM

Hācı Süleymān-ı Buḥārī'dir. Tārīḥ-i vefāt-ı Müstaḳīm Süleymān-ı Endegānī li-
°Aynī:

°Adna gıtdi Māverā'ü'n-nehr'den kevşer içüp
Fāzıl Özbek müstaḳīmü't-ṭab° idi mişli °adīm

°Ayniyā tārīḥ-i menḳūt-ı vefātın söyledim
Süy-ı cennāta çıkar ancak şırāt-ı Müstaḳīm

MESTÜRE

Senendecü'l-aşl. Meḥmed Kādir nām kimesneniñ oğlu Ebu'l-Ḥasan'ın duḡter-i pākizesidir. El-ḥāl ḥayātdadır. Envā°-ı şı°rde kābiliyeti vardır ve ḥaṭṭı daḡı ḥüb imiş. Hākīm-i Senendec Hüsrev Hān kendüye °aḡd itmiş imiş. Kebīr dīvān-ı eş°arı vardır.

[58b]

MUḲİM CĀN

Nāmı Meḥmed. Pederi Meḥmed Selīm'dir. Buḥārā'da bir civān-ı ḥüb-liḳā imiş. Pederi Hindiyü'l-aşldır. Kendi Buḥārā'da tevellüd itmiş. Vālidesi °Ömer Hān bin Mīr Ḥaydar'ın gögesi ya°nī sūd vālidesi imiş. Bu münāsebetle °Ömer Hān Buḥārā pādīşāhı olduḡda irtibāt-ı tām peydā idüp nezd-i pādīşāhīde umūra müdāḡale ider şāḡib-i nüfüz olmuş. °Ömer Hān'ın birāderi Bahadır Hān Buḥārā'ya ḡalebe ve ḡükümeti nez° itdikde bu eşnāda merḡüm iḡtifā itmiş. Derün-i muḡtefī olduḡı ḡarşudan İbrāḡīm Beg mihterce Bahadır Hān ṭarafına iḡbār itmiş. Bu mışra°-ı °āşıḡāne anıdır.

ی اربطن مشقی غبارمن کج کی د قرار⁷⁸

⁷⁸ Ya Rabbi! Benim bu bir avuç toz gibi varlığım nerede sakinleşecektir?

MEKKİ

Şeyhü'l-islâm Meḥmed Mekkî Efendi'dir. Pîrligine binâ'en biñ iki yüz altı senesi Zî'l-ka°desi°niñ yigirmi ikinci günü ma°zûl olup ḥânelerinde iḳâmetle i°zâz olundılar. Tezyil: Bu ğazel-i °alîleri Tezkire-i Şefkat'den taḥrîr olundu.

Bezm-i °âlemde meserret baña cānān iledir
İnbisât-ı ezeli vâşita-ı cān iledir

Kāfir-i ğamzesi çok kimseleri itdi esîr
Bu reviş mülk-i derûna şaf-ı müjgān iledir

La°l-ı ḥûy-gerden ile meyde ḥabâb-engîz ol
Zîver-i rişte-i dür-dâne de mercān iledir

Dâĝ-ı ḥasretten olup firḳât ile pür-te°sîr
°Aşıkîñ her sūḥanı çāk-ı girîbān iledir

Mekkiyâ °arif olan ḥalka tekāpū itmez
İtibârı kişiniñ mâye-i °irfān iledir

[59a]

MÜNİB

°Ayıntābî es-Seyyid Meḥmed Efendi'dir. °Allāme-i zü-fünün sa°d-ı zamān ve seyyid-i avāndır. Pederi debbāĝ zümresinden olmaĝın beldesinde debbāĝ-zādelikle şöhret-şi°ardır. Münîb Efendi°niñ aşl ḥ°ācesi ḳal°a imāmi Ebübekir Efendi'dir. Vefāteş fî 20 Şevvāl 1238 der-Güzelḥişār Aydın. (Tezyil) Bu ğazelleri Tezkire-i Şefkat'den meḥûzdur.

Yārîñ tūtalım ğamze-i nāvek-eşeri var
°Aşıklarınıñ sîne gibi bir siperi var

Būs-ı lebini başıña ḳaksa n'ola dil-ber
Zevḳ-i meyiñ elbette gönül derd-i seri var

Meyl itdirir eşk-i ruḥ-ı zerdim baña yāri
Ḥālince faḳîriñ de biraz sîm zeri var

Diḳḳatler ile yokladım ol müy-ı miyāni
Bir ḥançeri var şaḳınur bir kemeri var

Yapsa ğazel-i Es°ad'a ebyāt-ı nazā°ir
Bu tâze zemîn içre Münîbā°da yeri var

Bār-āver-i °irfān ola tâ gülşen-i hestî
Yārî ḳıla ol naḥl-i kemāl ü hüneri var

[59b]

HARFÜ'N-NÜN**NÂ'İL**

Râmî Paşa-zâde Muştafâ Beg'dir. Muğaddemâ defterdâr olup ba°dehu °azl ve ba°dehu tevķī'i mansıbyla i°zâz olunup bu mansıbdâ iken fî Muğarrem sene 1175 °azm-ı cennât-ı °aliyât itmişdir.

NÂDİM

İsmi Mollâ Hüdâi Nazar imiş. Aşlı H°ârezm'den imiş. Buğarâ'dan ve Ebkend'de sâkin olmuş. °Ulemâdan imiş. Türkî ve Fârisî eş°arı var imiş. 1234 senesi hayâtda imiş ve Ebkend'de kal°ada imâm imiş. Ders okutmak üzere evķât-güzâr imiş.

[60a]

NÂTIQ

°Acem şuarâsından °aşrımızda mevcüd idi. Tārîḡ ü kaşâyidde yed-i tülâ şâhibi imiş. Birkaç mâh Bağdâd ve Kürdistân etrâfına gelmiş ve Senendüc'da ikâmet idüp °avdet itmiş.

NÂZİR

Buğarâ'da bir şâ'ir imiş. Mîr Haydar'in nüdemâsından imiş. Dâ'imâ bezminden cüdâ olmaz imiş. Bunlar iki kimesne imiş. Biri °İnâyet diğeri mütercem. 1234 senesi hayâtda dimiş. Tahmînen °ömri kırka resîde olmuş.

[60b]

NÂYÂB

Şerîf Mehmed Beg. Evâ'ilinde dîvân [Dîvân-ı Hümâyün kâlemi şuarâbâtından tahvîl kâlemi ki mu°ahḡaran nişân kâlemine kalb olunmuşdur] kâlemi ketebesine iltihâķla kesb-i hüner itmiş ve Seyyid Mehmed Pertev Efendi'den ta°lîm-i Fârisî ve fenn-i eş°âr kılmış ve ba°zî vüzerâya kapu kethüdâlik ile evķât-güzâr olur idi ve tarîķ-i h°âcegâniye dâhil olmuş idi. Hacc-ı şerîfe °azîmete niyyet ve belki sefine ile isticâr itmiş iken tebdîl-i taķdir ile Mora hudûdî kıta°ına İsmâ'îl Beg'e irsâl olundu. .... sene sonra bir buçuk sene miķdârı o maşlahatla ol tarafda geşt ü güzâr idüp Âsitâne'ye gelmiş ve mevsim-i şayfda yine Hacc-ı şerîfe °azîmet niyyetinde iken mevsim-i şitâda hulûl-ı ecel-i mev°üd ile °azm-ı bihişt-i câvidânî itmişdir. Üsküdâr hâricinde Nerdübân kıyeyesi cenbinde birkaç seneden berü iştirâ itdiği çiftliğinde sâkin olmağın maḡal-ı merķûmda vefât ve kıyeye-i merķûmda mezâristânında defîn-i ḡâk olmuşdur. Sene 1248.

NEBİL BEG

İsmi Mehmed'dir. Şeyhü'l-islâm °Āşir Efendi'nin hafididir. 1210 senesinde müderris olup.

NEDİM

Merzbüm-ı Erzen-i Rüm'da peydâ ve °unfuvân-ı şebâbında tarîk-i nedâmet-gâh-ı dâr-ı fenâ ve nedîm-i bezm-gâh-ı havrâ olmuştur. Bu beyt-i neş°e-engîz hum-ğâne-i °âlemdeki yâdigârlarındandır.

Mey-fürüşân-ı zamâne gâzel almaz yoğsa
[61a] Der idim būs-ı leb-i yâra sezâdır gâzelim

Üstâd Erzen-i Rümî Rahmî Efendi'den menkûldür. Hattâ kendü akrabâlarından imiş.

NEŞ°ET H°ACE

Surûrî:

Neş°et Efendi göçdi cinân ola menzili (1222)

Derd-i dilden dem urur cân nefesden nefese
°Āşıkân mazhar-ı ihsân nefesden nefese

Nefs evlâdıyız irş ile bize irdi bu dem
Tîb-i enfâs-ı °azîzân nefesden nefese

Ye°s-i enfâsladır debdebe-i devlet-i °ışk
Genc-i bād-âver-i cânân nefesden nefese

Sâhil-i sâmi°a gönlümle dem-â-dem pürdür
Mevc urur gevher-i °ummân nefesden nefese

Şîr-i mâder nefesi dem-be-dem âhû peçeye
Āfet olsa n'ola cânân nefesden nefese

Mûra ihsân olunurken yine yok t̄alibi hayf
Râygân-ı mülk-i Süleymân nefesden nefese

Müncelî dilde hilâl-i meh-i Ken°ân her dem
°İyd-ber-°ıyd °azîzân nefesden nefese

Başka bir neş°esi var Neş°et'e irmiş gibidir
Neş°e-i hazret-i işân nefesden nefese

NUŞRET

Harpuṭī Ebūbekir Efendi'dir. Beldesinde Çankal-zāde dimekle şöhret-şi'ār imiş. Seyahāt tarīkiyle beldesinden Bağdād'a 'azīmet ve anda Şıbgatu'llāh Efendi ve anıñ emşālī niçe 'ulemāya muḳārenet ve anda İrān semtine seyāhat ve andan Şam'a gelüp andan İslāmbol'a gelmiş. Haylī fūnūna āşinā ve kimyagerlik sevdālarına mübtelā imiş. 'Osmāniye Kütüb-ḫānesine ḫāfız-ı kütüb olup andan vefāt itmiş. Herkese devā sağlık virir ve dā'imā Fārisī ta'līm ider ve herkesiñ 'inde muvaḳḳar ve şeyḫ-i celilü'l-kadr olarak destini taḳbīl iderler. [61b]Tıbb-ı rüḫānī ve cismānīde mücerrebātını cem' idüp Māḫzar ismiyle Türkī bir risālesi eyādī-i nāsda şāyi'dir. Türkī ve 'Arabī [ve] Fārisī'den 'ibāret altı yedi cüz' miḳdār dīvānı vardır. Şā'ib-i merḫūmuñ elif ve tā kafiyelerinden bir miḳdār ḡazelliyātını şerḫ itmiş. Her ne ḳadar zāhir ise de taşavvufa meyl ider. Şoñra yine her ḳafiyesinden bir miḳdār ḡazelliyātını yine bu siyāk üzere şerḫ itmiş. Dā'imā kitābet ve ta'līm-i dersle müşteḡil bir şālih zāt imiş. Şafedī'niñ Hetkü'l-esrār nām tefsīr-i taşavvufisini ihtişār itmişdir. Kendü ḫaṭṭıyla nüshası fakīrdedir. (Tezyil) Bu ḡazel Tezkire-i Şefḳat'den naḳl u taştīr olundu.

İtdi her tārını bir nāṭıḳa santūr saña
İtmedi ḫayf eşer-i ḡüfte-i mehcūr saña

Yine şad pāresin ey kūh-i taḫammül bilmem
Hele bul kendiñi ta'n eylesin Tūr saña

Çeşmiñi seyr ide ḫāşā ki Süleymān-ı felek
Ḫirmen-i encümi baḫş eyle ey mūr saña

Bir de ḫaṭ geldi idüp düş-ı cemālīñ tezyīn
Sıḳlet itmez mi efendi iki semmūr saña

Dügmegin çözmeyecek olmadı çeşmiñ rüşen
Her zamān böyle muḫabbet mi gerek nūr saña

Āferīn meşrebiñe var pesendim Nuşret
Neş'e-i bāde virir dīde-i maḫmūr saña

NAZİF

Meḫmed Efendi. Vilādetiş Şevvāl sene 1185. Üsküdār ḳadıısı oldı. 20 Şevvāl sene 1249. Üç māh daḫı med olunup Muḫarremiñ yigirmisinde mün'azil oldı.

[62a]

NA'Ī

°Ayıntābīyyü'l-aşl. Beldesinde keşşerlik şan°atıyla müştegil bir şā°ir-i kâdir olup 1200 senesine kadar lâbis-i libās-ı müste°ār-ı hayāt imiş.

Nİ°MET EFENDİ

Ordu-yı Hümāyūn kağısı olan Nimetu'llāh Efendi. Sinn-i şeyhūhata resīde ve Kārtal ve Babatağı vākı°atın bi'n-nefs müşāhade eyleyüp sāl-hürde olmak hasebiyle manzūr-ı çeşm-i °itibārı olan vaķāyi°-i fāci°a-ı mezkūreden müte°essir ve mübtelā olduğı felgamonıya °illeti yevmen-fe-yevmen müşted olup devāsı °inde'l-eṭibbā müte°assir olmağın giderek rūh-ı müte°arı temettu°-ı kuvvādan bi-nevā ve °ākıbetü'l-emr 1186 senesi Şevvālinde on ikinci çehār-şenbe günü āvāze-i cānistān-ı irci°i ile reh-peymā-yı besātīn-i me°vā olup Şumnu Kaşabası mesācidinden Cāmi°-i °Atıķ fināsında İdā°-ı hufre-i fenā olmuştur. Terceme: Mümā-ileyh Ebū Eyyūb-i Enşārī rüz-nāmecisi °Abdu'r-raḥīm Efendi sülālesinden yüz on iki tārīhinde kağem-nihāde-i °ālem-i şuhūr olup hengām-ı tufūliyyetde yetīm ve vālidesiniñ pederi mevāliden Selanikli mektübī °Osmān Efendi'niñ hacr-ı terbiyesinde muķīm olmağın vādī-i sa°adet [62b] mebādī-i °ilm ü ma°rifete °āzım ve cediti merķūmdan mülāzım olup kırık üç hilālinde Mīrzā-zāde Şeyḫ Meḫmed Efendi merḫūmuñ zamān-ı meşḫatında silk-i müderrisīne münselik ve taḫşīl-i dest-māye-i iştiḫāra münhemik olmuş idi. Merḫūm şā°ir ve zarīf ve herkesle mu°āşir ve elīf olmağın nāşī Gürci Paşa ile taḫşīl-i münāsebet ve ol vechle kibār-ı tarīķden ba°ızlar ile miyānlarında münāfeşete müşīl-ı münāferet vāķi° olmağın Dāmād-zāde şeyḫü'l-islāmığında müderrisliğı maḫalli ḫaķ ve tarīķinden mehcūr ü münfek olup bir eyyām güzerān eyledikten soñra yine tarīķe duḫūl ve ba°zı meşāyiḫ-i İslām ḫıdmetleriyle meşğūl oldılar. Bundan soñra şudūr-ı kirām efķāfi tefṭiş ve mükerreren Aḫī Çelebi ve Maḫmūd Paşa niyābetleriyle imrār-ı zamān ve dārü's-sa°ade ağası maķtūl Beşīr Ağa vaķitlerinde beş buçuk sene miķdārı ḫaremeyn müfettişi olmağla imtiyāz-ı şöhret ü şān ve altmış sekiz senesi eşnāsında Ğalaṫa manşıbı ile maḫşūd-ı emşāl ü akrān olmuştur. Ba°dehu Mışr-ı Kāḫire ve Mekke-i mükerrere meḫākimin deverān ve İstanbul kağılığına müteḫeyyi iken miyāne-i eşbāḫından intihāb ve İslambul pāyesi i°tāsıyla selefi Altunī Çuķa-zāde °Abdu'llāh Efendi yerine Ordu-yı Hümāyūn'a irsāl olunup seksen üç senesi evāsatında Tevķī°i °Alī Paşa şadāreti evāḫirinde Babatağı meşṫāsına vürūd ve seccāde-i şerī°ata ku°ūd eyleyüp bu def°a daḫı üç seneye karīb şerī°at-ı ğarrāya ḫıdmet ve zıķr olunduğı vechle tengnā-yı °ālem-i fānīden fūşat-serāy-ı °adna rıḫlet eyledi. Efendi-i mümā-ileyh nefsinde rāḫ ü resm-i Devlet-i °Aliyye'yi °ārif ve oldukça ḫabāyā-yı ümur-ı saltānata vāķıf olan zümre-i ḫayr-ḫāḫān-kār-ı āgehāndan olduğından başıka zıķr olunduğı üzere nişāb-ı şī°r ü inşādan behre-dār bir zāt-ı ḫücceste-eṫvār olup cümle-i eş°arından ḫāme-i çīre-dest ile çīde ve yādigār [63a] olmak üzere nüvişte olan mışra°ıdır ki tārīḫ olmak üzere Sultān Maḫmūd merḫūmuñ binā eyledikleri bende inşād eylemiştir:

End-bend itdi bu bend-i āb-ı ḫayātı sū-be-sū

Mevlânâ-yı mûmâ-ileyhiñ dîvânçesi Kartal vakı°asında °urza-i telef oldığı kendü lisânından mesmû° olunmağla sâ°ir âşârına dest-res olmak düşvâr belki teftîş dâ°iyyesine düşenler cüyendegân-ı muhâlât °idâdından şümâr olunur. Vâhimesi bâz-gîr-i hâme-i u°cûbe-nigâr olmağın işbât-ı mışra°-ı merkûmla iktifâ olunmuşdur. °An-târîh-i Sa°du'llâh Enverî. Min-sene 1182 ilâ-sene 1188. [Tezyil: Cenâb-ı şeyhü'l-islâm şu °ibâreyi °aynen Târîh-i Enverî'den nakl itdiği işâret itmiş olmasına nazarân kendüleri tarafından bir şey yazmağa vakitleri müsâ°id olmadığı anlaşılmıştır. Halbûki şâhib-i tercemeniñ âşârı beyân olduğu derecede külliyyen nâ-bûd ve nâ-peydâ olmayup ez-cümle Tezkire-i Şefkat'de dört kıt°a gâzel muharrerdir. İşbu gâzel andan me°hûzen tahrîr olundu.]

Yâr-i sîmîn-bedenim kâdr-ı niyâzı bilmez

Nicedir kâ°ide-i bende-nüvâzı bilmez

Girye-i telhe ider hânde-i şîrîn-kârı

Hâl-i Ferhâd'a degil vâkıf o râzı bilmez

Olmamış kâfile-i râh-ı cünûna pey-rev

Qışsa-ı silsile-i zülf-i dirâzı bilmez

Rehen-i huld-ı sitâyişde ser-efrâz olmuş

Düzâh-ı derde kınan süz-ı güdâzı bilmez

Nazar-endâz-ı serâ-perde-i vahdet Ni°met

Fenn-i tahkîk reh-i °ışk-ı mecâzı bilmez

NEVRES

Bağdâd vâlisi °Alî Paşa'nın dâ°iresinde Süleymân Efendi nâm kimesneniñ gûlâmı Şakız Cezîresi'nden Rûmiyyü'l-aşdır. Bir gûlâm-ı peççedir. Anda berî°e olup Fârisî eş°arı ta°allüm itmiş. Qâbiliyyeti der-kârdır. Tahmînen 1251 senesi sinni 15 seneye resîde imiş.

NÜRİ

Meşmed Paşa mîr-i mîrân. °Ayıntâb hânedânlarından Battâl-zâde. Hem °ulemâdan ve hem şu°arâdan imiş. Divriği Köse Meşmed Paşa sefere gitmemek töhmetiyle °Ayıntâb kâl°asında ba°del-muhârebe katl itmiş.

[63b]

HARFÜ'L-VÂV**VÂŞİF**

Ahmed Efendi. Bağdādīyyü'l-aşldır. Vālidī Harpuṭī Ebu'l-bekā Hasan Efendi Bağdād'da sākīn ʿulemādan dersle meşgūl bir zāt imiş. Anaṭolī muhāsebeciliginden maʿzūl ve vaḫʿa-nüvīs iken Midilli'ye nefy olunmuş. Evā'il-i Muḫarrem sene 1209. Baʿdehu ıtlāk olunmuş. Cumāde'l-ülā sene 1209. Surūrī:

Vāşif-ı Ahmed şiyem kıldı vefāt (1221)

MİR VÂŞİF

ʿOsmān Beg. Enderūn-ı şāhāneden çıkmadır.

[64a]

VÂZİH

Buḫārā'da bir şā'ir-i be-nām imiş. Dīvān tertīb eylemiş. Aşlı Bedaḫşān'dan imiş. Şıgar-ı sininde Buḫārā'ya gelmiş. Nāmı Mollā Hācī Bākī imiş. Ziyāde pīr kimesne imiş. 1234 senesi ḫayātında imiş.

VÂKİF

Dāğistān kıtʿasında Karabāğ nam ūlkede Kazak t̄ā'ifesinden zuhūr ve 1211 senesi ūmerādan Muḫammed Beg emriyle katl olunup terk-i dār-ı gurūr itmişdir. Tabābetle müşteğil bir şaḫş-ı kābil imiş. Āşārından bu beyt-i müfred gūş-zed oldı.

کرنگ‌مدار من زاس تک‌ه من می‌لم
شوشه را در بی سرن گریکه ه دارد⁷⁹

Şişeden murād tevriye tarīkiyle belde-i meşhūrdur. Bir kışşaya mebnīdir. Belde-i merḫūme elʿān lisān-ı ʿavāmda Şūşū ḫalʿası diyū meşhūrdur. Karabāğīn ḫānları anda ikāmet iderler idi. İbrāhīm Ḫān'ın pederi Penāh Ḫān binā itdiginden Pehāh-ābād daḫı tesmiye iderler. Mütercemī Ḫādīm Şāh Karabāğ'a istīlāsında ḫabs idüp katl idecek iken irtesi Ḫādīm Şāh'ı etbāʿ-ı katl idüp mütercem ḫalāş olmuş. Li-mütercem:

قرابغ باغ‌بش‌تبیون
کتره‌کل‌سوت‌کل‌شن⁸⁰

[64b]

⁷⁹ Beni koruyan benim bildiğim ise, O, camı taşın bağırında bile korur.

⁸⁰ Karabağ, cennetten bir bağdır. Otları gül ve gül bahçeleri anber kokuludur.

VEFÂ'Î

İsmi İmām-kūli Mīrzā'dır. Nebīre-i zāde-i Nādir Şāh'dır ki nesebi böyle ittışāl bulur. İmām-kūli Mīrzā ibn-i Şāhruḥ Mīrzā ibn-i Rızā-kūli Mīrzā ibn-i Nādir Şāh-ı Efşār. Nādir Şāh-ı Efşār Karahlı  aşretindendir. Bu Vefā'î ve birāderleri Meşhed'de sâkin iken Muḥammed Ḥān aḥte ki Ḥādım Ḥān dimekle meşh urdur bi  iki y z on iki senesi Meşhed'i zabt ve ba ıyye-i ḥaz ine-i nādireyi yağma itdikde bunlar Herāt'a firar ve bu iki birāder biri m tercem ve biri Ḥaydar Mīrzā Buḥārā'ya ilticā itmişler. Diğeri Herāt'da kalmışlar ve Buḥārā'da bir sene ik met itmişler vesen  ziyyi ile tezeyyi itmişler. L kin ziy de iltif ta mazhar olamadıklarından c nları şı ılmış. Bir sene ş nra gitmege ruḥşat istemişler. Kerhen izn vermişler. Ş nra Şāh Mur d Beg giden adamlara Dery -yı  m ya'dan g zer ider iken ğark idi  diy  tenb h itmiş. L kin d  birāder  ayıkda şikeste-maḥal m ş hede id p teferr s id p der- akab sed itmişler ve keşti-b nları ğarkdan men  itmişler. L kin  arşuya vardıkda leb-i dery dan iki s at mes fede olan  al a-ı   r-c 'ya vardıkda anda  atlı itmişler. Bi  iki y z on  z senesinde  atlı itmişler. Bu va adan iki m h mu addem bu g zeli inş d itmiş imiş.

- 1 از جفای چرخ کردون در اقلیت اده ای م
دری غمی و فقیری بی اقلیت اده ای م
پیشش مل گ خوبی بودی در طران زهن
لهی گ درت و ران بکن چن اقلیت اده ای م

[65a]

- 2 ذر ه اوج سعادت بود عز و جاه ما
در صحرای خاگ غیبت بملالت اده ای م
- 3 ق در دولت ران هیبت م از جهل و غرور
تبلش هر وکران نخل کفالت اده ای م
ای بخارا شیلش و شاد بش و شاد باش
کشش مرت هی ولی چون کد اده ای م
- 4 ای وفی دستکی رتینست جز لطف خدا
تا دری نگیت یک ما بی ن اقلیت اده ای م⁸¹

⁸¹ 1. Feleğın cefasından belaya d şt k, gurbet ve fakirliğe m btela olduk. İnan'da kendi m lk m z n padişahı iken Turan'da  aresizce bir k şeye sıkışıp kaldık.

2. Bizim izzetimiz ve makamımız saadet zirvesi iken gurbetin al aklıklarına d ş p kaldık.

3. Gururdan devletin ve mutluluğın kıymetini bilemedik ve dilenci misali başkalarının şehrine d şt k. Ey Buhara! Mutlu ol, mutlu ol, mutlu ol.   nk  senin şehrine dilenci misafir gibi d şt k.

4. Ey Vef i! Kaptanı olmayan bu gemi i inde Allah'tan başka senin elini tutan olmaz.

ES-SEYYİD VEHBİ

Devr-i Ahmed Hânî'de şâ'ir-i şöhret-şi'âr mevâliden Hüseyin Efendi'dir. Haleb'den ma'zûlen biñ yüz kırk toköz senesi 'azim-i 'illiyîin ve Cerrâhpaşa kırbında Cānbāziyye Cāmi'i hāziresinde defn-i hāk-i 'ıtr-āgīn olmuşdur. Tārīh-i Necīb-i Eyyübī:

Āh Vehbī-i hūner-pīşe cihāndan gitdi (1149)

[65b]

VEHBİ

Sünbül-zādelikle şöhret-şi'ārdır. Luğat-ı Fārisiyye'yi müştemile Tuḥfe ismiyle müsem mā ve luğat-ı 'Arabiyye'yi müştemile Nuḥbe 'unvānıyla mu'anven iki 'aded manzūmesi vardır ve Ḥayriyye-i Nābī siyākında Luṭfiyye nām meşnevīsi vardır. Bir hikāye-i hezl-āmīzi müştemil Şevk-engīz nām meşnevīsi vardır. Kaşā'id ve gāzeliyyāt-ı 'Arabiyye ve Fārisiyye ve Türkiyye'yi müştemil yigirmi cüz' miqdārı dīvān-ı belāgat-'unvānı pīrāye-baḥş-ı eyādī-i nāsdır. Surūrī:

Cennet olsun rūhuna Vehbī Efendi'niñ mekān (1224)

[66a]

HARFÜ'L-HĀ**HĀŞİM**

Mar'aşī. 'Ālim ve şā'irdir. Kālender-zāde'den okumuş ve Ḥaşmī'den aḥz-ı şi'r itmişdir.

HİMMET

Hemşire-i zāde-i Mīrzā Şādık. Münşī-i Buḥārī'dir. 1234 senesi ḥayātda imiş taḥmīnen.

ندانم همبئن کلچره مہمانک بود لمشب
کوهان چاگ می طیبصبا از طرفکلزارش⁸²

⁸² Himmet! O gül yüzlü bu gece kimin misafiriydi bilmiyorum. Saba, onun gülbahçesinden yakası yırtılmış şekilde geliyor.